

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

استان‌شناسی چهارمحال و بختیاری

(اجرای آزمایشی)

عنوان و نام پدیدآور: استان‌شناسی چهارمحال و بختیاری [کتاب‌های درسی]: ۲۳۷/۱۳ / برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی؛ مؤلفان شهرام امیدوار، لهراسب صدقی، قاسم فتاحی نافچی، مسیح‌اله کیهانی و علیرضا ناظمی هرندي؛ زیر نظر کارشناسان گروه جغرافیای دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی؛ [برای] وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مشخصات نشر: تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص. : مصور (رنگی)، نقشه، جدول، نمودار.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۰-۱۴-۷
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: ویراستار: محمدکاظم بهنیا
یادداشت: چاپ اول
یادداشت: چاپ قبلی: وزارت آموزش و پرورش، شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۷۹ ([۶۷ ص]).
موضوع: چهارمحال و بختیاری - جغرافیا
شناسه افزوده: امیدوار، شهرام
شناسه افزوده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی
شناسه افزوده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی
شناسه افزوده: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران
رده‌بندی دیویی: ۲۳۷/۱۳ ک ۳۷۳
شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۵۱۷-۸۰ م

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی

نام کتاب: استان شناسی چهار محال و بختیاری (اجرای آزمایشی) - ۲۳۷/۱۳

مؤلفان: شہرام امیدوار، لہراسب صدقی، قاسم فتاحی نافچی، مسیح الہ کیهانی و علیرضا ناظمی ہرندي

ویراستار: محمد کاظم بھنیا

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،

وب سایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی

مدیر هنری، طراح گرافیک و جلد: طاہرہ حسن زادہ

صفحه آرا : زهره بهشتی شیرازی

حروفچین : کبریٰ اجابتی

مصباح : حسین چراغی، علیرضا کاهه

امور آماده سازی خبر: سپیده ملک ایزدی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی، ناهید خیام‌باشی

ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

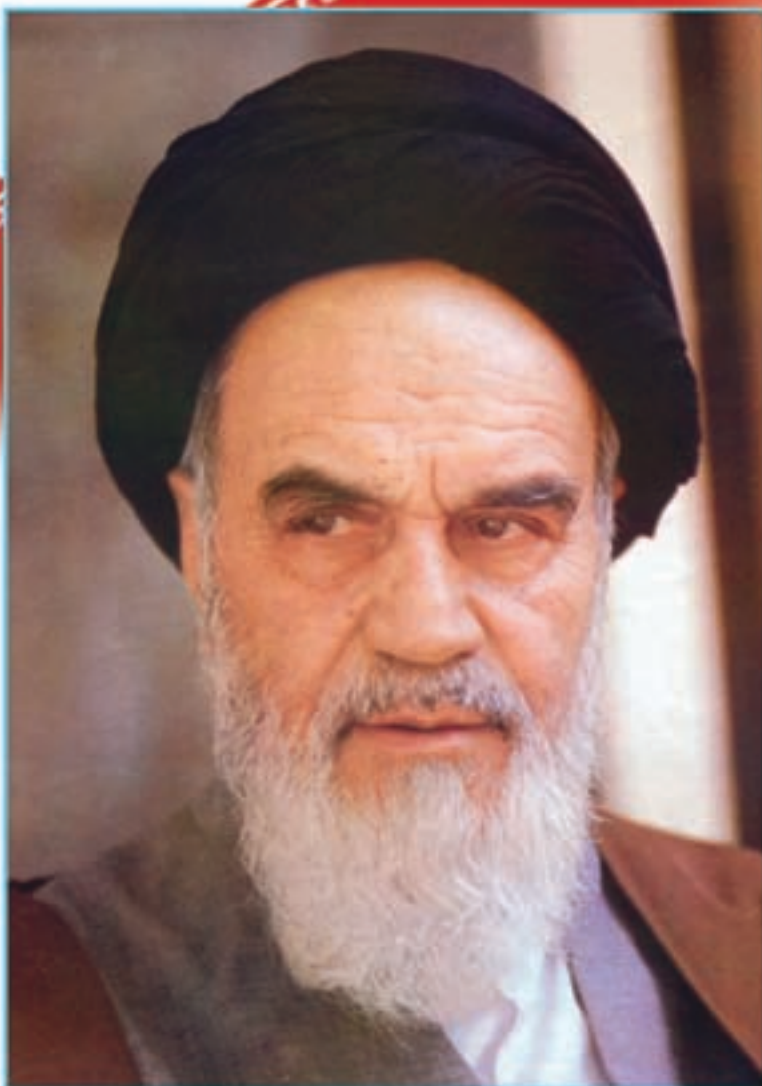
تلفن: ۵- ۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ اول ۱۳۹۱

حقّ حای محفوظ است

ISBN 978-964-05-2014-7 شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۰۱۴-۷

نهضت برای اسلام نمی تواند محصور باشد در یک کشور و نمی تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده است، پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده، محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همه عالم است.

امام خمینی(ره)

فهرست

فصل اول : جغرافیای طبیعی استان چهار محال و بختیاری

۲	درس اول : موقعیت جغرافیایی و وسعت استان
۶	درس دوم : ناهمواری های استان و نحوه شکل گیری آن
۲۱	درس سوم : وضعیت آب و هوای استان
۲۶	درس چهارم : منابع طبیعی استان
۴۵	درس پنجم : مسایل زیست محیطی استان

فصل دوم : جغرافیای انسانی استان چهار محال و بختیاری

۵۰	درس ششم : تقسیمات سیاسی استان
۵۴	درس هفتم : شیوه های زندگی در استان
۶۵	درس هشتم : جمعیت استان و حرکات آن

فصل سوم : ویژگی های فرهنگی استان چهار محال و بختیاری

۶۹	درس نهم : مردم شناسی فرهنگی استان (آشنایی با آداب و رسوم مردم استان)
----	--

فصل چهارم : پیشینه تاریخی و مفاخر استان چهار محال و بختیاری

۸۰	درس دهم : پیشینه تاریخی استان
۹۶	درس یازدهم : جایگاه استان در دفاع از سرزمین ایران

فصل پنجم : توانمندی های استان چهار محال و بختیاری

۱۰۶	درس دوازدهم : قابلیت ها و جاذبه های گردشگری استان
۱۱۴	درس سیزدهم : توانمندی های اقتصادی استان

فصل ششم : شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

۱۲۵	درس چهاردهم : دستاوردهای انقلاب شکوهمند اسلامی
۱۳۴	درس پانزدهم : چشم انداز آینده استان
۱۴۲	منابع

سخنی با دانش آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامه استان شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب استان شناسی چیست و مطالعه این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش آموز عزیز این است که کتاب استان شناسی شما را با استان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور خود و سرزمین ملی در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از استان محل زندگی خود نگاهی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آن در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینه تاریخی استان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو، بینشی عمیق از این مسائل پیدا کنید و راه حل‌های این مشکلات را بیابید.

بدون شک شما مدیران آینده جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای باید شما را به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید، توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی محیط زندگی خود محسوب می‌شوید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوه یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبه محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامه استان شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در استان شما کدام است و یا اینکه تهدیدها و ناتوانی‌ها را چگونه می‌توانید به فرصت تبدیل کنید.

فراموش نکنید که همه امکانات موجود در محیط فرصت است؛ آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر. مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید.

آگاهی از مسائل استان موجب خواهد شد تا از علل پیشرفت و یا عقب ماندگی استان خود آگاه شوید و برای حل آن، راه حل‌های خلاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش درباره محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی از محیط نزدیک آغاز شود و سپس به محیط دورتر مانند استان یا کشور بینجامد. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعه شهر و استان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه تنها می‌تواند موجب دلبستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فناوری کشور خود آشنا شوید. در این برنامه در می‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال در استان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبه ایران عزیز تلاش کنند. در ادامه این تلاش‌ها جهت رسیدن به قله رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد، امید است با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوششی و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی

استان چهار محال و بختیاری از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران

خدای بزرگ را بسیار شکرگزارم که یک بار دیگر این توفیق را به بنده ارزانی داشت که شما مردم عزیز، خونگرم، انقلابی، مؤمن، مجاهد فی سبیل الله و صادق در پیروی از اسلام و امام را در این شهر زیارت کنم. من از شهر شما و از شما مردم عزیز، خاطره‌های بسیار خوبی دارم.

شما مردم استان چهار محال و بختیاری را در جبهه و در پشت جبهه، با سربلندی و سرافرازی دیده‌ایم. سپاهیان و بسیجیان و سرداران و فرماندهان و برگزیدگان شما در جبهه‌های جنگ، در قالب «تیپ قمر بنی هاشم»، حقیقتاً مایه سرافرازی بودند که فراموش‌شدنی نیست.

شما مردم در پشت جبهه، از جهت کمک‌های مردمی، از جهت بسیج مردمی، از جهت حضور در صحنه‌های گوناگون انقلاب، جزو مردم نمونه کشور ما هستید. خدا را شکرگزاریم که دل‌های شما را به نور محبت و صفا و ایمان و عشق به انقلاب منور کرد؛ قدم‌های شما را استوار، دل‌های شما را امیدوار، گام‌های شما را محکم و پیروزی را در صحنه‌های جنگ نصیب شما کرد. این، لطف پروردگار است.

استان چهار محال و بختیاری، استانی مستعد است. هم استعداد طبیعی دارد و هم استعداد فرهنگی. از لحاظ استعداد طبیعی، معادن زیرزمینی این استان، متنوع و قابل توجه است. آب، امکانات دامداری و مراتع این استان، باارزش است. از لحاظ استعداد فرهنگی و انسانی، جوانان این استان با استعدادند. در میدان‌های علم و دانش و ادب و فرهنگ و هنر، مردمانی هستند که علی‌رغم محرومیت‌هایی که در طول زمان چه در دوران خان‌ها و چه در دوران ستم‌شاهی بر آنها تحمیل شده است، این استان از لحاظ نیروی فرهنگی و انسانی، خود را نشان داده است.

امروز در جمع شما مردم عزیز چهار محال و بختیاری عرض می‌کنم: ایمان دینی‌تان را حفظ کنید؛ اتحادتان را حفظ کنید؛ تلاش و فعالیت و مجاهدتان را حفظ کنید، تا هرگز دشمن در شما طمع نورزد.

معلمان محترم و اولیای گرامی دانش آموزان و صاحب نظران می توانند نظر اصلاحی خود را در باره مطالب

این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران .. صندوق پستی ۳۶۳ ۱۵۸۵۵ - کردوسی مربوط و یا پیام نگار (Email)

ارسال نمایند. talif@talif.sch.ir

و خبر نامه روزی و تألیف کتاب بهیچ

فصل اول

جغرافیای طبیعی استان چهارمحال و بختیاری

درس ۱ موقعیت جغرافیایی و وسعت استان

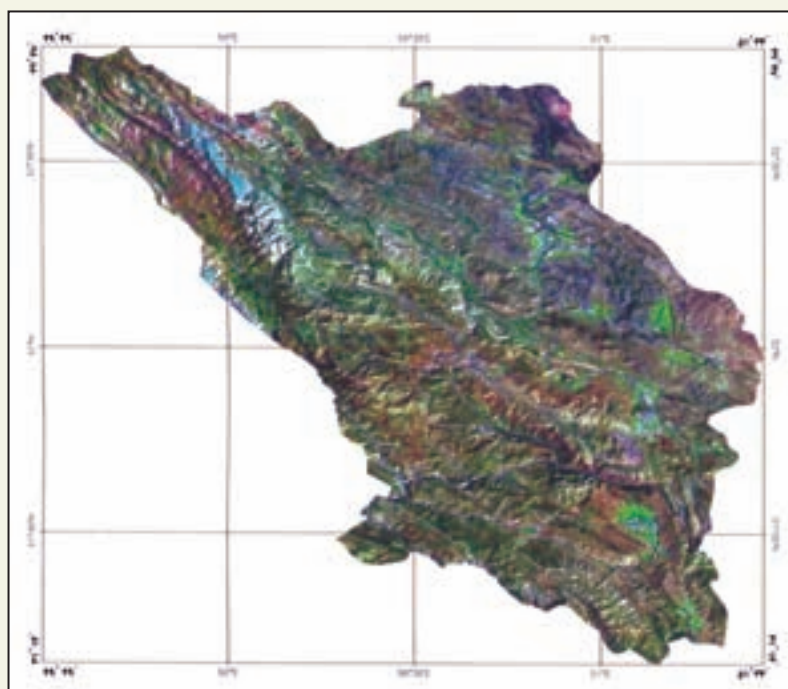

آیا می‌دانید استان چهار محال و بختیاری در کجای ایران واقع شده است؟
 به شکل ۱ نگاه کنید. استان چهار محال و بختیاری با کدام استان‌ها همسایه است؟ این استان‌ها را بر روی نقشه کلاس نشان دهید.
 موقعیت جغرافیایی استان بر روی آب و هوا، نوع پوشش گیاهی، فعالیت‌های انسانی، راه‌های ارتباطی و ... تأثیرگذار است.
 استان چهار محال و بختیاری با وسعت ۱۶۴۲۱ کیلومتر مربع در جنوب غربی و در نوار کوهستانی غرب ایران قرار داشته و حدود یک درصد از مساحت کشور را در بر می‌گیرد.

تصویر شماره ۱-۱ نقشه تقسیمات کشوری ایران به تفکیک استان

- ۱- به شکل شماره ۱ نقشه جمهوری اسلامی ایران نگاه کنید و بگویید بیشترین و کمترین مرزها با کدام استان‌هاست؟
- ۲- با توجه به شکل شماره ۲ در جدول زیر طول و عرض جغرافیایی استان (موقع ریاضی) را بنویسید.

طول جغرافیایی شرقی	عرض جغرافیایی شمالی
..... درجه و دقیقه تا درجه و دقیقه درجه و دقیقه تا درجه و دقیقه

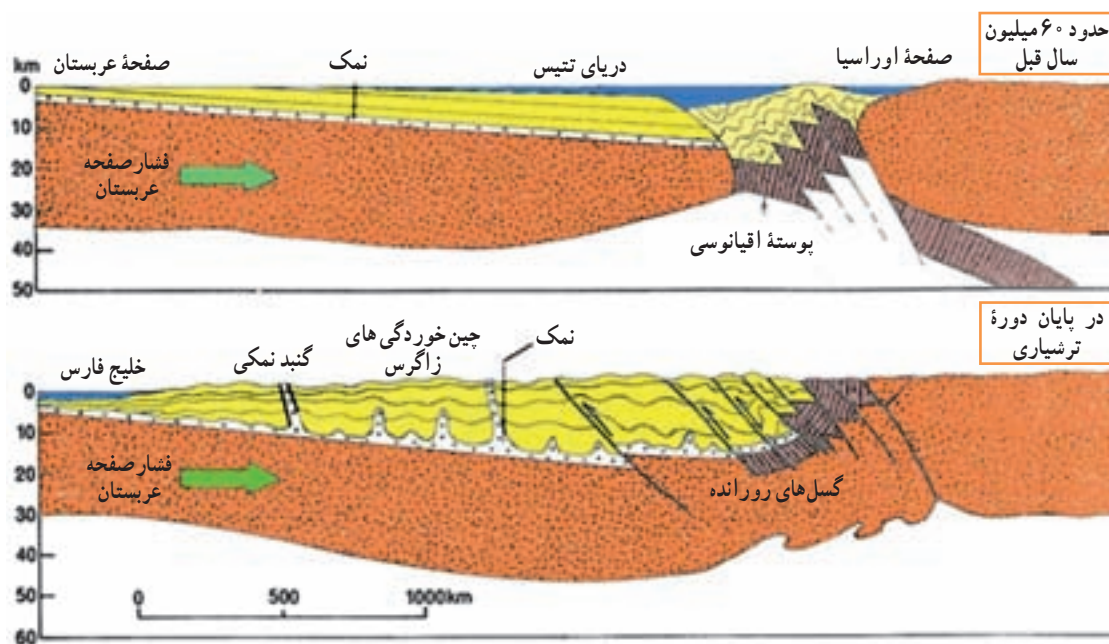
تصویر شماره ۲-۱- موقعیت جغرافیایی استان

زمین شناسی استان

از نظر زمین شناسی، قدیمی ترین سنگ های استان چهار محال و بختیاری متعلق به دوران پرکامبرین است که مشتمل بر سنگ های دگرگونی و آذرین می باشند. جدیدترین رسوب ها نیز مربوط به دوره کواترنر بوده که در رودخانه ها به صورت شن، ریگ و قلوه سنگ در مسیر مسیل ها دیده می شوند. زمین های مربوط به پرکامبرین تحت تأثیر پدیده کوهزایی دچار تغییر شکل و دگرگونی های مهمی شده است و توده های آذرین درونی متنوعی در آن تشکیل شده است. زمین های دوره ترشیاری به صورت مناطق ناهموار و کوهستان های به هم فشرده و مرتفع در مناطق غربی استان گسترده شده اند. زمین های مربوط به دوره کواترنر نیز به صورت مخروط افکنه، پادگانه های آبرفتی و پهنه های نسبتاً هموار بوده و دشت هایی را ایجاد کرده اند.

تصویر ۳-۱- فسیل ماهی ایرانیلکتوس بختیاری
(ماهی آرواره تابیده ایرانی، گونه بختیاری یافت شده در رسوبات دوران سوم زمین‌شناسی حوالی باباحیدر)

تصویر ۴-۱- حرکت صفحه عربستان به طرف صفحه ایران و تشکیل چین خوردگی های زاگرس

استان چهار محال و بختیاری در حاشیه غربی صفحه قاره ای ایران و در مجاورت گسل زاگرس واقع است. این استان از دو واحد ساختاری زاگرس (بخش عمده ای از استان) و سهندج - سیرجان (بخش کوچکی از شمال شرقی استان) تشکیل شده است. زاگرس، در محدوده استان ما متشکل از دو زیر واحد به نام های زاگرس چین خورده (زاگرس خارجی) و زاگرس مرتفع (زاگرس داخلی) است. بخش جنوبی و جنوب غربی استان در پهنه زاگرس چین خورده قرار داشته و از کوه ها و دره ها تشکیل شده است. بخش مرکزی استان نیز در منطقه زاگرس مرتفع قرار دارد که از نقاط همجوار خود بلندتر می باشد.

جغرافیای طبیعی استان

عرض زاگرس مرتفع در شمال غربی استان (زردکوه) حدود ۱۵ کیلومتر و در مرکز استان بیش از ۳۰ کیلومتر است. در این بخش، دره‌های باریک فرو افتاده و تالاب‌های کوچک میان کوهستانی به چشم می‌خورد. از دره‌های کشیده می‌توان دره بازفت، کوهرنگ، منج، ونک، سبزکوه و از فرونشست‌ها می‌توان دشت‌های جونقان، فارسان، چغاخور، شلمزار و سولگان را نام برد. اغلب این سرزمین‌ها در اثر عملکرد گسل‌ها به وجود آمده‌اند.

تصویر ۵-۱- تنگ درکش و رکش و عبور رود جونقان از میان آن

بخش شمال شرقی استان که در محدوده سنندج - سیرجان واقع است. شامل سنگ‌های دگرگونی و آذرین می‌باشد که به صورت ملایم چین خورده‌اند و از ارتفاع کمتری برخوردارند.

مرز جداکننده این دو واحد ساختاری (زاگرس و سنندج - سیرجان)، گسل زاگرس است. این دو بخش در دوره ژوراسیک (اوایل دوران دوم) از هم جدا شده‌اند و رسوب‌گذاری اقیانوسی و نشست مداوم در آن صورت پذیرفته است. در اواخر دوران دوم (انتهای کرتاسه فوقانی)، این خشکی‌ها شروع به نزدیک شدن نمودند.

در زاگرس علاوه بر رسوبات متعدد از جنس آهک، گچ، ماسه، شیل، مارن‌های رنگارنگ، کنگلومرا، دولومیت، گنبد‌های نمکی نیز وجود دارد که عبور آب بعضی چشمه‌ها از روی آنها سبب شور شدن آن شده و بعضی عشایر منطقه با بهره‌برداری از این نمک، امرار معاش می‌کنند.

جنس اغلب سنگ‌ها در این استان، رسوبی است و سنگ‌های آذرین و دگرگونی بسیار کمیاب می‌باشند، به همین دلیل مهمترین شکل استفاده از سنگ‌ها در امور ساختمانی و تزئینی است.

درس ۲ ناهمواری های استان و نحوه شکل گیری آن ها

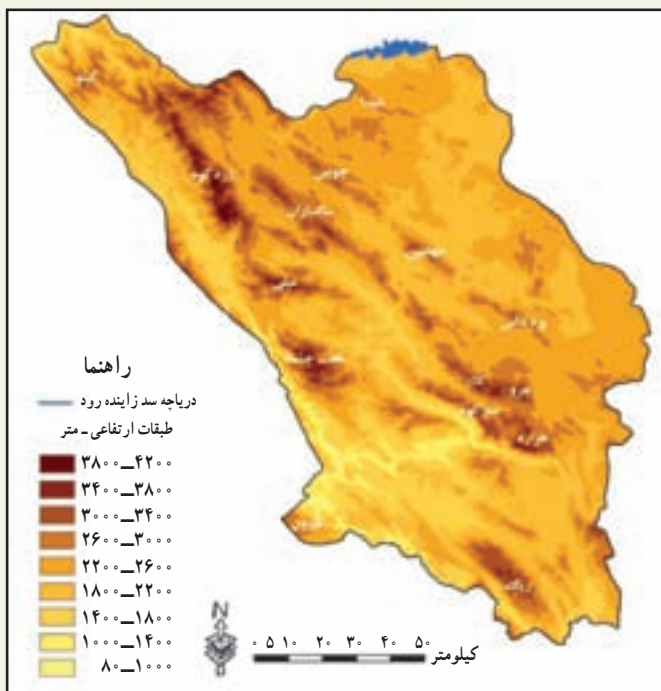

تصویر ۱-۲ چشم اندازی از ارتفاعات استان

به شکل شماره ۲ و راهنمای آن نگاه کنید. آیا تمامی سرزمین استان چهار محال و بختیاری از لحاظ ناهمواری یکسان است؟ بیشتر دشت های استان در کدام سمت قرار دارند؟ فشردگی کوه ها در کدام سمت بیشتر است؟ در این درس، شما با انواع ناهمواری ها و هم چنین مخاطرات طبیعی استان آشنا می شوید.

فعالیت

- ۱- با توجه به نقشه طبقات ارتفاعی (شکل شماره ۲-۲)، محل زندگی شما در کدام طبقه ارتفاعی قرار دارد؟
- ۲- کدام کوه ها در محل زندگی شما واقع شده اند؟ اسامی آنها را بنویسید.
- ۳- کوه ها چه نقشی در زندگی مردم استان داشته اند؟

تصویر شماره ۲-۲- نقشه طبقات ارتفاعی استان چهار محال و بختیاری

۴- به نظر شما چگونه می توان از موقعیت جغرافیایی استان در راه توسعه و پیشبرد اهداف اقتصادی استفاده کرد؟ با مشورت با همکلاسی هایتان نظرات خود را دسته بندی کرده و در پوشه ای به دبیرتان ارائه دهید.

— آیا می دانید، چرا به استان ما بام ایران می گویند؟

استان چهار محال و بختیاری با میانگین ارتفاع ۲۱۵۳ متر از نظر توپوگرافی یک سرزمین مرتفع کوهستانی است. بر این اساس حدود ۸۵ درصد از مساحت استان را کوه ها و تپه ها و ۱۵ درصد را دشت ها و تالاب ها در بر می گیرد. بلندترین نقطه استان در شمال غربی، زردکوه با ۴۲۲۱ متر و کم ارتفاع ترین نقاط آن در بخش های جنوب غربی، محل خروج کارون با ارتفاع حدود ۸۰۰ متر است.

ناهمواری های استان در نتیجه حرکات کوه زایی به ویژه برخورد صفحه عربستان به ایران مرکزی در اواخر دوره ترشیاری به وجود آمده و به صورت قطعی تثبیت شد و سپس در طول دوره کواترنر تحت تأثیر

تصویر ۲-۳- غار یخی چما در کوه های زردکوه از سرچشمه های رود کوهرنگ و زاینده رود - شهرستان کوهرنگ

عوامل فرسایش به صورت کنونی درآمده است. بنابراین، در پیدایش و تغییر شکل ناهمواری‌های استان دو دسته عوامل نقش داشته‌اند؛ عوامل درونی (گسل، چین خوردگی، روراندگی و ...) و عوامل بیرونی (عوامل فرسایش مانند تغییر دما، آب‌های جاری، یخبندان، پوشش گیاهی و ...)

تصویر ۴-۲- فرسایش و تخریب مکانیکی به وسیله درختان در استان

ناهمواری‌های استان به دو دسته تقسیم می‌شوند: کوه‌ها و دشت‌ها

الف) کوه‌ها

به نقشه طبقات ارتفاعی استان (تصویر شماره ۲-۲) نگاه کنید. همان‌طور که می‌بینید تراکم و ارتفاع کوه‌ها از شرق به غرب افزایش می‌یابد. در این منطقه بیش از ۱۶ قله مهم با ارتفاع بیش از ۳۵۰۰ متر وجود دارد. مرتفع‌ترین قله، زردکوه بختیاری است که ۴۲۲۱ متر ارتفاع دارد. کوه‌های استان از نظر زمان پیدایش و شکل ظاهری به دو دسته تقسیم می‌شوند:

۱- کوه‌های زاگرس: تمام استان به جز شمال شرقی در محدوده رشته کوه زاگرس با جهت شمال غربی، جنوب شرقی قرار دارد. این کوه‌ها از نظر زمین‌شناسی جوان، مرتفع، نوک تیز، با دره‌های تنگ و کشیده می‌باشند. در نتیجه سرزمین میان آنها نیز کم وسعت بوده و دشت پهناور در آنها دیده نمی‌شود. جنس سنگ این کوه‌ها اغلب رسوبی و از نوع آهک است. این کوه‌ها جزء کانون‌های آبگیر دائمی می‌باشند که رودخانه‌های بزرگ ایران شامل زاینده رود، کارون و دز از آنها سرچشمه می‌گیرند.

تصویر ۵-۲- کوه کلار در جوار تالاب چغاخور؛ یکی از قله مرتفع استان

شکل ۲-۶- دره کم وسعت بازفت در میان رشته کوه‌ها

۲- کوه‌های واحد ساختاری سنندج - سیرجان (ایران مرکزی): کوه‌های شمال شرقی دارای قدمت بیشتری‌اند، به همین دلیل شکل ظاهری آنها نیز با زاگرس متفاوت است. این کوه‌ها کم‌ارتفاع، گنبدی شکل، فرسایش یافته با دامنه‌های ملایم و دره‌های باز می‌باشند و از سنگ‌های دگرگونی و آذرین و رسوبی تشکیل شده‌اند.

بیشتر بدانیم

جدول شماره ۲-۱- کوه‌ها و قلل مهم استان چهارمحال و بختیاری

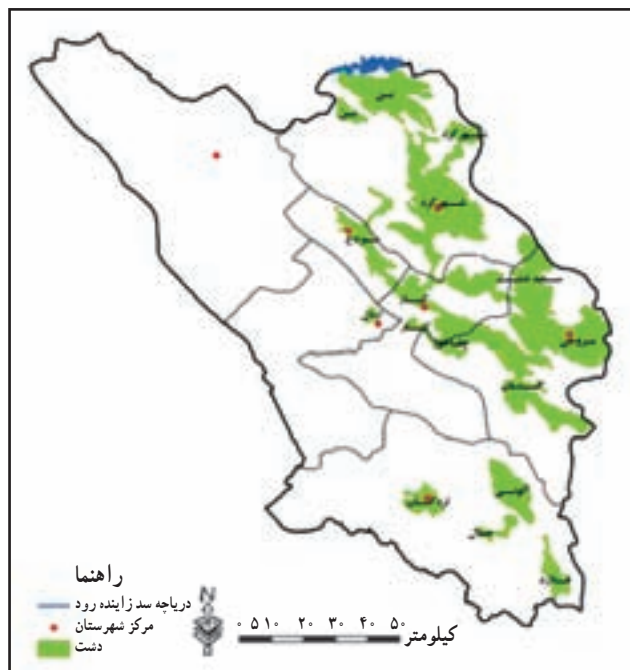
کوه/قله	ارتفاع به متر	کوه/قله	ارتفاع به متر	کوه/قله	ارتفاع به متر	کوه/قله	ارتفاع به متر
کلونچی (زردکوه)	۴۲۲۱	میلی	۳۹۰۹	ریگ	۳۶۵۰	مافارون	۳۴۲۰
هفت تنان	۴۰۸۰	هزاردره	۳۸۷۰	زرآب	۳۶۳۲	مینى	۳۴۱۵
شاه شهیدان	۴۱۷۰	کلار	۳۸۲۰	سالداران	۳۶۱۷	کلک	۳۳۵۰
دوزرده	۴۰۷۰	خوربه	۳۶۷۶	چرو	۳۵۹۵	جهانبین	۳۳۳۵
کربوش	۳۹۸۵	کینو	۳۵۱۰	سبزکوه	۳۵۷۰	چوبین	۳۳۳۵
هفت چشمه	۳۹۳۷	لجن	۳۵۰۰	احمدلیوه	۳۵۵۳	قیصری	۳۲۸۷
فردان	۳۹۳۷	چری	۳۴۴۲	دالان	۳۴۲۰	کرمان	۳۲۲۵

ب) دشت‌ها

دشت‌های استان ما از مواد آبرفتی و واریزه‌های قدیمی تشکیل شده‌اند. اغلب این دشت‌ها به دلیل شیب کم، منابع آب و خاک نسبتاً حاصل خیز، محل فعالیت‌های زراعی و استقرار روستاها و شهرها بوده‌اند.

مجموع دشت‌های قابل زراعت استان، بیش از ۳۵۰۰ کیلومتر مربع است. ویژگی غالب این دشت‌ها، ارتفاع زیاد آنهاست؛ مثل دشت شهرکرد که در ارتفاع ۲۰۶۰ متری از سطح دریا قرار گرفته است. ارتفاع متوسط دشت‌های استان حدود ۲۰۰۰ متر می‌باشد.

تصویر شماره ۲-۷- نقشه پراکندگی دشت‌های استان

بیشتر بدانیم

جدول شماره ۲-۲- وسعت دشت‌های استان

ردیف	نام دشت	وسعت به کیلومتر مربع	ردیف	نام دشت	وسعت به کیلومتر مربع
۱	دشت شهرکرد	۱۲۲۰	۶	دشت لردگان	۲۰۰
۲	دشت بروجن - فرادنبه	۵۵۱	۷	دشت شلمزار	۱۲۷
۳	دشت گندمان	۷۰۲	۸	دشت فارسان	۳۲۶
۴	دشت خانمیرزا	۱۴۷	۹	سفید دشت	۲۲۹
۵	دشت کیار	۱۲۱	۱۰	دشت فلارد	۸۸

با نگاهی به نقشه پراکندگی دشت‌های استان (تصویر شماره ۲-۷)، متوجه می‌شوید که بیشتر دشت‌های استان در سمت شرق تا جنوب قرار گرفته‌اند. دشت‌های بخش شرقی بر اثر تراکم آبرفت‌ها که توسط آب‌های جاری از ارتفاعات اطراف حمل شده‌اند تشکیل شده و پهنه‌های آبرفتی را به وجود آورده‌اند. در بخش غربی نیز به دلیل فعالیت‌های شدید کوهزایی، کوه‌های فشرده و دره‌های باریک و کشیده به وجود آمده‌اند.

جغرافیای طبیعی استان

در استان ما به علت وجود سنگ‌های آهکی و انجام عمل فرسایش انحلال آهک، غارهایی به وجود آمده‌اند که منشأ چشمه‌های آهکی فراوانی‌اند. از جمله معروف‌ترین غارهای استان پیرغار، غار سید عیسی در بیدکل و غار سراب امیدآباد می‌باشند. غارهای آهکی همواره مورد توجه گردشگران زیادی بوده‌اند.

تصویر ۹-۲ پیر غار - روستای ده چشمه - شهرستان فارس

تصویر ۸-۲ چکنده‌های آهکی غار سراب - شهرستان فارس

فعالیت

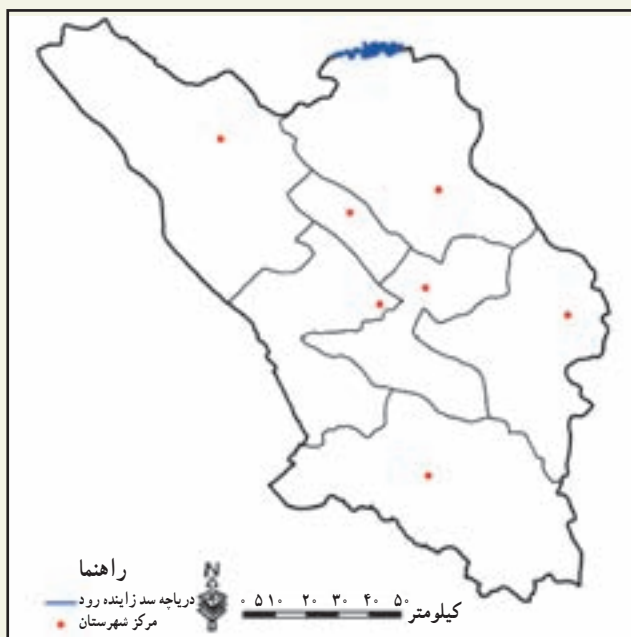
۱- به نقشه دشت‌های استان شکل (شماره ۷-۲) نگاه کنید. موقعیت جغرافیایی هر یک از دشت‌های زیر را بر

روی نقشه گنگ مشخص کنید؟

دشت شهرکرد، سفیددشت، دشت
خانمیرزا، دشت فلارد، دشت میزدج، دشت
کیار، دشت بروجن و دشت گندمان
۲- دشت محل زندگی خود را
بر روی نقشه نشان داده و آن را از لحاظ
شکل ظاهری و وضعیت زمین‌شناسی تشریح
کنید.

۳- در نقشه روبه‌رو جای هر یک از
کوه‌های زیر را مشخص کنید.

زردکوه - میلی - هزاردره - کلار-
کینو- ریگ - سالداران - چرو- سبزکوه-
جهان‌بین

تصویر شماره ۱۰-۲

نقش ناهمواری‌ها

ناهمواری‌ها به طور مستقیم و غیر مستقیم بر زندگی مردم منطقه تأثیر می‌گذارند. مهم‌ترین نقش و اهمیت آنها عبارت‌اند از:

- ۱- تأمین آب مورد نیاز کشاورزی و شرب
- ۲- ایجاد مراتع بیلاقی برای زندگی عشایری
- ۳- استقرار سکونتگاه‌های شهری و روستایی
- ۴- ایجاد خاک حاصلخیز جهت زراعت و باغداری
- ۵- ایجاد جاذبه‌های گردشگری در فصول مختلف سال

تصویر ۱۱-۲- نقش کوه‌ها در ایجاد جاذبه‌های گردشگری

مخاطرات طبیعی و راه‌های مقابله با آنها

مهم‌ترین مخاطرات طبیعی استان عبارتند از: زمین‌لرزه، لغزش، سیل، خشکسالی، سرمازدگی و بهمن

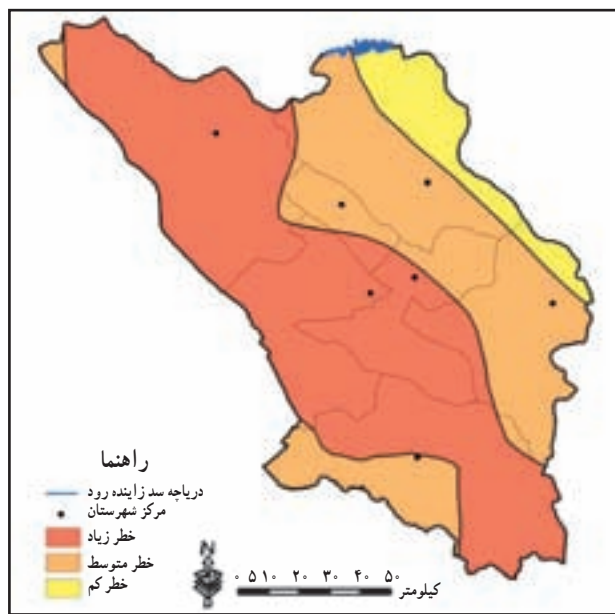
- ۱- زمین‌لرزه

تصویر ۱۲-۲- آسیب‌های ناشی از زلزله در استان

جغرافیای طبیعی استان

— به نقشه زیر نگاه کنید و بگویید محل زندگی شما جزء کدام ناحیه زلزله خیز استان است؟

تصویر شماره ۱۳-۲— نقشه پهنه بندی زلزله به روش احتمالی با دوره بازگشت ۵۰ سال

با توجه به اینکه روراندگی اصلی زاگرس تقریباً از میان استان می‌گذرد، در این منطقه گسل‌های بزرگی به موازات گسل بزرگ زاگرس وجود دارد. همچنین پیامد حرکت صفحه عربستان به سمت ایران که سبب شکسته شدن لایه‌ها و به وجود آمدن کوه‌های مرتفع شده، استان را به یکی از پهنه‌های لرزه خیز کشور تبدیل کرده است.

تصویر شماره ۱۴-۲— نقشه پراکندگی گسل‌ها و چشمه‌های استان

بیشتر بدانیم

جدول شماره ۲-۳ نام و میزان فعالیت لرزه ای گسل های استان چهار محال و بختیاری

نام گسل	میزان فعالیت لرزه ای	نام گسل	میزان فعالیت لرزه ای	نام گسل	میزان فعالیت لرزه ای	نام گسل	میزان فعالیت لرزه ای
اردل	بالا	دارمه	فاقد فعالیت	زاگرس	پایین	گره	پایین
بازفت	پایین	دنا	بالا	زردکوه	بالا	مسن	بالا
چادگان	فاقد فعالیت	دوپلان	بالا	سولقان	پایین	ناغان	پایین
چرو	پایین	رخ جنوبی	فاقد فعالیت	قلعه قدم	فاقد فعالیت	ونک	فاقد فعالیت
چغاخور	فاقد فعالیت	رخ شمالی	فاقد فعالیت	کوه رنگ	بالا		

فعالیت

به نقشه شماره ۱۴-۲ نگاه کنید و به سؤال های زیر پاسخ دهید :

۱- نزدیک ترین گسل به محل زندگی شما کدام است؟

۲- اثر مثبت گسل ها چیست؟

در این استان دو منطقه لرزه خیز مشخص وجود دارد که عبارت اند از :

۱- منطقه لرزه خیز زاگرس مرتفع و زاگرس چین خورده

۲- منطقه لرزه خیز ایران مرکزی؛ شامل بخش هایی از سنندج - سیرجان و ایران مرکزی

این دو منطقه به وسیله گسل بزرگ زاگرس از یکدیگر جدا می شوند.

بیشتر بدانیم

تعداد زلزله ها در مناطق مختلف ایران به درصد :

زاگرس ۵۰/۸۳ ، ایران مرکزی ۱۳/۹۴ ، لوت ۱۱/۹۳ ، البرز ۱۰/۴۳ ، کپه داغ ۴/۸۵ ، سنندج - سیرجان

۴/۲۸ ، مکران و شرق ایران ۳/۷۴

لرزه خیزترین منطقه استان ما، ناغان - اردل می باشد. اولین زلزله ثبت شده، زمین لرزه سال ۱۶۶۶ میلادی در

منطقه اردل، هفت تنان بوده است.

جغرافیای طبیعی استان

بیشتر گسل‌های استان متعلق به دوره کواترنر بوده و درازای برخی بیش از ۱۲۰ کیلومتر است. همان‌طور که در تصویر شماره ۱۴-۲ می‌بینید، اغلب چشمه‌ها در محل گسل‌های استان قرار دارند که سبب ایجاد سکونتگاه‌هایی در این مناطق شده است. بنابراین، ایجاد خانه‌های امن و محکم در استان بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

۲- لغزش و رانش: پدیده لغزش، از جمله حرکات توده‌ای بر روی دامنه‌هاست که برخی نقاط استان را تهدید کرده و آثار مخرب آن بر روی زمین‌های زراعی، راه‌های ارتباطی، سدها و مناطق مسکونی، بارها مشاهده شده است. رانش در روستای چلو (از توابع اردل) با ۳ نفر کشته در سال ۱۳۷۱ و روستای آبکار علیا (از توابع کوهرنگ) با ۵۵ نفر کشته در سال ۱۳۷۷ از حادثه‌خیزترین سوانح در سال‌های اخیر بوده است.

تصویر ۱۵-۲- آثار لغزش در کوه‌های استان

رانش بیشتر در مناطق کوهستانی با شیب زیاد رخ می‌دهد. دلایل رانش عبارت‌اند از:

- زهکشی نامناسب در دامنه‌ها
- کندن زمین‌ها برای جاده‌سازی یا استخراج برخی از سنگ‌ها و مواد معدنی و ایجاد دیواره‌های تند که موجب سقوط بخش فوقانی می‌شود.
- پس از بارندگی‌های شدید، آب به درون زمین نفوذ کرده و اصطکاک بین توده‌های سنگ و خاک کاهش یافته و لایه‌های صابون مانند ایجاد می‌گردد. سپس در اثر نیروی جاذبه زمین، سنگ و خاک به پایین می‌لغزند. وجود یک لایه رسی یا مارن (مخلوط رس و آهک) در زیر قطعات و توده‌های سنگ، لغزش آنها را آسان‌تر می‌کند.

۳- سیل: همان‌طور که می‌دانید در تمام استان شبکه آبراهه قرار داشته و با توجه به شیب منطقه احتمال وقوع سیل نیز افزایش می‌یابد.

در استان ما به دلیل کوهستانی بودن منطقه، بارش‌های شدید، جریان داشتن رودها در بسترهای پرشیب و تخریب پوشش گیاهی

تصویر ۱۶-۲- آثار و پیامدهای سیلاب در استان

و جنگل‌ها، همه ساله و به ویژه با گرم شدن زمین در آغاز فصل بهار و ذوب شدن برف‌ها، شرایط برای ایجاد سیل فراهم می‌گردد. در اثر این پدیده بخشی از خاک‌های استان معادل ۴۰ میلیون تن در سال از بین رفته و به شهرها، روستاها و زیست گاه‌های عشایری خسارت می‌رسد.

تکرار وقوع سیل در دهه‌های اخیر به اوج خود رسیده که از نمونه‌های آن می‌توان به سیلاب‌های سال ۱۳۷۳ در منطقه بازت و سبزکوه و نیز سیلاب‌های سال ۱۳۸۴ در سراسر استان اشاره کرد که بیش از ۵۰ نفر جان باختند. این پدیده مخرب، در نیمه غربی استان، به دلیل شیب دامنه‌ها و ارتفاعات و تخریب پوشش گیاهی، خسارت‌های زیادی به بخش‌های کشاورزی، پل‌ها و روستاها وارد کرده و در نیمه شرقی استان باعث آب گرفتگی معابر می‌شود.

۴- خشکسالی : در سال‌های اخیر به دلیل شرایط اقلیمی از قبیل کمبود بارش، تغییر زمان بارش، تغییر نوع بارش که عمدتاً به صورت مایع (باران) می‌باشد، میزان بارش به‌طور محسوسی کاهش یافته است. کاهش بارندگی در سطح استان ما در بلندمدت، بیش از ۳۵ درصد بوده که پدیده خشکسالی را طی سال‌های اخیر حاکم کرده است. بدین ترتیب استان ما تا سال ۱۳۹۰ جزء سه استان دارای بالاترین شدت خشکسالی در سطح کشور می‌باشد.

اثر این پدیده، در نیمه شرقی استان که متکی به آب‌های زیرزمینی است، از شدت بیشتری برخوردار بوده است. که به صورت خشک شدن یا کم شدن آب قنات‌ها، چشمه‌ها، رودها و چاه‌ها و نیز کاهش سطح مراتع، مشاهده می‌شود. در نتیجه در سال‌های اخیر بخش‌های وسیعی از استان با کمبود آب مواجه شده‌اند. بر اثر این مخاطره اقلیمی سال‌های ۸۰-۱۳۷۸ بیش از ۱۰۰۰ میلیارد ریال به استان خسارت وارد شد و ده‌ها رشته قنات و چشمه خشک یا کم آب شده‌اند.

خشکسالی مهم‌ترین عامل بروز کم آبی محسوب می‌شود، ولی علل دیگری هم برای ایجاد کم آبی در استان ما وجود دارند که عبارت‌اند از :

افزایش سطح زیر کشت، توسعه بی رویه مناطق شهری و روستایی، کمی سهم استان از آب سدهای موجود، افزایش فضای

سبز شهری، استفاده بی رویه آب، افزایش تعداد کارخانه‌ها، افزایش جمعیت و ...

دشت خان میرزا با بحران کم آبی مواجه است

با بروز پدیده خشکسالی در این استان بخش خانمیرزا از توابع شهرستان لردگان بیشترین آسیب و خسارت ناشی از خشکسالی را متحمل شده است.

تصویر ۱۷-۲ اثرات خشکسالی در استان

فعالیت

۱- با توجه به طرح‌های انتقال آب از استان به مناطق دیگر کشور مانند تونل کوهرنگ ۳ و احداث سدهای متعدد بر روی رودخانه‌های استان، مانند سد کارون ۴ و سد خرسان، با مشورت هم کلاسی‌های خود بگویید آیا احداث این طرح‌ها را مثبت ارزیابی می‌کنید یا منفی؟ آیا این طرح‌ها می‌توانند سبب توسعه استان شوند؟ دلایل و پیشنهادها را به صورت مکتوب به دبیر خود ارائه دهید.

۲- با مشورت هم کلاسی‌هایتان بگویید چرا آثار خشکسالی در بخش شرقی استان محسوس‌تر است؟

۳- محل زندگی خود را از نظر احتمال وقوع سیل و خشکسالی تجزیه و تحلیل کنید.

۵- **سرمازدگی، بهمن و تگرگ** : با توجه به کوهستانی بودن استان و ارتفاع نسبتاً زیاد، هر ساله شاهد بروز بهمن، سرمازدگی، ریزش برف سنگین و تگرگ هستیم. این مخاطرات اغلب در نواحی کوهستانی و جاده‌های ارتباطی و بعضی روستاها سبب قطع ارتباط شده و شرایط سختی برای مردم ایجاد می‌کنند.

همچنین این پدیده‌ها اغلب در فصل بهار باعث خسارت به باغ‌ها و مزارع می‌شوند. سرمازدگی در نیمه شرقی استان به دلیل خشکی هوا و وسعت زیاد باغ‌ها، اثرات شدید و مخربی دارد.

تصویر ۱۸-۲- اثرات ریزش برف سنگین در استان

راه‌های مقابله با مخاطرات طبیعی

اگرچه اقدامات انسان در تشدید برخی مخاطرات طبیعی مؤثر است، لیکن با اقدامات اساسی می‌تواند در کاهش آثار آنها نیز تأثیرگذار باشد.

فعالیت

– برای هر یک از موارد زیر با مشورت هم‌کلاسی‌های خود راه حل مناسب ارائه دهید.

۱- ساخت و ساز بر روی گسل‌های فعال استان

۲- چرای بیش از حد دام، تخریب جنگل‌ها و مراتع و افزایش خسارت ناشی از سیل

۳- افزایش سطح زیر کشت، افزایش فعالیت‌های صنعتی، افزایش جمعیت شهری و روستایی و کاهش منابع

آب و پایداری روند خشکسالی

۴- نابودی جنگل‌ها و مراتع بر روی دامنه‌های پرشیب، جاده‌سازی در مناطق کوهستانی و برف‌گیر و افزایش

خطر سقوط بهمن

۵- افزایش باغ‌ها بدون در نظر گرفتن خطر سرمازدگی و تگرگ

۶- افزایش روند سدسازی، بدون در نظر گرفتن اثرات فرسایش خاک در اثر وقوع مکرر سیلاب و کاهش عمر

مفید سدها

با توجه به روند تخریب جنگل‌ها و مراتع در استان ما، میزان فرسایش خاک نیز رو به افزایش است. فرسایش متوسط سالیانه خاک در ایران ۱۵ تن در هکتار است، اما متأسفانه این رقم در استان ما ۲۵ تن در هکتار، معادل ۴۰ میلیون تن در سال برآورد شده که سالانه حدود ۱۰۰۰ میلیارد ریال خسارت وارد کرده و همچنین هر ساله سطحی معادل ۱۰۰۰۰ هکتار از اراضی مستعد کشاورزی و منابع طبیعی ما از چرخه بهره برداری خارج می‌شود. در اثر فرسایش خاک، سالیانه حداقل ۲۲ میلیون متر مکعب گل و لای در مخازن سدهای کارون، زاینده رود و دز رسوب می‌کند و سبب کاهش عمر آنها می‌گردد. میزان رسوب‌دهی در حوضه رودهای کارون و زاینده رود، سالانه ۱۴/۶ و ۱۰/۲۸ تن در هکتار است. به طور کلی خسارات و عواقب ناشی از مخاطرات طبیعی در استان به طور متوسط ۱۰۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده که سالانه به میزان ۵۰ درصد نسبت به میانگین، افزایش داشته است.

تصویر ۱۹-۲- راه‌های مقابله با فرسایش خاک

در سال‌های اخیر اقدامات مناسبی جهت مقابله با سیل، خشکسالی و لغزش در استان انجام شده است. از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

نهال‌کاری، اصلاح روش‌های شخم، قرق مراتع، بذرپاشی، تولید نهال، توزیع سوخت فسیلی برای جلوگیری از قطع و تخریب جنگل‌ها و مراتع و عملیات آبخیزداری از قبیل ساحل‌سازی رودخانه‌ها، مسیل‌سازی، ساخت بندهای خاکی و سنگی، سکوبندی و ایجاد جوی و کانال به صورت عمود بر شیب دامنه‌ها، احداث دیواره‌های نگه‌دارنده در کنار جاده‌های کوهستانی برای جلوگیری از ریزش و لغزش...

برای مقابله با خطر زلزله، می‌توان اقدامات زیر را انجام

داد:

- ۱- شناسایی دقیق موقعیت جغرافیایی گسل‌های استان
- ۲- جلوگیری از ساخت و ساز در اطراف گسل‌های

فعال

- ۳- مقاوم‌سازی و ایمن‌سازی ساختمان‌ها در مقابل

زلزله

بیشتر بدانیم

حوضه آبخیز؛ به سطحی از زمین اطلاق می‌شود که تمامی روان‌آب ناشی از بارندگی بر روی آن در صورت جریان یافتن از یک دهانه خروجی (رودخانه، آبراهه و مسیل) خارج یا در یک آب‌انباشت (دریاچه) ذخیره می‌شود. آبخیزداری؛ علم و هنر برنامه‌ریزی مستمر و اجرای اقدامات لازم برای مدیریت منابع حوضه‌های آبخیز اعم از طبیعی، کشاورزی، اقتصادی و انسانی بدون ایجاد اثرات منفی در منابع آب و خاک می‌باشد. به عبارت دیگر آبخیزداری طراحی و مدیریت حوضه به منظور حفاظت و استفاده صحیح و پایدار از منابع طبیعی با توجه ویژه به منابع آب و خاک است.

تصویر ۲۰-۲- عملیات آبخیزداری جهت کنترل سیلاب و کاهش فرسایش خاک

درس ۳ وضعیت آب و هوای استان

– هر یک از تصاویر بالا نشان دهنده کدام فصل اند؟

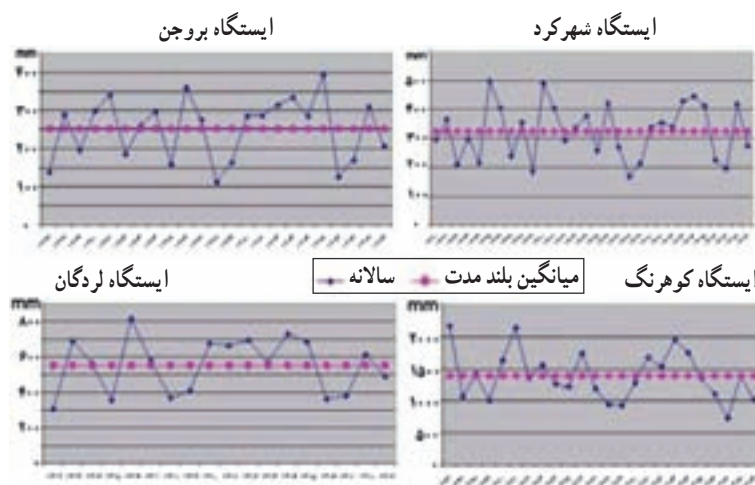
– آیا می دانید دومین کانون پر بارش کشور در استان چهار محال و بختیاری قرار دارد؟ این کانون بارش در کدام شهرستان است؟

استان چهار محال و بختیاری با اینکه از وسعت کمی برخوردار است، ولی دارای تنوع آب و هوایی است، به طوری که در نیمه شرقی، نیمه خشک، در قسمت هایی از غرب و جنوب غربی آب و هوای گرم و نیمه مرطوب و در نواحی شمال غربی سرد و معتدل است.

– محل زندگی شما در قلمرو کدام آب و هوا قرار دارد؟

– علت تنوع آب و هوای استان چیست؟

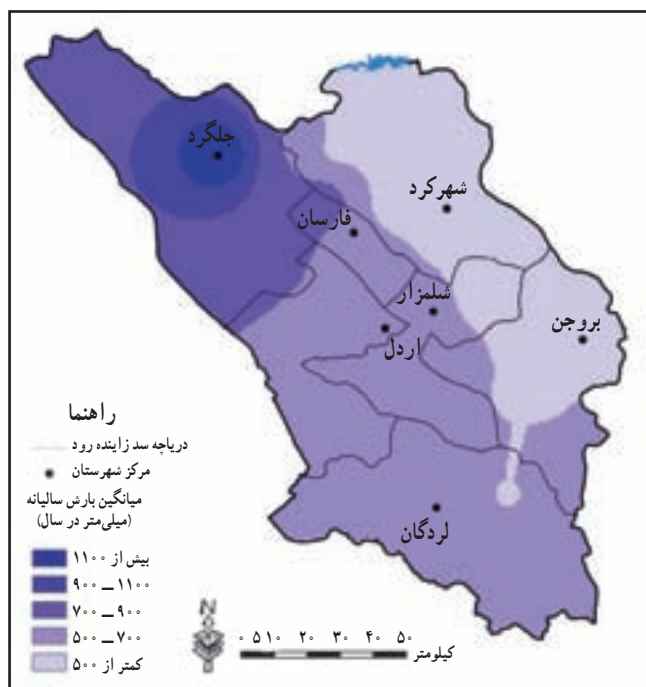
در این درس به بررسی برخی عناصر اقلیمی، از جمله بارش، دما و باد می پردازیم و چهار ایستگاه سینوپتیک استان که از سابقه آماری بالاتری برخوردارند مقایسه می شوند. دو ایستگاه کوه رنگ و لردگان، در نیمه غربی و ایستگاه های شهرکرد و بروجن، در نیمه شرقی استان.

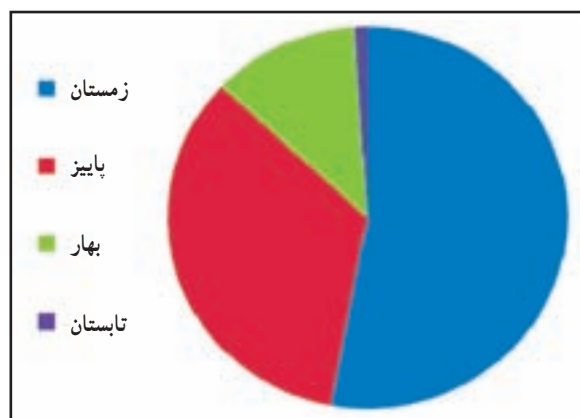
نمودار شکل ۳-۱- مقایسه بارش در ایستگاه‌های نیمه شرقی و غربی استان

توزیع بارش در استان

با توجه به نقشه بارش (تصویر شماره ۳-۳)، در استان ما میزان بارش از غرب به شرق کاهش می‌یابد؛ به طوری که میانگین بارش در غرب و شمال غرب استان بین ۷۰۰-۱۶۰۰ میلی‌متر و در نواحی مرکزی بین ۷۰۰-۵۰۰ میلی‌متر و در شرق استان به ۳۰۰ میلی‌متر می‌رسد. به نمودار بارندگی در ایستگاه‌های مختلف نگاه کنید. (نمودار شماره ۳-۲)

تصویر شماره ۳-۳- نقشه خطوط هم بارش استان

تصویر شماره ۳-۲- نمودار درصد بارش استان در فصول مختلف

جغرافیای طبیعی استان

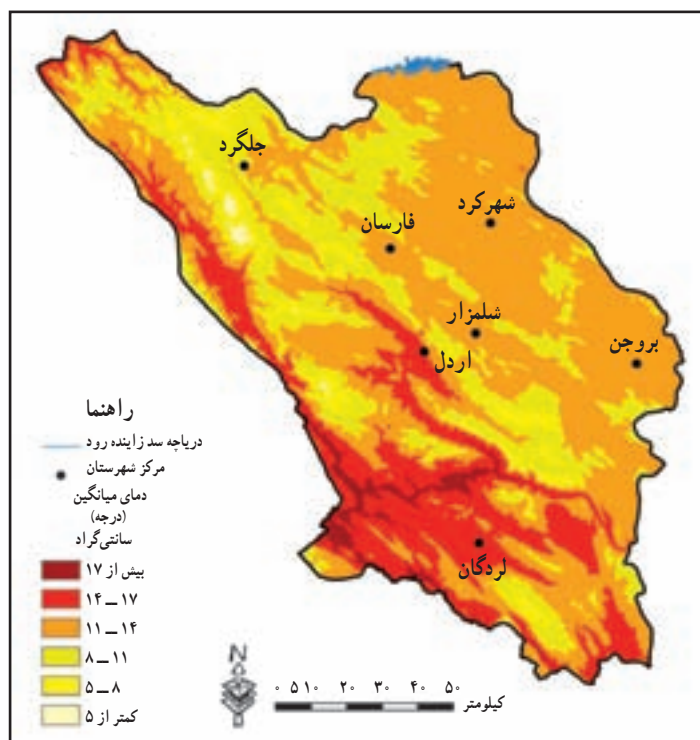
بارندگی در استان از اوایل آبان تا پایان اردیبهشت ماه ادامه دارد و فصل زمستان پر بارش ترین فصل در استان می باشد هر چند در برخی از سال ها این روند، تغییر کرده است.

منشأ بارش ها در استان

به تصویر شماره ۳-۳ نگاه کنید. در منطقه شمال غرب استان، بارش بیشتر است. به نظر شما علت این امر چیست؟ منشأ بارش ها در استان عبارت اند از :
الف) بارش جبهه ای؛ که ناشی از سیستم های جوئی است و عمده ترین نقش را در استان دارد.
ب) بارش کوهستانی (اروگرافیک)

وضعیت دما

به جدول شماره (۳-۱) و نقشه میانگین دما (تصویر شماره ۳-۴) نگاه کنید. نوسانات شدید دمایی و اختلاف زیادی بین حداقل های مطلق و حداکثر های مطلق به خصوص در شمال غربی و شرق استان وجود دارد. به طوری که در برخی سال ها این اختلاف دمایی به بیش از ۷۰ درجه سانتی گراد می رسد.
- به نظر شما این تفاوت زیاد ناشی از چه عواملی است؟

تصویر شماره ۳-۴- نقشه میانگین دمای سالانه استان

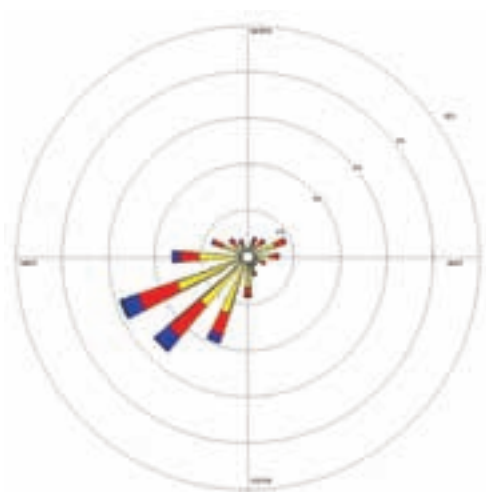

جدول شماره ۱-۳- مقادیر جوی و میانگین بلندمدت برخی عناصر هواشناسی در چند ایستگاه استان منتهی به سال ۱۳۸۹

نام شهر	ارتفاع ایستگاه	متوسط بارش	حداقل مطلق	حداکثر مطلق	روزهای یخبندان	ساعات آفتابی	دمای سالانه
شهرکرد	۲۰۵۰	۳۲۵	-۳۲/۴	۴۲	۱۲۴	۳۱۲۴	۱۱/۷
بروجن	۲۲۶۰	۲۵۵	-۲۶/۸	۳۶/۶	۱۲۱	۳۳۷۷	۱۰/۷
کوهرنک	۲۳۶۵	۱۴۰۰	-۳۰/۶	۳۵/۸	۱۲۴	۲۸۹۷	۹/۴
لردگان	۱۶۱۱	۵۵۳	-۲۱	۴۷/۵	۷۷	۳۱۷۱	۱۵/۴

بررسی وضعیت باد

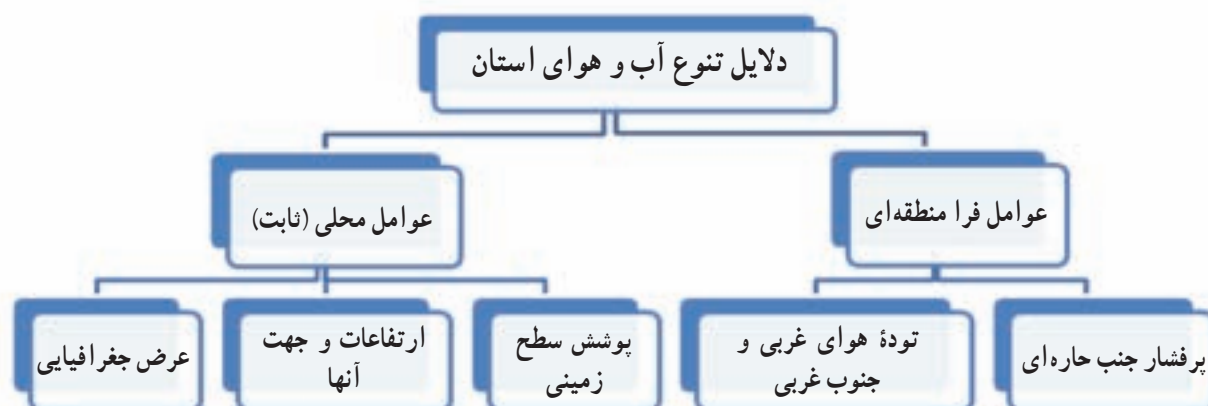
در بین عناصر اقلیمی، باد تقریباً از شرایط ثابت‌تری برخوردار است و تغییرات شدید از سالی به سالی دیگر ندارد. بررسی‌های بلند مدت در ایستگاه‌های هواشناسی استان نشان می‌دهد که باد غالب در استان جنوب غربی و غربی است.

نمودار شماره ۵-۳- گلباد ایستگاه هواشناسی شهرکرد

دلایل تنوع آب و هوای استان

در تنوع آب و هوایی استان دو دسته عوامل نقش دارند که عبارت‌اند از :

جغرافیای طبیعی استان

برخی از این عوامل تقریباً ثابت بوده و طی سال‌های طولانی اثر یکسانی داشته و یا تغییرات آنها خیلی کند است. برخی دیگر از این عوامل مثل توده‌های هوا از نوسانات زیاد برخوردارند به طوری که هر سال که جریان‌های غربی و جنوب غربی قوی باشند میزان نزولات جوی در استان در حدّ عادی و بیشتر بوده و هر سال که این جریان‌ات، ضعیف باشند دریافت بارش بسیار کم شده و خشکسالی را در پی خواهد داشت.

در فصل گرم، به دلیل حاکمیت پر فشار جنب حاره و عقب‌نشینی جریان‌های غربی فصل خشک استان آغاز می‌گردد. در فصول پاییز و زمستان، جریان‌های سرد به استان وارد شده و سرمای بسیار شدیدی حاکم می‌شود. مدت دوام سرما در استان طولانی است؛ به طوری که معمولاً در رسانه‌ها شهرکرد به عنوان سردترین مرکز استان معرفی می‌گردد. تیر و مرداد گرم‌ترین ماه‌ها و دی و بهمن سردترین ماه‌های استان‌اند. گرم‌ترین ایستگاه، لردگان و سردترین ایستگاه، شهرکرد است.

فعالیت

به نمودارهای بارش در ایستگاه‌های مناطق شرقی و غربی استان (نمودار شماره ۱-۳) نگاه کنید و به سؤال‌ها

پاسخ دهید.

۱- چرا میزان بارش در نیمه شرقی استان کمتر از نیمه غربی است؟

۲- آیا ارتباطی میان نمودار شماره ۱-۳ و نقشه شماره ۴-۳ وجود دارد؟ دلیل خود را بیان کنید.

منابع طبیعی استان

درس ۴

پیامبر اعظم (ص) فرمودند: حرمت زمین را نگه دارید، که به منزلهٔ مادر شماست.

— آیا می‌دانید استان چهارمحال و بختیاری از چه منابع و توان‌های طبیعی برخوردار است؟

منابع طبیعی هر جامعه ثروت آن جامعه و بستر توسعهٔ هر سرزمین محسوب می‌شوند که فقط به نسل حاضر تعلق نداشته، بلکه میراثی است که باید برای نسل‌های آینده باقی بماند. بنابراین، حفاظت از آنها و استفادهٔ اصولی و علمی از این منابع وظیفهٔ هر فردی است. در غیر این صورت جهان آینده توأم با فقر، گرسنگی و محیطی آلوده و غیرقابل زندگی خواهد بود. در این درس، شما با انواع منابع و توان‌های طبیعی استان آشنا می‌شوید.

«طبیعت برای نیازمندی‌های انسان کفایت می‌نماید اما برای آزمندی‌های او هرگز»

۱- آب‌ها

وجعلنا من الماء كل شيء حي؛ و هر چیز زنده ای را از آب پدید آوردیم. (سورهٔ انبیاء، آیهٔ ۳۰)

— به تصویر بالا نگاه کنید. به نظر شما علت فراوانی منابع آب در استان ما چیست؟

جغرافیای طبیعی استان

— سرچشمه رودهای استان در کدام منطقه کوهستانی قرار دارد؟

در این درس، شما با منابع آب‌های استان و خصوصیات آنها آشنا می‌شوید.

منابع آب

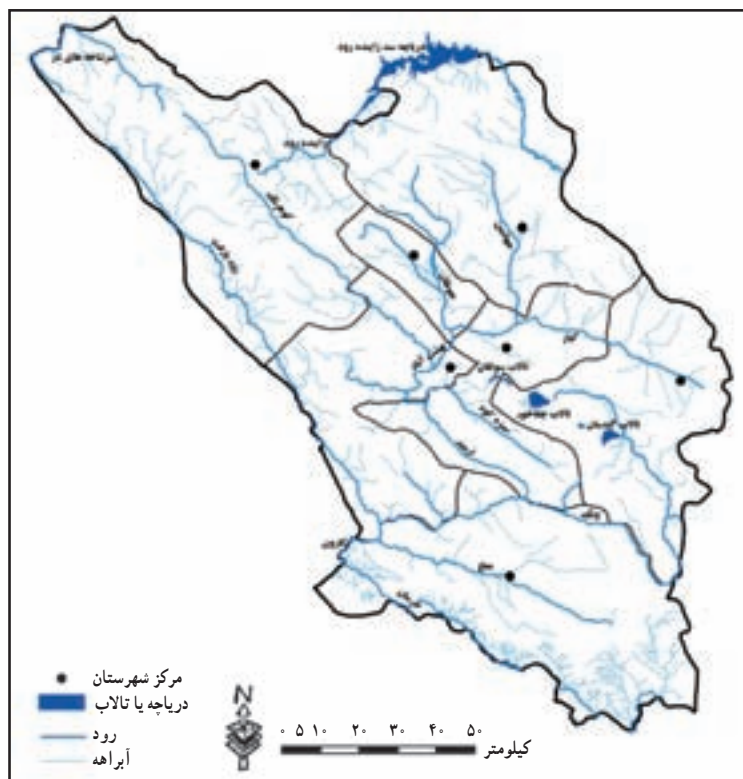
استان چهار محال و بختیاری با داشتن حدود یک درصد از مساحت کشور به دلیل داشتن ارتفاعات بلند و بارش نسبتاً مناسب حدود ۱۰ درصد از آب‌های جاری کشور را به خود اختصاص داده است که شبکه‌های عظیم رودهای خروشان کارون، زاینده‌رود و قسمتی از سرشاخه‌های دز از آن جمله‌اند.

قسمت عمده بارش در استان، موجب تشکیل آب‌های سطحی می‌شود که با توجه به جهت ارتفاعات و شیب زمین از جنوب غربی، شمال شرقی و شمال استان خارج می‌گردد. قسمتی نیز به داخل زمین نفوذ کرده و تشکیل آب‌های زیرزمینی را می‌دهد.

آب‌های سطحی: به دلیل شرایط توپوگرافی منطقه، آب‌های سطحی در قلمرو حوضه رودهای کارون، زاینده‌رود و دز قرار دارند.

تصویر ۱-۴- منابع آب‌های سطحی استان، سرچشمه رودهای بزرگ کشور (رود بازفت)

تصویر شماره ۲-۴- رودخانه‌های استان

تصویر ۳-۴- سرچشمه رودخانه کوهرنگ از سرشاخه‌های کارون (شهرستان کوهرنگ)

۱- حوضه رودخانه کارون: حدود ۸۷ درصد مساحت استان در قلمرو حوضه عظیم کارون قرار دارد. این رودخانه پس از طی مسافتی از جنوب غربی استان خارج شده و وارد استان خوزستان می‌شود و سالانه حدود ۹/۲ میلیارد متر مکعب آب را از استان تخلیه می‌کند. از عمده‌ترین سرشاخه‌های این رود در استان می‌توان به رود کوهرنگ، بازفت، بهشت‌آباد، خرسان، ونک، منج و ... اشاره کرد.

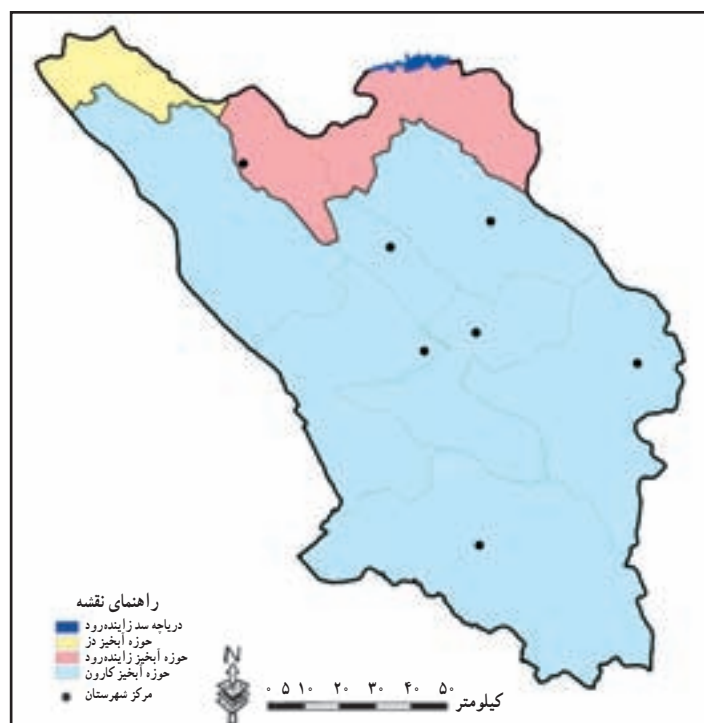
۲- حوضه زاینده رود: این رود حدود ۹ درصد از مساحت استان در شمال و شمال شرقی را به خود اختصاص داده و از سمت شمال شرقی از استان خارج می‌شود. از سرشاخه‌های عمده این رود می‌توان به تونل‌های ۱ و ۲ کوهرنگ، چشمه دیمه، آب خوربه و نعل اشکنان اشاره کرد. توسط تونل‌های ۱ و ۲ کوهرنگ و چشمه دیمه، سالانه حدود ۷۷۶ میلیون متر مکعب آب از استان خارج می‌شود و در آینده نزدیک با بهره‌برداری از تونل ۳ کوهرنگ قسمتی دیگر از رودخانه کوهرنگ وارد این رودخانه می‌شود. همچنین طرح انتقال آب از شاخه بهشت‌آباد (از سرشاخه‌های کارون) توسط تونل بهشت‌آباد به فلات مرکزی ایران در نظر گرفته شده است.

تصویر ۴-۴- زاینده رود

جغرافیای طبیعی استان

۳- **حوضه رود دز:** سرشاخه‌های رود دز در استان ما در ارتفاعات شمال غربی و در شهرستان کوهرنگ قرار دارند. حوضه این رود حدود ۴ درصد از مساحت استان را دربرگرفته و سالیانه ۳۳۰ میلیون متر مکعب آب را از استان تخلیه کرده و وارد رودخانه دز می‌کند.

نقشه شماره ۵-۴- نقشه حوضه رودخانه‌های استان

تصویر ۶-۴- تالاب چغاخور (شهرستان بروجن)

سدها و تالاب‌ها: قسمتی دیگر از آب‌های

سطحی استان در پشت سدها و در تالاب‌ها ذخیره شده است که می‌توان به عنوان نمونه به سدهای کارون ۴، سد بیدکان، نعل اشکنان و تالاب‌های چغاخور و سولقان اشاره کرد و همچنین سدهای در دست احداث، خرسان ۱ و ۲ و شهرپاری از این جمله‌اند. این آب‌های ذخیره شده علاوه بر مصارف کشاورزی و تولید برق به دلیل داشتن چشم‌اندازهای زیبا، زمینه جذب گردشگر را نیز به استان فراهم کرده‌اند.

لازم به ذکر است که با وجود حجم عظیمی از آب‌های جاری در استان، کم‌آبی و عدم دسترسی کافی

به آب در استان به یک مشکل عمده تبدیل شده است و بسیاری از شهرها و روستاهای استان با کمبود آب روبه‌رواند. به نظر شما دلیل این امر چیست؟

سد کارون ۴ : سد کارون ۴ در جنوب غربی استان و در ۱۸۰ کیلومتری جنوب غربی شهرکرد بر روی رودخانه کارون احداث شده است. هدف از احداث این طرح، تولید انرژی برق آبی و کنترل سیلاب‌ها می‌باشد.

تصویر ۷-۴- سد کارون ۴

جدول شماره ۱-۴- مشخصات برخی سدهای استان چهار محال و بختیاری

نام سد	وضعیت	حجم ذخیره آب (میلیون متر مکعب)
سد کارون ۴	در حال بهره برداری	۲۲۰۰
سد بیدکان	در حال بهره برداری	۹/۳
سد نصیرآباد	در حال بهره برداری	۱۰/۳
سد خرسان ۱	در دست مطالعه	۱۲۹۱
سد خرسان ۲	در دست مطالعه	۲۳۰۴
سد خرسان ۳	در دست اجرا	۱۱۵۸
سد سبزکوه	در دست اجرا	۷۵
سد کوه‌رنگ ۳	در دست اجرا	۳۶۵/۵
سد باباحیدر	در دست اجرا	۱۲/۸
سد سورک	در دست اجرا	۲۷

این سد با ارتفاع ۲۳۰ متر بلندترین سد بتونی دوقوسی کشور است که با ذخیره ۲/۲ میلیارد مترمکعب آب، باعث کنترل سیلاب‌های مخرب رودخانه کارون گردیده است.

جغرافیای طبیعی استان

آب‌های زیرزمینی: قسمتی از آب‌های حاصل از بارش به زمین نفوذ کرده و تشکیل آب‌های زیرزمینی را می‌دهد که از طریق چاه و قنات مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند. (جدول شماره ۲-۴)

جدول شماره ۲-۴- روش و مقدار تخلیه آب‌های زیرزمینی در دشت‌های آبرفتی استان

روش تخلیه	تعداد (حلقه)	میزان تخلیه به میلیون متر مکعب در سال
چاه عمیق	۲۱۸۳	۳۷۷ میلیون متر مکعب در سال
چاه نیمه عمیق	۱۶۰۳	۱۱۶/۶ میلیون متر مکعب در سال
قنات	۴۵۹	۷۰/۸۵ میلیون متر مکعب در سال
چشمه‌ها	۸۷۳	۶۵۰/۲۰ میلیون متر مکعب در سال
جمع	۵۱۱۸	۱۲۲۶/۳۴ میلیون متر مکعب در سال

قسمت عمده‌ای از آب‌های زیرزمینی استان در دشت‌های آبرفتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. دشت‌های آبرفتی تقریباً بین ۱۴ تا ۱۵ درصد وسعت استان را تشکیل می‌دهند که بیشتر در نیمه شرقی استان قرار دارند. مقدار آب زیرزمینی در این دشت‌ها به عواملی چون مقدار بارش، تخلخل، جنس سنگ و نفوذپذیری بستگی دارند. عمده‌ترین دشت‌های آبرفتی استان عبارت‌اند از:

۱- دشت شهرکرد ۲- بروجن، فرادنبه ۳- سفید دشت ۴- گندمان، بلداجی ۵- خانمیرزا، آلونی ۶- فارسان، جونقان ۷- شلمزار ۸- لردگان ۹- کیار شرقی ۱۰- جوانمردی.

به دلیل برداشت‌های مازاد و بی‌رویه، کمبود بارش در سال‌های اخیر و خشکسالی‌ها و تغییر بارش که نوع عمده آن به صورت مایع است، حجم آب‌های زیرزمینی در استان به شدت کاهش یافته است به طوری که به دلیل برداشت زیاد، برخی از این دشت‌ها به محدوده ممنوعه تبدیل شده‌اند که عبارت‌اند از:

۱- دشت شهرکرد، ۲- دشت بروجن (فرادنبه)، ۳- سفید دشت، ۴- دشت جوانمردی.

ویژگی‌های دشت‌های استان

۱- کمی ضخامت آبرفت‌ها در تمامی دشت‌های استان (حدود ۵۰ متر)؛ که سبب تخلیه سریع آنها شده و در شرایط مناسب بارش نیز سریع تغذیه می‌شوند.

۲- کاهش شدید سطح ایستابی به دلیل برداشت بی‌رویه و خشکسالی‌ها و عدم تغذیه مناسب

۳- به دلیل کاهش سفره آب زیرزمینی، پدیده نشست زمین اتفاق افتاده است. این امر باعث کم شدن و کاهش حجم تخلخل در آبرفت شده و مقدار ذخیره آب نیز کاهش می‌یابد.

۴- تغییر کیفیت آب در دشت‌ها به دلیل فشردگی ذرات خاک و کاهش تخلخل و استفاده بی‌رویه از کودهای شیمیایی.

تصویر ۸-۴- پدیده فرونشست زمین (منطقه خانمیرزا)

دلایل کاهش حجم ذخیره آب سفره‌های زیرزمینی در استان

در این زمینه دو دسته عوامل دخالت دارند :

الف) عوامل طبیعی

۱- خشکسالی‌های پی در پی

۲- تغییر نوع بارش‌ها که عمدتاً به صورت مایع است

ب) عوامل انسانی

۱- برداشت اضافه از چاه‌های مجاز

۲- حفر چاه‌های غیر مجاز

۳- برداشت بی‌رویه شن و ماسه از مسیل‌ها که باعث کاهش سطح نفوذ شده است.

۴- عدم استفاده صحیح آب در بخش کشاورزی

۵- افزایش دفعات کشت به دلیل گرمی هوا

۶- گسترش شهرها و روستاها

راه‌های جلوگیری از افت شدید سفره‌های آب زیرزمینی

۱- جلوگیری از اضافه برداشت و نصب کنتورهای هوشمند

۲- جلوگیری از حفر چاه‌های غیر مجاز و مسدود کردن آنها

- ۳- تغییر شیوه آبیاری در بخش کشاورزی
- ۴- پخش و هدایت سیلاب‌ها و روان آب‌ها به داخل زمین
- ۵- انتقال آب از حوضه‌های دیگر به دشت‌ها

فعالیت

حوضه رودخانه‌های استان در نقشه‌های ۲-۴ و ۵-۴ نشان داده شده است. با توجه به آنها جدول زیر را کامل کنید.

ردیف	حوضه آبریز	رودخانه‌های مهم
۱	حوضه زاینده رود	۱- ۲- ۳-
۲	حوضه کارون	۱- ۲- ۳-

۲- خاک

خاک‌های استان را می‌توان با توجه به ارتفاع، منشأ تشکیل، وضع فرسایش، پستی و بلندی، جنس، شکل ظاهری، پوشش گیاهی، شیب و تشکیلات زمین‌شناسی طبقه‌بندی کرد. خاک‌های استان را می‌توان از نظر عمق به دو دسته تقسیم کرد:

الف) خاک‌های کم عمق؛ این نوع خاک را در نواحی مرتفع کوهستانی و تپه‌ها می‌توان دید. این مناطق با شیب بسیار تند و فرسایش نسبتاً زیادی روبه‌رو است. وجود سنگ و سنگ‌ریزه در ارتفاعات، پوشش گیاهی ناچیز در دامنه‌ها، پوشش گون و گیاهان مرتعی در نقاط مستعد، وجود چراگاه‌های فصلی و رویش درختان بلوط در ارتفاعات غربی از ویژگی‌های این نوع خاک‌هاست.

ب) خاک‌های عمیق؛ این گونه خاک‌ها را در دشت‌های دامنه‌ای با شیب ملایم، دشت‌های آبرفتی رودخانه‌ای و آبرفت‌های بادبزنی شکل (مخروط افکنه‌ها) می‌توان مشاهده کرد. بخش اعظم این خاک‌ها زیر کشت زراعت‌های آبی و دیم، باغ‌های میوه و درختان غیر مثمر قرار دارد.

۳- پوشش گیاهی

پوشش گیاهی تابع عواملی چون آب، خاک، اختلاف ارتفاع و شرایط آب و هوایی است. بارش عمده‌ترین عامل در تعیین نوع پوشش گیاهی در استان چهار محال و بختیاری می‌باشد. تغییرات بارندگی و ارتفاع، سبب شکل‌گیری انواع پوشش گیاهی در این استان شده است؛ به‌طوری که انبوهی و تراکم پوشش گیاهی از شرق به غرب افزایش می‌یابد.

تصویر ۱۰-۴- کرفس کوهی، گیاهی خوراکی و دارویی

تصویر ۹-۴- دشت لاله‌های واژگون (شهرستان کوهرنگ)

در مناطق غربی استان در محدوده شهرستان‌های کوهرنگ (بازفت)، اردل و لردگان، مراتع خوب و جنگل‌های انبوه بلوط دیده می‌شود. اما با کاهش بارندگی و پایین آمدن درصد رطوبت به سمت شرق، ابتدا جنگل‌های بلوط کاهش یافته و به تدریج جای خود را به انواع پوشش بوته‌ای مانند زالزالک، بادام کوهی، گون و ... داده است و در نیمه شرقی استان، یعنی در محدوده شهرستان‌های شهرکرد، فارس، کیار و بروجن، پوشش گیاهی، عمدتاً به مراتعی با وضعیت فقیر یا خیلی فقیر محدود می‌شود.

فعالیت

- ۱- اسامی تعدادی از گیاهان و درختان اطراف محل زندگی خود را بنویسید.
- ۲- تصویری از مناظر گیاهی اطراف محل زندگی خود را تهیه کرده و گزارشی از اقدامات انجام شده جهت احیای جنگل‌ها و مراتع تهیه کرده و در کلاس ارائه دهید.
- ۳- چه راهکارهایی برای حفاظت از جنگل‌ها و مراتع در شهرستان محل زندگی خود ارائه می‌دهید؟
- ۴- در ارتباط با پوشش گیاهی استان (جنگل‌ها و مراتع) در روزنامه‌ها، مجلات و اینترنت مطالبی جمع‌آوری کنید.
- ۵- با فعالیت‌های فوق به صورت گروهی روزنامه دیواری تهیه کرده و در کلاس نصب نمایید.

اهمیت پوشش گیاهی (جنگل و مرتع)

۱۱-۴ به تصویر نگاه کنید و بگویید این تصویر نشان‌دهنده کدام نقش پوشش گیاهی است؟

۱- حفاظت از آب و خاک و جلوگیری از فرسایش خاک

تصویر ۱۱-۴

- ۲- کند نمودن حرکت آب‌های روان و کنترل سیلاب
 - ۳- نفوذ تدریجی آب به داخل زمین و افزایش سطح آب‌های زیرزمینی
 - ۴- تولید اکسیژن و کاهش دی اکسید کربن و تلطیف هوا
 - ۵- کاهش گرد و غبار و باکتری‌ها و ویروس‌ها (رسوب ۶۸ تن گرد و غبار توسط هر هکتار جنگل)
 - ۶- جلوگیری از گسترش کویر و بیابان و جلوگیری از طوفان ماسه
 - ۷- تولید علوفه دامی
 - ۸- زیستگاه گونه‌های جانوری و گیاهی
 - ۹- ایجاد اشتغال
 - ۱۰- تولید محصولات دارویی و صنعتی
 - ۱۱- توسعه گردشگری و ...
- با مشورت هم کلاسی‌های خود فهرستی از مزایا و محاسن پوشش گیاهی را تهیه کنید.
- جنگل‌ها :** جنگل‌های استان ما حدود ۳۳۵۰۰۰ هکتار، معادل ۲۰ درصد از مساحت استان و ۲/۵ درصد از مساحت جنگل‌های کشور را تشکیل می‌دهند.
- پراکندگی این جنگل‌ها از شمال غربی استان در منطقه بازفت به صورت نواری به سمت جنوب غربی و جنوب به طول ۲۱۲ کیلومتر و عرض ۳ تا ۴۵ کیلومتر در ۵ شهرستان کوهرنگ (۵۴۰۰۰ هکتار)، اردل (۶۰۰۰۰ هکتار)، کیار (۳۴۰۰۰ هکتار)، لردگان (۱۵۷۰۰۰ هکتار) و بروجن (۲۰۰۰ هکتار) و در پنج حوضه آبخیز رودخانه‌های بازفت، ونک، منج، خرسان و کارون گسترش دارند.

تصویر ۱۲-۴- چشم انداز جنگل های زاگرس (درختان بلوط غرب)

فعالیت ✓

— با توجه به مساحت جنگل ها در هر یک از شهرستان های استان، ارقام فوق را به درصد تبدیل کرده و نمودار دایره ای تهیه کنید.

آیا می دانید؟

میانگین تولید اکسیژن توسط جنگل های زاگرس معادل $1/1$ تن در هکتار است؛ یعنی این جنگل ها اکسیژن مورد نیاز حدود ۲۶ میلیون نفر و جنگل های استان ما اکسیژن مورد نیاز حدود $1/5$ میلیون نفر را تأمین می کنند. سهم سرانه جنگل در استان ما برای هر نفر $4/0$ ، در کشور $2/0$ و در دنیا $8/0$ هکتار است.

در حدود ۱۹ جامعه جنگلی با ۶۳ گونه درخت و درختچه در این جنگل ها شناسایی شده اند که بلوط غرب اصلی ترین گونه می باشد که به همراه گونه های دیگر مانند بنه، ارس، نارون، بادام، ارژن، افرا، کیکم، زالزالک، داغداغان، پلاخور، زبان گنجشک و... در استان رویش دارند.

این جنگل ها در گذشته ای نه چندان دور بسیار انبوه و گسترده تر بوده اند، ولی امروزه قسمت مهمی از آنها از بین رفته و آنچه باقی مانده جنگل تنک شاخه زادی است که از پاجوش ساقه های بریده شده به وجود آمده است.

تصویر ۴-۱۳- نابودی جنگل‌ها برای تهیه هیزم و زغال

در تخریب جنگل‌های استان دو دسته عوامل دخالت داشته‌اند :

الف) مسائل انسانی

فعالیت

۱- به تصاویر زیر نگاه کنید. موضوع مشترک آنها چیست؟

شکل ۴-۱۴

- ۲- آیا می‌توانیم، مجدداً جنگل‌های استان را احیا کنیم؟
- ۳- چه پیشنهادهایی برای احیای جنگل‌های استان دارید؟
- ۴- آیات، احادیث و روایاتی که در ارتباط با اهمیت درخت و درخت کاری می‌دانید در کلاس ارائه دهید.

پیامبر اعظم (ص): هرکس شاخه‌ای را بشکند، مانند آن است که بال فرشته‌ای را شکسته است.
امام صادق (ع): یکی از کارهایی که شخص را پس از حیاتش نیز بهره‌مند می‌سازد، درخت کاری است.

بهره‌برداری از جنگل‌های منطقه، عمدتاً توسط عشایر و روستاییان ساکن در نواحی جنگلی به منظور تأمین سوخت، تهیه زغال، تأمین علوفه دام، احداث منازل مسکونی، تهیه ابزار چوبی و تهیه زمین زراعتی دیم صورت می‌گیرد. همچنین گسترش فعالیت‌های عمرانی، زیربنایی، ارتباطی و خدماتی در داخل جنگل، وابستگی معیشتی مردم جنگل نشین به جنگل، تعداد دام‌ها بر ظرفیت، کمبود سوخت‌های فسیلی در مناطق جنگلی و عدم وجود صنایع مناسب جهت ایجاد اشتغال و کاهش وابستگی مردم به جنگل نیز سبب تخریب جنگل‌ها شده‌اند.

تصویر ۱۵-۴- جاده‌سازی و خانه‌سازی از عوامل انسانی تخریب جنگل‌های استان

ب) عوامل طبیعی: به علت فرسایش آبی، مقدار خاک کاهش یافته و در نتیجه استقرار نهال‌ها بسیار مشکل شده است. خشکسالی‌های دوره‌ای و تغییرات تدریجی آب و هوای منطقه در نابودی جنگل‌ها تأثیر گذاشته است.

جغرافیای طبیعی استان

تصویر ۱۷-۴- نابودی درختان جنگلی در اثر بیماری و آفات

تصویر ۱۶-۴- نابودی تدریجی جنگل‌ها به وسیله فرسایش آب‌های جاری

مرايع : مرايع استان با وسعتی معادل ۱۰۹۳۰۰۰ هکتار، ۱/۱ درصد کل مرايع کشور و نزدیک به ۶۶ درصد مساحت استان را به خود اختصاص می‌دهد. در حال حاضر حدود ۲۰ هزار خانوار به‌طور مستقیم به‌مرايع استان وابسته بوده و حدود ۳۸۰۰۰۰۰ واحد دامی در سطح استان وجود دارد که ۳/۷ برابر ظرفیت مرايع می‌باشد.

در حال حاضر، مرتع درجه یک در استان وجود نداشته و مرايع به درجه ۲ تا درجه ۴ تقسیم شده‌اند. بر این اساس ۲/۹ درصد مرايع از نوع درجه ۲، ۳۷/۳ درصد، درجه ۳ و ۵۹/۸ درصد درجه ۴ می‌باشند.

در این استان، گیاهان مرتعی دارویی و صنعتی به وفور یافت می‌شود. مهم‌ترین گیاهان مرتعی عبارت‌اند از: گون، موسیر، تره، آویشن، جاشیر و ...

از گیاهان مرتعی در موارد مختلفی استفاده می‌شود، از جمله علوفه دام، مصارف خوراکی، مصارف دارویی و ایجاد اشتغال.

تصویر ۱۹-۴- دشت لاله‌های واژگون

مراقبت از جنگل‌ها، وظیفه همگانی

در همایش طبیعت محیط زیست شهری و طبیعی مطرح شد
فرسایش خاک در استان بالاتر از میانگین جهانی است

تصویر ۱۸-۴- قاجاق کرفس و نابودی تدریجی آن

دوشنبه ۶ اردیبهشت ماه ۱۳۸۹ «شماره ۵۳۲»

**شمارش واژگون برای نابودی
لاله‌های واژگون**

بیشتر بدانیم

در مراتع استان، حدود ۳۵ تیپ گیاهی عمده و بالغ بر ۸۳۳ گونه گیاهی شناسایی شده است. این مراتع به طور متوسط دارای تولیدی معادل ۸۵/۷ کیلوگرم علوفه خشک در هکتار می باشند. این میزان قادر به تعلیف تعداد ۶۸۰۰۰۰ واحد دامی است.

جدول شماره ۳-۴- مساحت مراتع استان به تفکیک شهرستان تا پایان سال ۱۳۷۸ (واحد : هکتار)

شهرستان	جمع		درجه ۲	درجه ۳	درجه ۴
	وسعت	درصد			
جمع کل	۱۰۹۳۰۰۰	۱۰۰	۳۱۶۹۷	۴۰۷۶۸۹	۶۵۳۶۱۴
شهرکرد	۲۵۴۶۰۰	۲۳/۳	۷۳۸۳	۹۴۹۶۶	۱۵۲۲۵۱
بروجن	۱۵۳۱۰۰	۱۴	۴۴۴۰	۵۷۱۰۶	۹۱۵۵۴
لردگان	۱۴۳۶۰۰	۱۳/۱	۴۱۶۴	۵۳۵۶۳	۸۵۸۷۳
اردل	۱۰۶۶۰۰	۹/۸	۳۰۹۱	۳۹۷۶۲	۶۳۷۴۷
فارسان	۳۷۰۰۰	۳/۴	۱۰۷۳	۱۳۸۰۱	۲۲۱۲۶
کوه‌رنگ	۲۸۳۳۰۰	۲۵/۹	۸۲۱۶	۱۰۵۶۷۱	۱۶۹۴۱۳
کیار	۱۱۴۸۰۰	۱۰/۵	۳۳۳۰	۴۲۸۲۰	۶۸۶۵۰

علل تخریب مراتع استان

- ۱- کوچ زودهنگام و ورود و خروج دام در مراتع خارج از موعد مقرر زمانی
- ۲- ورود دام بیش از ظرفیت به مراتع
- ۳- شخم و شیار مراتع و تبدیل آنها به دیم‌زار به منظور تصرف
- ۴- قطع و ریشه‌کنی بوته‌ها جهت تهیه هیزم و سوخت و مصارف دیگر
- ۵- عدم تنوع مشاغل خارج از بخش منابع طبیعی و وابستگی شدید مردم به مراتع
- ۶- اجرای طرح‌های عمرانی مثل جاده‌سازی، خطوط انتقال آب، برق و گاز
- ۷- عدم آگاهی دامداران از اصول صحیح مرتع‌داری
- ۸- بهره‌برداری بی‌رویه و غیراصولی از مراتع
- ۹- عدم اجرای کامل طرح‌های مرتع‌داری

- ۱- به جدول شماره ۳-۴ نگاه کنید. برای درصد انواع مراتع در شهرستان‌ها، با راهنمایی دبیر خود، نمودار ستونی ترسیم کنید.
- ۲- با توجه به درصد انواع مراتع (درجه ۲ تا ۴) نمودار دایره‌ای ترسیم کنید.

پیامدهای تخریب جنگل‌ها و مراتع

- ۱- فرسایش شدید خاک و ایجاد سیل
- ۲- نابودی گیاهان خوش خوراک برای دام‌ها و افزایش گیاهان سمی و خاردار
- ۳- افزایش روان آب‌های سطحی در محدوده شهرها و روستاها و مشکلات ناشی از آن
- ۴- افزایش دی اکسید کربن و کاهش اکسیژن، در نتیجه افزایش دما
- ۵- کاهش آب‌های زیرزمینی
- ۶- کاهش کیفیت آب (شور شدن آب‌های زیرزمینی)
- ۷- ایجاد رانش و لغزش زمین
- ۸- پرشدن مخازن سدها از گل و لای

راه‌های ترمیم جنگل‌ها و مراتع در استان

برای ترمیم جنگل‌ها و مراتع استان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

تراس‌بندی و بانک‌بندی در دامنه‌ها، تولید نهال و جنگل‌کاری، قرق مراتع و جنگل‌ها، کودپاشی مراتع، تبدیل دیم‌زارهای کم‌بازده به مرتع، نظارت بر بهره‌برداری از محصولات فرعی جنگل و مرتع (مثل سقز، گزانگبین و کتیرا)، تأمین سوخت روستاییان، آموزش به کشاورزان و دامداران جهت حفاظت، احیا و توسعه جنگل‌ها و مراتع مخروبه و ...

۴- زندگی جانوری

استان ما به دلیل قرار گرفتن در محدوده مرکزی رشته کوه‌های زاگرس، در قلمرو اکوسیستم کوهستانی واقع شده و با داشتن شرایط مساعد طبیعی از تنوع زیستی غنی و کم نظیری از گونه‌های حیات وحش برخوردار شده است. اکثر نقاط کوهستانی و جنگلی این استان در گذشته تا به امروز مأمن حیوانات وحشی بوده است؛ اما متأسفانه جمعیت قابل ملاحظه‌ای از گونه‌های حیات وحش استان در سال‌های اخیر به‌طور چشمگیری کاهش یافته و بسیاری از گونه‌های زیبا و ارزشمند استان ما در معرض خطر انقراض قرار گرفته‌اند.

تصاویر ۲۰-۴- نمونه‌ای از زندگی جانوری در استان

برای مطالعه

اصل پنجاهم قانون اساسی

«در جمهوری اسلامی، حفاظت از محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی روبه‌رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست و تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.»

مهم‌ترین عامل تهدید تنوع زیستی استان، تخریب زیستگاه‌هاست. علاوه بر آن در چند دهه اخیر، صید و شکار بی‌رویه، غیرمجاز و با استفاده از روش‌های غیر متعارف و آلودگی‌های زیست محیطی، صدمات جبران ناپذیری به محیط زیست وارد نموده به طوری که پرنده‌گانی همچون باکلان کوچک، عقاب طلایی، شاهین، بحری، اردک بلوطی و ماهی گورخری از گونه‌های در معرض انقراض می‌باشند.

بیشتر بدانیم

در استان ما بالغ بر ۲۹۴ گونه جانوری زندگی می‌کنند که سهم هرگونه در جدول شماره ۴-۴ آمده است :

جدول شماره ۴-۴- تعداد جانورانی که در استان زندگی می‌کنند

پرنده‌گان	خزندگان	ماهیان	پستانداران	دوزیستان
۱۷۰ گونه	۳۵ گونه	۲۲ گونه	۶۲ گونه	۵ گونه

جغرافیای طبیعی استان

از دیگر گونه‌های جانوری استان می‌توان به کل و بز، پلنگ، خرس قهوه‌ای و از پرندگان آن می‌توان به کبک و پرندگان شکاری اشاره کرد.

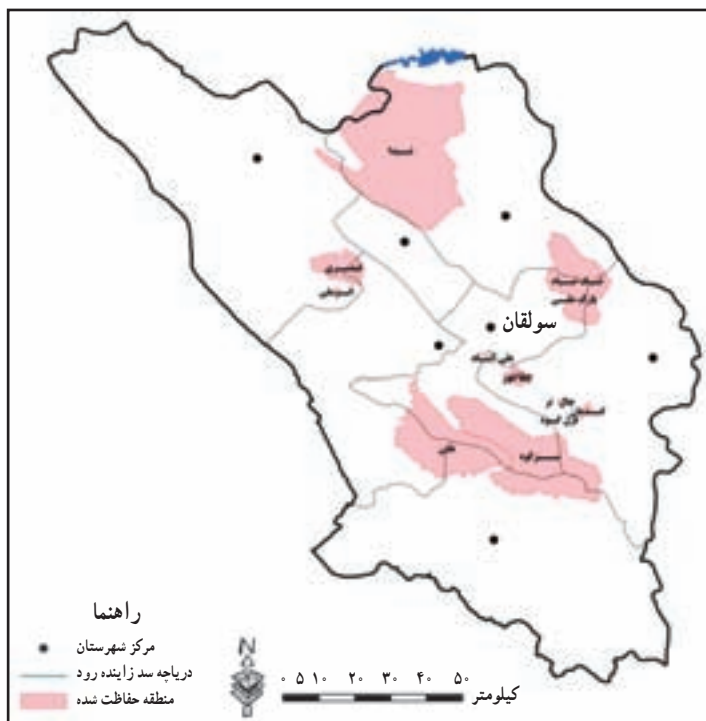
– آیا می‌دانید چرا باید گونه‌های در معرض خطر را حفظ کرد؟

حفاظت از زیستگاه‌های استان نه تنها سبب رونق گردشگری و حفظ گونه‌های با ارزش گیاهی و جانوری می‌شود؛ بلکه موجب حفظ میراث تاریخی و طبیعی ما خواهد شد.

از مهم‌ترین مناطق محیط زیست طبیعی استان می‌توان به تالاب‌ها، رودخانه‌ها، چشمه‌ها، جنگل‌ها، مراتع و چراگاه‌ها اشاره نمود.

جدول شماره ۵-۴- مناطق تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان

پارک ملی	۴۳۷۲ هکتار
اثر طبیعی ملی	۳۷۹ هکتار
منطقه حفاظت شده	۱۱۷۳۷۴ هکتار
منطقه شکار ممنوع	۱۲۰۵۰۰ هکتار
تالاب‌ها	۳۱۷۰ هکتار
رودخانه‌ها به طول	۱۵۰۰ کیلومتر

نقشه شماره ۲۱-۴- مناطق تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان

فعالیت

- ۱- به نقشه شماره ۲۱-۴ نگاه کنید و مشخص کنید کدام یک از مناطق تحت مدیریت در شهرستان محل زندگی شما واقع شده است؟
- ۲- این مناطق چه نقشی در حفاظت از گونه‌های گیاهی و جانوری استان دارند؟
- ۳- آیا تعداد و پراکندگی زیستگاه‌ها با شرایط زیستی استان متناسب است؟ چرا؟

بیشتر بدانیم

جدول شماره ۶-۴- مشخصات مناطق تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان

ردیف	نام منطقه تحت مدیریت	مساحت (به هکتار)	محدوده جغرافیایی
۱	پارک ملی و منطقه حفاظت شده تنگ صیاد	۲۷۰۰۰	شهرستان‌های شهرکرد و بروجن
۲	منطقه حفاظت شده سبزکوه	۵۴۲۰۰	شهرستان‌های بروجن، لردگان و کیار
۳	منطقه حفاظت شده هلن	۴۰۲۳۱	شهرستان‌های کیار و لردگان
۴	منطقه حفاظت شده شیدا	۲۳۸۸۳	شهرستان شهرکرد
۵	اثر طبیعی ملی لاله‌های واژگون	۳۷۹	شهرستان کوهرنگ
۶	منطقه شکار ممنوع قیصری	۹۸۰۰	شهرستان‌های کوهرنگ و اردل
۷	تالاب گندمان	۱۰۷۰	شهرستان بروجن

درس ۵ مسائل زیست محیطی استان

کدام مشکلات زیست محیطی، استان ما را تهدید می کند؟

همان طور که می دانید استان ما دارای جاذبه های فراوان طبیعی و انسانی برای انواع گردشگری هاست. آیا افزایش آلودگی ها می تواند بر گردشگری تأثیر منفی داشته باشد؟ به صورت گروهی مقاله ای تهیه کرده و به دبیر خود ارائه دهید.

رشد روزافزون جمعیت، روند صنعتی شدن، استفاده زیاد از انواع سموم و کودهای شیمیایی، کافی نبودن آموزش مردم، اقدامات خودسرانه و ناآگاهانه و ... سبب شده اند تا در سال های اخیر شاهد انواع آلودگی ها به صورت محدود در استان باشیم. بنابراین، انجام هر اقدامی از سوی مردم و مسئولان در این استان که اخیراً در راه توسعه قدم گذاشته است، باید با آینده نگری همراه باشد؛ در غیر این صورت، شاهد ضربات جبران ناپذیری بر ارکان محیط زیست خواهیم بود. در این درس شما با مشکلات و مسائل زیست محیطی در استان آشنا می شوید. برای آشنایی بیشتر با مشکلات زیست محیطی استان، آنها را به دو دسته تقسیم می کنیم :

۱- آلودگی های محیط طبیعی

اجزای محیط طبیعی شامل آب، خاک و هوا می باشد.

آلودگی آب در استان : استان چهار محال و بختیاری سرچشمه سه رودخانه بزرگ ایران یعنی کارون، زاینده رود و دز می باشد که به وسیله آنها نه تنها استان ما بلکه فلات مرکزی و قسمتی از حاشیه جنوب غربی ایران نیز سیراب می شود. علاوه بر آن در استان ما تالاب هایی وجود دارند که هم تفرج گاه های زیبایی می باشند و هم زیست گاه پرندگان و موجودات آبی هستند.

محققین بر این باورند که منشأ بسیاری از بیماری های انسانی و دامی، مصرف آب های غیر بهداشتی و ناسالم است. همچنین آلودگی آب، سبب مرگ و مهاجرت آبیان می گردد. بنابراین، حفاظت از منابع آبی استان؛ که خداوند در اختیار ما قرار داده است؛ از اهمیت فوق العاده ای برخوردار می باشد. گرچه منابع آب استان به دلیل حجم زیاد و خودپالایی، هنوز به مرز هشدار نرسیده اند، اما پیشگیری از ایجاد آلودگی کاری عاقلانه است.

دلایل مهم آلودگی آب ها در استان عبارتند از : ورود فاضلاب های شهری، روستایی و صنعتی به آب ها، ورود پساب کشاورزی به آب ها، تأسیس بعضی واحدهای آلوده ساز مثل مزارع پرورش ماهی در سرچشمه و مسیر رودها، ورود زباله های ناشی از گردشگری.

راهکارهایی جهت رفع و کاهش آلودگی آب ها

● رعایت حریم منابع آب شرب و جلوگیری از هرگونه فعالیت آلوده کننده در حریم آنها

- احداث تصفیه خانه های فاضلاب صنعتی
 - استفاده از روش های بیولوژیک در کشاورزی
 - جایگزینی روش های آبیاری نوین به جای روش های سنتی برای کاهش مصرف آب
 - جمع آوری و دفن مکانیزه و کاملاً بهداشتی زباله های شهری و روستایی
 - جمع آوری و دفع بهداشتی زباله های صنعتی
 - ساماندهی مراکز گردشگری در خصوص کاهش آلودگی
 - افزایش آگاهی مردم و فرهنگ سازی در خصوص مسایل زیست محیطی از طریق رسانه های ارتباطی و برگزاری کلاس های آموزشی، همایش ها، چاپ و نشر مواد آموزشی، نمایش فیلم، بازدید از مناطق و ...
- آلودگی خاک :** در استان ما برای افزایش محصولات کشاورزی، معمولاً از کودهای شیمیایی و سموم دفع آفات نباتی به طور گسترده ای استفاده می شود که زمینه آلودگی خاک را ایجاد می نمایند. همچنین در سال های اخیر توسعه فعالیت های صنعتی، آلودگی خاک را افزایش داده است. از دیگر عوامل آلودگی خاک ها در استان می توان به این موارد اشاره کرد : گسترش شهرها و روستاها و دفن نامناسب زباله ها و دفع فاضلاب های خانگی و صنعتی در خاک، دفن زباله های عفونی بیمارستان ها پس از سوزاندن در خاک و آتش زدن بقایای محصولات کشاورزی.
- آلودگی هوا :** گرچه معضل آلودگی هوا در استان، تا مرحله بحرانی فاصله دارد، لیکن در صورت برنامه ریزی دقیق از بروز آن در آینده جلوگیری خواهد شد.
- منشأ آلودگی هوای استان عبارت اند از : عوامل طبیعی (گرد و غبار) و عوامل انسانی
- (الف) عوامل طبیعی (گرد و غبار) :** با توجه به باد غالب استان که از سمت جنوب غربی و غرب می وزد و پایداری خشکسالی، در سال های اخیر شاهد ورود گرد و غبار از مرزهای غربی استان هستیم که به طور متناوب به خصوص در فصل تابستان سبب ایجاد آلودگی هوا شده که گاهی تا ۵ روز، پایدار مانده است. این پدیده علاوه بر ایجاد مشکلات تنفسی، کاهش شعاع دید تا فاصله ۱۰۰ متری را نیز به دنبال داشته است.
- (ب) عوامل انسانی :** روند افزایش جمعیت، استفاده روزافزون از وسایل نقلیه موتوری، افزایش واحدهای صنعتی آلوده ساز، افزایش شهرنشینی و گسترش فیزیکی شهرها، تخریب جنگل ها و مراتع، استفاده روزافزون از وسایل گرمایشی و ... از عواملی هستند که در آینده سبب آلودگی هوا مخصوصاً در نقاط شهری خواهند شد. در فصل زمستان به دلیل استفاده از وسایل گرمایشی و افزایش تولید مواد آلاینده، میزان آلودگی هوا نیز بیشتر می شود.

بیشتر بدانیم

بر اساس آمارهای موجود، سالانه بیش از ۲۱۰ میلیون لیتر بنزین و ۱۹۱ لیتر گازوئیل، در استان مصرف می گردد که احتراق ناقص آنها موجب آلودگی هوای استان می شود. کوره های آجرپزی سنتی و هوفمن با مصرف

سالانه بیش از ۳۹ میلیون لیتر نفت کوره، صدها تن مونوکسید کربن، هیدروکربن‌های نسوخته و ترکیبات گوگردار را به هوای استان تزریق می‌نمایند. کارخانه‌های آسفالت و کارگاه‌های سنگ شکن با تولید ذرات گرد و غبار در مقام بعدی جای می‌گیرند.

راه حل: استفاده از انرژی‌های پاک مثل انرژی خورشیدی و باد، رونق فرهنگ استفاده صحیح از منابع انرژی‌زا، استفاده از وسایل نقلیه عمومی، افزایش فضای سبز در محدوده شهرها و امتداد خیابان‌ها و جاده‌ها.

— شما چه راه حل‌های دیگری پیشنهاد می‌کنید؛ با مشورت هم کلاسی‌های خود فهرستی از آنها را تهیه کرده و به دبیرتان ارائه دهید.

۲- آلودگی‌های محیط انسانی

هم زمان با افزایش جمعیت و رشد صنایع در استان، در سال‌های اخیر شاهد انواع آلودگی‌ها در سطح محدود بوده‌ایم، از جمله آلودگی هوا و آب، آلودگی صوتی، مسایل مربوط به زباله‌های صنعتی، شهری، روستایی و بیمارستانی و فاضلاب‌ها که همگی حاصل فعالیت انسان می‌باشند.

فاضلاب‌های شهری و روستایی

میانگین سرانه فاضلاب در شهرهای استان ۱۴۱ لیتر و در روستاها بین ۱۵۰ تا ۱۸۲ لیتر در شبانه روز می‌باشد؛ بنابراین، تولید فاضلاب شهری در حدود ۶۳ هزار متر مکعب و در مناطق روستایی بیش از ۴۸۰۰۰ متر مکعب در ۲۴ ساعت تخمین زده می‌شود. ورود این میزان فاضلاب به محیط زیست استان، تهدیدی جدی برای منابع آب و خاک محسوب می‌شود. احداث تصفیه خانه‌های فاضلاب شهری از جمله اقداماتی است که می‌تواند به نحو چشمگیری در حل این مشکل مؤثر واقع شود. در حال حاضر در

حدود ۶۵ درصد از جمعیت شهرنشین استان دارای سیستم فاضلاب شهری می‌باشند. اما فاضلاب‌های روستایی، با در چاه‌های جاذب، دفع شده یا داخل منابع آب سطحی (مثل رودخانه‌ها) هدایت می‌شوند که در این میان، آلودگی آب رودخانه زاینده رود؛ به عنوان منبع آب شرب؛ با فاضلاب ۲۱ روستا و دو شهر در حاشیه آن، از معضلات زیست محیطی استان محسوب می‌شود.

تصویر ۱-۵- تصفیه خانه شهرک صنعتی شهرکرد

بیشتر بدانیم

تخلیه فاضلاب‌های انسانی به محیط‌های آبی، موجب آلودگی آب به عامل بیماری‌های واگیردار مانند اسهال، وبا، حصبه، انواع انگل‌ها و ... می‌شود. از طرف دیگر ورود مواد آلی از طریق فاضلاب‌های شهری و روستایی به منابع آبی موجب فعالیت باکتری‌های کاهنده اکسیژن محلول در آب شده و این کاهش اکسیژن می‌تواند به حدی برسد که سبب مرگ آبزیان شود. با مرگ آبزیان و تلاشی شدن اجساد آنها در آب، کیفیت آب رودخانه‌ها نیز به شدت تغییر می‌یابد. همچنین ورود فسفر و نیتروژن به آب که در فاضلاب‌های شهری و روستایی به وفور یافت می‌شود، سبب رشد انفجاری باکتری‌ها می‌گردد. این باکتری‌ها به سرعت ذخیره اکسیژن آب را کاهش داده و موجب مرگ محیط آبی می‌شوند.

فعالیت

- ۱- با توجه به وضعیت جغرافیایی آب‌های استان، بگویید منابع آلوده کننده شهری خطرناک‌ترند یا روستایی؟ چرا؟
- ۲- به صورت گروهی درباره وضعیت آلودگی روستا یا شهر محل زندگیتان در یکی از موارد زیر بحث کنید و راه‌های مقابله با آن را ارائه دهید.
(آلودگی آب، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، زباله‌ها، فاضلاب‌ها)
- ۳- با توجه به ارقام مربوط به فاضلاب‌های شهری و روستایی، چرا تولید فاضلاب روستایی بیشتر از شهرهاست؟
- ۴- تولید فاضلاب‌های شهری باعث آلودگی بیشتر آب‌ها (به‌ویژه زاینده‌رود) می‌شود یا فاضلاب‌های روستایی؟ دلایل خود را ارائه دهید.
- ۵- چه راه‌هایی را برای کاهش آلودگی‌های ناشی از کشاورزی پیشنهاد می‌کنید؟
- ۶- در محل زندگی شما جمع‌آوری و دفن زباله‌ها چگونه انجام می‌شود؟ پیشنهاد شما برای جمع‌آوری و دفن بهتر زباله‌ها چیست؟

فصل دوم

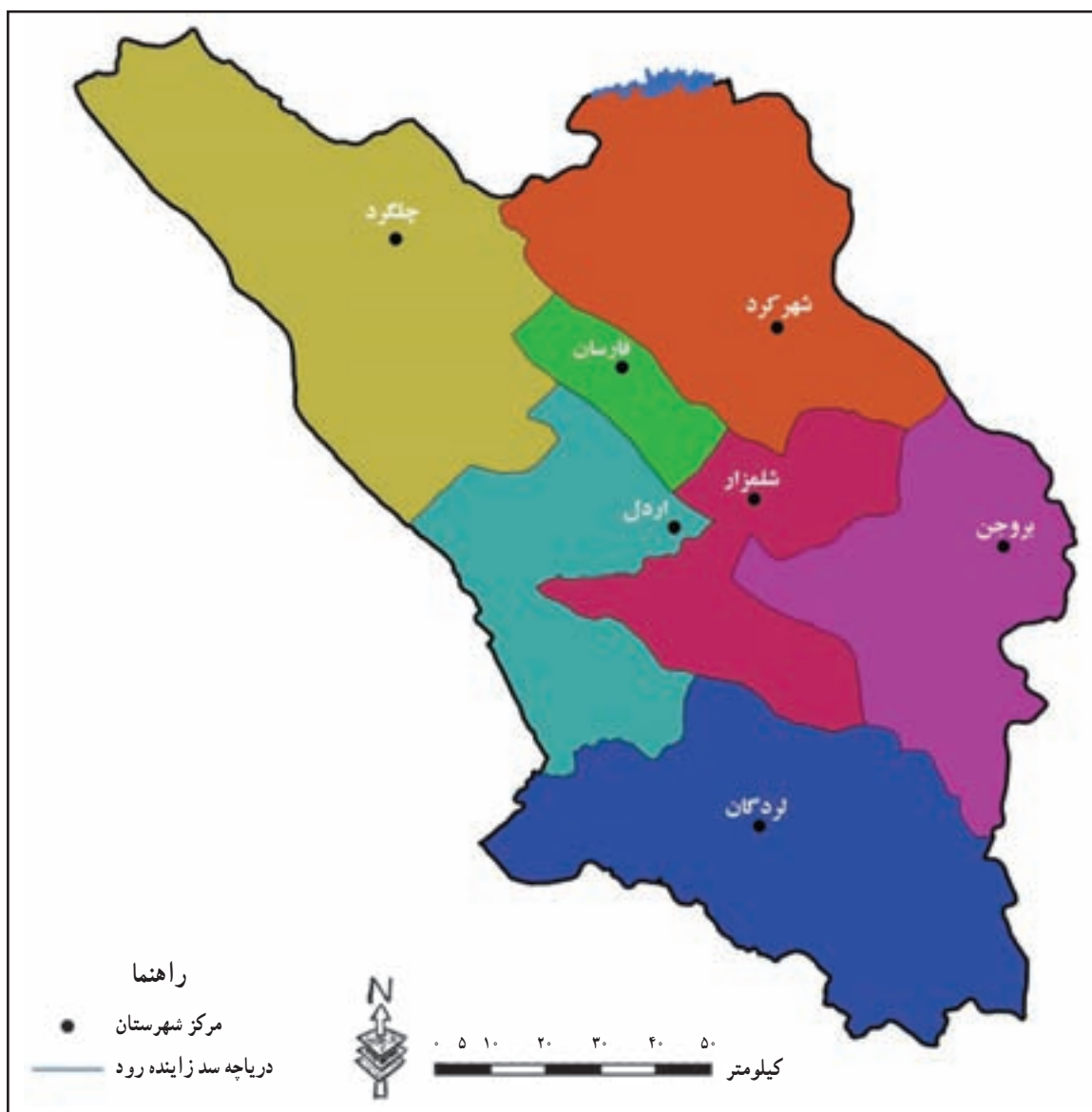
جغرافیای انسانی استان چهارمحال و بختیاری

درس ۶ تقسیمات سیاسی استان

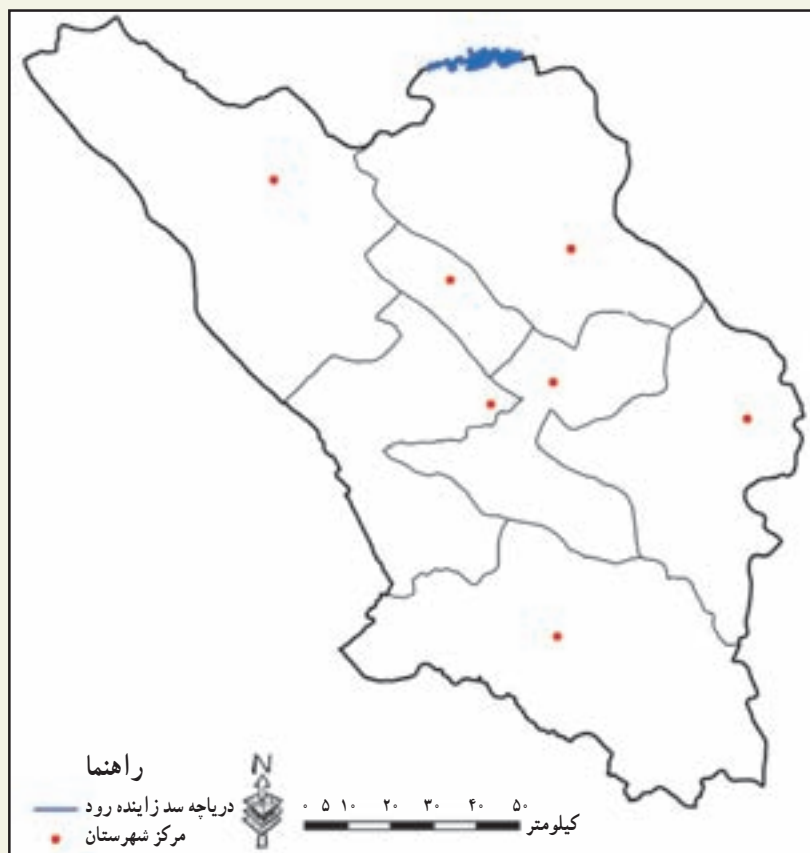
بر اساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۰، استان چهارمحال و بختیاری دارای ۷ شهرستان، ۲۲ بخش، ۴۵ دهستان، ۳۱ شهر و ۸۲۰ روستاست.

نقشه شماره ۱-۶ تقسیمات سیاسی استان

— با توجه به نقشه تقسیمات سیاسی استان نام شهرها، بخش‌ها و دهستان‌هایی که در داخل محدوده شهرستان محل زندگی شما قرار دارند، بر روی نقشه گنگ بنویسید.

نقشه شماره ۲-۶

جدول شماره ۱-۶- مساحت شهرستان‌های استان چهار محال و بختیاری

نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)
کوه‌رنگ	۳۷۰۱	بروجن	۲۲۵۶	فارسان	۵۵۸
لردگان	۳۳۹۰	اردل	۱۸۳۴	جمع	۱۶۴۲۱
شهرکرد	۳۰۲۲	کیار	۱۶۶۰		

برای مطالعه

جدول شماره ۲-۶- تقسیمات سیاسی استان چهارمحال و بختیاری

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
اردل	اردل	مرکزی	اردل	پشتکوه	رستم آباد	اردل
				دیناران	لیرایی	
		میانکوه	سرخون	شلیل	شکرآباد	—
				میانکوه	ده کهنه	
بروجن	بروجن	مرکزی	بروجن	حومه	نقنه	بروجن، نقنه، سفید دشت، فرادنبه
				امامزاده حمزه علی	آقبلاغ	
		بلداجی	بلداجی	چغاخور	اورگان	بلداجی
				دوراهان	کردشامی	
شهرکرد	شهرکرد	مرکزی	شهرکرد	طاقانک	طاقانک	شهرکرد، طاقانک، فرخ شهر، کیان، هفشجان، نافج
				حومه	نافج	
		بن	بن	زاینده رود جنوبی	حیدری	بن وردنجان
				وردنجان	وردنجان	
سورشجان	سورشجان	سامان	سامان	سامان	شوراب صغیر	سامان
				هوره	هوره	
		لاران	سورشجان	لار	هارونی	سورشجان سودجان
				مرغملک	مرغملک	
فارسان	فارسان	مرکزی	فارسان	میزدج علیا	گوجان	فارسان
				میزدج سفلی	چلیچه	
		جونقان	جونقان	جونقان	راستاب	جونقان پردنجان
				سراب بالا	قلعه شریف	
باباحیدر	باباحیدر	باباحیدر	باباحیدر	سراب پایین	فیل آباد	باباحیدر

جغرافیای انسانی استان

چلگرد	چمن گلی	بازفت	چمن گلی	بازفت	چلگرد	کوه رنگ
	صمصامی	دوآب				
	صالح آباد دشت زری	دشت زرین	چلگرد	مرکزی		
	چلگرد	شوراب تنگزی				
	خویه	میانکوه موگویی				
	صمصامی	دهستان دوآب	صمصامی	دوآب صمصامی		
	شهریاری	دهستان شهریاری				
شلمزار گهرو دستناء	دزک	کیار شرقی	شلمزار	مرکزی	شلمزار	کیار
	شلمزار	کیار غربی				
	دستگرد امامزاده	دستگرد				
ناغان	ناغان	ناغان	ناغان	ناغان		
	دوپلان	مشایخ				
لردگان	ارمندعلیا	ارمند	لردگان	مرکزی	لردگان	لردگان
	کلار	ریگ				
	گوشه	میلاس				
آلونی	جوانمردی	جوانمردی	آلونی	خانمیرزا		
	آلونی	خانمیرزا				
مال خلیفه	دره نامدار	پشتکوه	مال خلیفه	فلارد		
	مال خلیفه	فلارد				
منج	قلعه مدرسه	بارز	منج	منج		
	منج برآفتاب	منج				
	سردشت	سردشت	سردشت	طلایه		
	مأمور	دودراء				
۳۱		۴۵		۲۲	۷	جمع کل

درس ۷ شیوه‌های زندگی در استان

تصاویر ۱-۷- انواع شیوه‌های زندگی در استان (روستایی، عشایری و شهری)

— به تصاویر بالا نگاه کنید؛ شباهت‌ها و تفاوت‌های هر کدام را بیان کنید.

در استان ما سه نوع شیوه زندگی کوچ‌نشینی، روستایی و شهری رایج است. براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ تعداد ۴۴۲۲۹۸ نفر یعنی ۵۱/۶ درصد از مردم استان در نقاط شهری، ۴۱۴۶۲۴ نفر معادل ۴۸/۳ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته و بقیه غیرساکن بوده‌اند.

۱- زندگی کوچ‌نشینی

کوچ، حرکتی جمعی و فصلی است که به‌خاطر انطباق زیستگاه انسان و دام با شرایط اقلیمی و اکولوژیکی انجام می‌شود.

تصاویر ۲-۷- کوچ عشایر بختیاری از خوزستان به استان

جغرافیای انسانی استان

براساس سرشماری سال ۱۳۸۷ تعداد ۱۴۶۵۷ خانوار عشایری یعنی ۹۰۰۱۴ نفر در استان چهار محال و بختیاری به زندگی کوچ نشینی مشغول بوده اند.

جدول شماره ۱-۷- تعداد خانوار و جمعیت عشایر ییلاقی و قشلاقی استان در سال ۱۳۸۷

عشایر ییلاقی		عشایر قشلاقی	
خانوار	مرد و زن	خانوار	مرد و زن
۱۴۶۵۷	۹۰۰۱۴	۶۰۳۲	۳۶۰۲۵

مهم ترین ایلات استان، عبارت اند از : بختیاری، قشقایی، جرقویه و بویر احمد سفلی که خصوصیات جمعیتی هر یک در جدول شماره ۲-۷ آمده است.

جدول شماره ۲-۷- ایلات کوچنده استان چهار محال و بختیاری در ییلاق و قشلاق

نام ایل	تعداد خانوار	مرد و زن	محل ییلاق	محل قشلاق
بختیاری	۱۴۵۲۰	۸۹۲۸۷	چهار محال و بختیاری (غرب استان)	خوزستان، چهار محال و بختیاری، اصفهان
قشقایی	۷۴	۳۸۲	چهار محال و بختیاری (شهرستان بروجن)	چهار محال و بختیاری، فارس، بوشهر
جرقویه	۶۳	۳۴۵	چهار محال و بختیاری (شهرستان لردگان و بروجن)	اصفهان
بویر احمد سفلی	۳	۲۰	کهگیلویه و بویر احمد	چهار محال و بختیاری (شهرستان لردگان)

آن گروه از عشایر که در محدوده استان ییلاق و قشلاق می کنند، «عشایر درون کوچ» و گروه هایی که برای قشلاق به مناطق خارج از استان می روند «عشایر برون کوچ» می نامند. خانواده های درون کوچ، زندگی یکجانشینی را انتخاب کرده اند اما طبق عادت قدیم، تابستان ها را از آبادی خارج شده و در ارتفاعات اطراف آبادی مستقر می شوند. از آنجایی که معمولاً تعداد دام آنها کمتر است، کوچ آنها نیز کوتاه می باشد. درون کوچی از اواسط خردادماه شروع شده و با شروع پاییز به آبادی های خود مراجعت می کنند.

عشایر برون کوچ، معمولاً دام هایشان را با ماشین جابه جا می کنند. این کار به دلیل تسهیل در کوچ و جلوگیری از ضایعاتی است که در هنگام جابه جایی وارد می شود. مسکن عشایر، سیاه چادر (بُھون) است که از موی بز بافته می شود.

بزرگ ترین ایلات استان، بختیاری ها هستند. ایل بختیاری به دو شاخه هفت لنگ و چهار لنگ تقسیم می شود. این تقسیم بندی در زمان صفویه و با هدف آسان تر شدن اخذ مالیات از ایل انجام گرفته است.

شاخه هفت لنگ به ۵ باب یا بزرگ طایفه تقسیم می شود که عبارت اند از : دورکی باب، بابادی باب، سه دهستانی باب، دینارانی

باب و بهداروندباب. ایل چهارلنگ نیز شامل طایفه‌های محمد صالحی، ممی‌وند (زَلَقی)، موگویی و کیومرثی (کیانرسی، کیان ارثی) است. همچنین در ساختار اجتماعی ایل بختیاری یک نوع تقسیم‌بندی رایج است که به ترتیب عبارت‌اند از: ایل، طایفه، تیره، تش، اولاد (کُرَبُو)، مال و خانوار.

خانوار، کوچک‌ترین واحد اجتماعی است که معمولاً از پدر، مادر و فرزندان تشکیل می‌شود.

بیشتر بدانیم

نمودار شماره ۱-۷- ساختار اجتماعی عشایر استان چهارمحال و بختیاری

اساس فعالیت‌های تولیدی در میان عشایر، دامداری است. متوسط تعداد دام عشایر در ییلاق ۱۱۳۵۴۸۵ رأس و در قشلاق ۴۷۰۰۰۸ رأس بوده است. از نظر تعداد دام، عشایر بختیاری مقام اول را در میان کلیه عشایر کشور داراست. عشایر علاوه بر دامداری برای رفع نیازهای خانوار خود به زراعت، باغداری و تولید صنایع دستی نیز می‌پردازند. زراعت در میان عشایر به روش سنتی و اغلب به صورت دیم انجام گرفته و بازدهی زیادی ندارد. از جمله صنایع دستی عشایر، قالی، قالیچه، زیلو، جاجیم، پلاس (چادر)، خورجین، گیوه و نمکدان است.

تصاویر ۳-۷- برخی از صنایع دستی عشایری

فعالیت ✓

- ۱- در محدوده شهرستان محل زندگی شما کدام دسته از ایلات زندگی می کنند؟ در مورد نام طوایف، تیره ها و تش های آنها تحقیق کرده و گزارش آن را به دبیر خود ارائه دهید.
- ۲- نقش عشایر در اقتصاد منطقه شما چیست؟

۲- زندگی روستایی

تصویر ۴-۷- روستای پلکانی سر آقا سید (شهرستان کوهرنگ)

بخش مهمی از جامعه روستایی استان ریشه در جامعه عشایری دارد که منشأ شهرهای کنونی و آینده است. پراکندگی روستاهای استان متأثر از سه عارضه طبیعی است: منابع آب، ارتفاعات و دشت ها؛ بنابراین، روستاهای استان به سه صورت کلی تفکیک می شوند: روستاهای مناطق کوهستانی، روستاهای مناطق هموار و روستاهای هم جوار رودخانه ها (روستاهای طولی)

بیشترین تراکم روستاها در نواحی

کوهستانی و نقاط بیلاقی عشایری است. در دشت‌ها و حاشیه آن تعداد روستاها کم است. علت این امر، امکان حداکثر بهره برداری از اراضی زراعی می‌باشد.

تعداد جمعیت روستاها با پراکندگی جغرافیایی آنها رابطه معکوس دارد. به عنوان مثال، تعداد روستاهای کوهستانی، زیاد و جمعیت آنها کم است و برعکس، تعداد روستاهای داخل دشت‌ها، کم، ولی از کثرت جمعیت برخوردارند که این گونه روستاها به مرور زمان تبدیل به شهر می‌شوند.

— انواع روستاها :

تصویر ۵-۷- روستایی در حاشیه زاینده رود

۱- از نظر زیستی: روستاهای استان چهار محال و بختیاری به دلیل شرایط خاص زیستی به دو گروه تقسیم می‌شوند. روستاهای سرزمین بختیاری و روستاهای سرزمین چهار محال. هر گروه از این روستاها ویژگی‌های خاصی دارند.

الف) روستاهای بختیاری: این روستاها در سمت غرب استان و بیشتر در حوضه رودخانه کارون و قلمرو بیلاقی عشایر بختیاری قرار دارند

و متعلق به عشایری‌اند که زمانی کوچ می‌نمودند (برون کوچی). علت استقرار عشایر در این گونه روستاها، وجود منابع آب برای کشاورزی است. ویژگی‌های مشترک این روستاها عبارت است از :

— وسعت کم

— جمعیت نسبتاً کم

— تعداد زیاد

— وابستگی به ساختمان ایلی

— دارای شکل متمرکز و متراکم

— اندک بودن تعداد واحدهای مسکونی

— تولید زراعی بسیار اندک و در حد رفع

مایحتاج زندگی ساکنان

— معمولاً زراعت آنها به صورت دیم بوده و

کشت علوفه رواج دارد.

— دامداری نقش حیاتی دارد.

— کوتاه بودن عمر روستاها

تصویر ۶-۷- روستایی کوهپایه‌ای در مناطق غربی استان

جغرافیای انسانی استان

– پایین بودن سطح زندگی برخی روستاها به دلیل محدودیت‌های جغرافیایی؛ که موجب مهاجرت نیروی کار می‌شود.
 (ب) **روستاهای چهار محال**: این روستاها در شرق منطقه و در خاک چهار محال (لار، کیار، میزدج و گندمان) قرار دارند که هم اکنون در محدوده شهرستان‌های شهرکرد، بروجن و فارسان می‌باشند. خصوصیات این گونه روستاها عبارت‌اند از:
 – جمعیت نسبتاً زیاد؛ گاهی این روستاها به دلیل افزایش جمعیت و گسترده‌ی فعالیت‌ها به شهر تبدیل می‌شوند.
 – وسعت زیاد

تصویر ۷-۷- روستایی در حاشیه زاینده رود (زراعت و باغداری در سرزمین چهار محال)

– عدم وابستگی خانوارهای روستایی به ساختمان و روابط خویشاوندی ایلی
 – تعداد زیاد واحدهای مسکونی
 – وابستگی به تولید زراعی
 – دامداری متکی بر زراعت
 – صدور محصولات زراعی و دامی
 – پیشرفت شیوه‌های تولید و به وجود آمدن حرفه‌های غیرتولیدی
 – فعالیت در صنایع دستی (به ویژه قالی بافی)
 به صورت کارگاهی بوده و جنبه مبادله‌ای دارد.

۲- از نظر شکل: غالب روستاهای استان ما از نظر شکل، از نوع متمرکزند. علت تمرکز روستاها، کمبود زمین زراعتی، کوهستانی بودن منطقه و محدودیت جغرافیایی، مخروط افکنه‌ها و عوامل مؤثر در کشاورزی است. در حواشی رودخانه‌ها و در بافت قدیمی روستاها به‌ویژه در اطراف زاینده رود، روستاها به شکل طولی (خطی) تمرکز یافته‌اند. در مناطق کوهستانی

تصویر ۷-۸- روستای یاسه چاه در حاشیه زاینده رود (روستای متمرکز)

غرب، روستاهای کوهپایه‌ای و گاهی پلکانی مشاهده می‌شود. در بخش شرقی استان، بیشتر روستاها در سطح دشت واقع شده‌اند. دیدنی‌ترین روستاهای حواشی زاینده رود، روستای یاسه چاه است که بیشتر پشت بام‌ها به هم ارتباط داشته و مردم از دالان‌های مسقف به‌عنوان کوچه استفاده می‌کنند.

منابع درآمد روستاییان استان

درآمد اصلی روستاییان، متکی بر زراعت و دامداری است. تأکید اولیه آنها در تولید زراعی، ابتدا محصولاتی است که نیازهای اولیه زندگی

تصویر ۹-۷- شخم مزارع جهت کشت پاییزه

تصویر ۱۰-۷- برنج کاری توسط شالی کاران روستایی

را برطرف سازد مانند گندم، برنج و حبوبات، در مرحله بعد توجه به آن دسته از فراورده های زراعی است که در دامداری نقش مؤثری دارد؛ مانند شبدر، یونجه و جو. در نهایت در شرایط مناسب به محصولاتی روی می آورند که از محل فروش آنها تأمین سایر نیازهایشان را از بازار مقدور سازد.

در باغداری نیز تولید محصولاتی همچون انگور، بادام، گردو و هلو رواج دارد. صنایع دستی، پرورش زنبور عسل، مشاغل آزاد و ... از دیگر منابع درآمد روستاییان به شمار می روند.

مسائل و مشکلات روستاهای استان و راه حل های آن

- ۱- با توجه به بالا بودن جمعیت روستایی استان، همچنین پراکندگی و تعداد زیاد روستاهای کم جمعیت، اقدامات رفاهی، اجتماعی و زیربنایی با مشکلات زیادی همراه است.
 - ۲- روستاها به دلیل سطح پایین درآمد و کمبود امکانات خدماتی، رفاهی، آموزشی و بهداشتی، قادر به نگهداری مازاد جمعیت خود نیستند؛ در نتیجه مهاجرفرستی و کاهش نیروی تولید، یکی از معضلات آنها محسوب می شود.
 - ۳- زراعت سنتی، اراضی قطعه قطعه و کوچک، سبب پایین آمدن بهره وری و در نتیجه کاهش درآمد می شود.
 - ۴- کاهش آب های کشاورزی در سال های اخیر سبب کاهش تولیدات زراعی شده است.
- اجرای طرح های مختلف زیربنایی از جمله بهسازی بافت فیزیکی روستاها، تأمین مسکن، تأسیسات آموزشی و بهداشتی،

جغرافیای انسانی استان

برق رسانی، گازرسانی و آبرسانی به عنوان خدمات و فعالیت‌هایی محسوب می‌شوند که نقش عمده‌ای در رضایت‌مندی جمعیت روستایی و تثبیت جمعیت روستاها ایفا می‌نماید.

تصاویر ۱۱-۷- اجرای طرح‌های در روستاهای استان

فعالیت

۱- اگر در روستا زندگی می‌کنید :

الف) بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، در روستای شما چه فعالیت‌هایی انجام داده است؟

ب) به نظر شما اقدامات این بنیاد در کاهش مهاجرفرستی مؤثر بوده است؟

ج) آیا طرح هادی در روستای شما انجام شده است؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، چه نتایجی در کاهش

نیازهای روستاییان داشته است؟

۲- خانه‌های روستایی و شهری را از نظر کارکرد،

مقایسه کنید.

۳- عوامل توسعهٔ زراعت و دامداری در مناطق

روستایی استان چهارمحال و بختیاری چیست؟

۴- جدول شمارهٔ ۳-۷ را نگاه کنید؛ با اعداد

جدول، نمودار ستونی و خطی ترسیم کنید. از مقایسهٔ

اعداد نمودار، چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟

جدول شمارهٔ ۳-۷- مقایسهٔ تعداد جمعیت شهری و روستایی استان در سال‌های مختلف آمارگیری

سال آمارگیری	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۳۵	۵۳۳۷۶	۱۷۹۶۴۷
۱۳۴۵	۸۷۵۵۲	۲۱۰۸۹۶
۱۳۵۵	۱۴۰۲۷۲	۲۵۴۰۸۵
۱۳۶۵	۲۲۹۴۷۱	۳۹۷۸۹۹
۱۳۷۵	۳۴۲۹۰۵	۴۱۷۰۰۵
۱۳۸۵	۴۴۲۲۹۸	۴۱۴۶۲۴

۳- زندگی شهری

شهرنشینی در استان ما به لحاظ تاریخی سابقه زیادی دارد. اولین شهر استان به مفهوم امروزی، شهرکرد است که در سال ۱۳۱۰ هجری شمسی در اثر توسعه فیزیکی روستای دهکرد به شهر تبدیل شد.

تصویر ۱۳-۷- شهر بلداجی (مرکز تولید گز)

تصویر ۱۲-۷- چشم انداز شهرکرد (پارک ملت)

— در شهرستان محل زندگی شما کدام روستاها جدیداً به شهر تبدیل شده‌اند؟

شهرنشینی در استان ما، اساساً با استقرار نهادهای دولتی، تأسیس شهرداری و تأمین خدمات عمومی، مشخص می‌شود. شهرهای منطقه تحت تأثیر سه عامل، یعنی تبدیل اداری روستاهای بزرگ به شهر، رشد طبیعی جمعیت و بالاخره مهاجرت به شهرها از نرخ رشد بالایی برخوردار بوده‌اند.

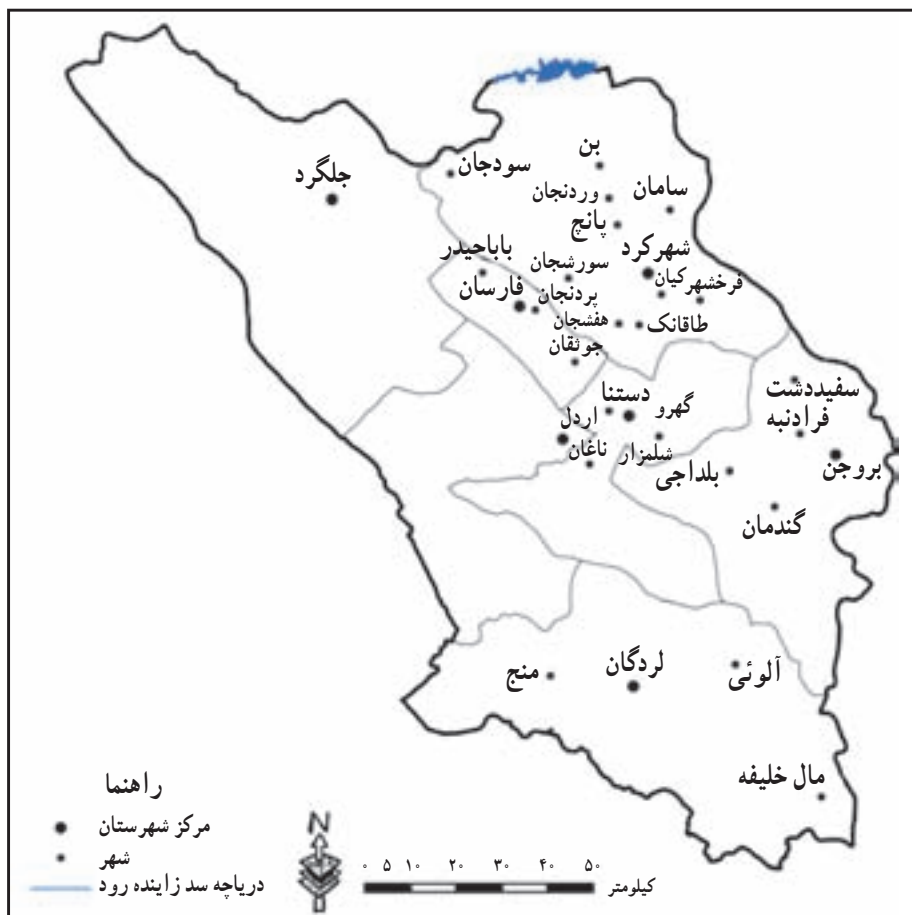
به نقشه پراکندگی نقاط شهری نگاه کنید (نقشه شماره ۱۴-۷). بیش از ۹۰ درصد نقاط شهری در نیمه شرقی (خاک بختیاری) استقرار یافته‌اند، که علت طبیعی آن وجود دشت‌های هموار در این قسمت است.

در گذشته مشکلاتی چون نبودن کارگاه‌های صنعتی بزرگ، کوهستانی، سردسیر، صعب العبور بودن منطقه و نبودن جاده‌های ارتباطی مناسب در داخل استان، مانع از رشد مطلوب شهرنشینی در استان می‌شد. امروزه نیز وجود قطب‌های بزرگ شهری- صنعتی استان‌های همجوار و روند مهاجرت به سمت آنها (به‌ویژه اصفهان)، مانع پیدایش و تکامل شهرهای بزرگ می‌شوند.

تحولات سیاسی و اداری پس از انقلاب و سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی که در زیربنای استان و شهرها صرف شد، موجب افزایش مهاجرت از قلمرو عشایر و روستاها به شهرها شده است.

مهم‌ترین نقش شهرهای استان، زراعتی و خدماتی است. گرچه بعضی نقش‌های دیگر نیز در شهرها وجود دارد؛ به‌عنوان مثال، شهرکرد، علاوه بر نقش‌های بالا دارای نقش مذهبی و دانشگاهی نیز می‌باشد. سامان و چلگرد، دارای نقش توریستی و سورسجان و طاقانک، نقش ارتباطی دارند.

شهرهای استان به دلیل شرایط توپوگرافی و عوامل اقتصادی از رشد محدودی برخوردارند. قرارگیری اکثر شهرها در

نقشه شماره ۱۴-۷- پراکندگی نقاط شهری استان

شیب‌های تند دامنه کوه‌ها و افزایش خطر سیل، تأمین انرژی زیاد برای گرمایش (به دلیل پراکندگی ساختمان‌ها)، کمبود تأسیسات زیربنایی به خصوص آب و فاضلاب، کم عرض بودن شبکه معابر با توجه به افزایش چشمگیر اتومبیل‌ها، کمبود فضای سبز و پارک‌ها، کمبود تأسیسات رفاهی، اشتغال و بیکاری، کمبود کشتارگاه‌های منطقه‌ای و ... از مهم‌ترین مشکلات شهرها محسوب می‌شوند.

بنابراین، ایجاد یا تکمیل تأسیسات ایمنی، تأسیس ادارات دولتی، بازکردن خیابان‌های عریض آسفالت‌ه از میان بافت روستایی- سنتی شهرها، ورود مصالح ساختمانی جدید برای تولید مسکن، تراکم ساختمانی (انبوه‌سازی)، تفکیک باغ‌ها و مزارع و تغییر شکل اراضی از بی قاعده به اشکال راست، سرمایه‌گذاری‌های حجیم در تأسیسات زیربنایی شهرها به خصوص آب و فاضلاب و مخابرات و شبکه معابر، توسعه بازارها و کسب و کار و ... از تحولات مهم کالبدی شهرهای منطقه محسوب شده، در نتیجه اثرات مثبتی در زندگی شهری برجای می‌گذارند.

فعالیت ✓

- ۱- اگر در شهر زندگی می کنید، چه مشکلاتی در سیستم شهر مشاهده می کنید؟
- ۲- چه راه حل هایی برای رفع مشکلات شهری پیشنهاد می کنید؟
- ۳- شهر شما دارای چه نقشی است؟

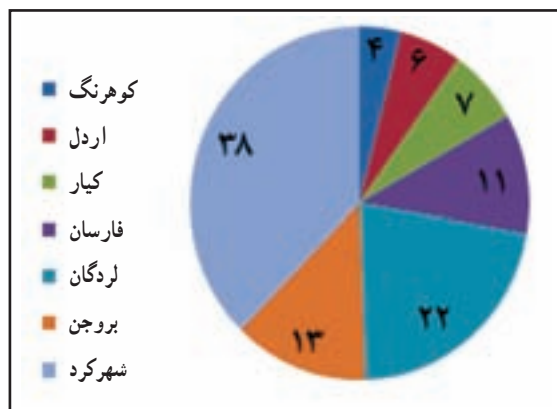

تصویر ۱۵-۷- مرقد مطهر امامزادگان حلیمه و حکیمه خاتون (دو معصوم) در شهرکرد

درس ۸ جمعیت استان و حرکات آن

جمعیت استان، بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۸۵۷۹۱۰ نفر و ۱۹۳۵۵۸ خانوار بوده است که معادل ۱/۲ درصد جمعیت کشور را شامل می‌شده است. از این تعداد ۴۳۱۶۴۶ نفر مرد و ۴۲۶۲۶۴ نفر زن بوده که در ۷ شهرستان توزیع جغرافیایی داشته‌اند. بیشترین جمعیت در شهرستان شهرکرد و کمترین آن در شهرستان کوهرنگ ساکن بوده‌اند. متوسط خانوار در سال ۱۳۷۵ در استان ۵/۳۱ نفر و در سال ۱۳۸۵، ۴/۴۱ نفر است.

از کل جمعیت استان در آبان ماه ۱۳۸۵ تعداد ۸۵۴۱۹۲ نفر مسلمان، ۷۲ نفر زرتشتی، ۵۲۰ نفر مسیحی و بقیه پیرو ادیان دیگر بوده‌اند.

نمودار شماره ۱-۸- درصد جمعیت به تفکیک شهرستان‌ها

جمعیت شهری و روستایی

جمعیت شهری استان در سال ۱۳۷۵ حدود ۴۵ درصد و جمعیت روستایی ۵۵ درصد بوده است؛ در حالی که در سال ۱۳۸۵ در مناطق شهری ۵۱/۷ درصد و در مناطق روستایی ۴۸/۳ زندگی می‌کردند.

— به نظر شما دلایل این تغییرات جمعیتی چیست؟

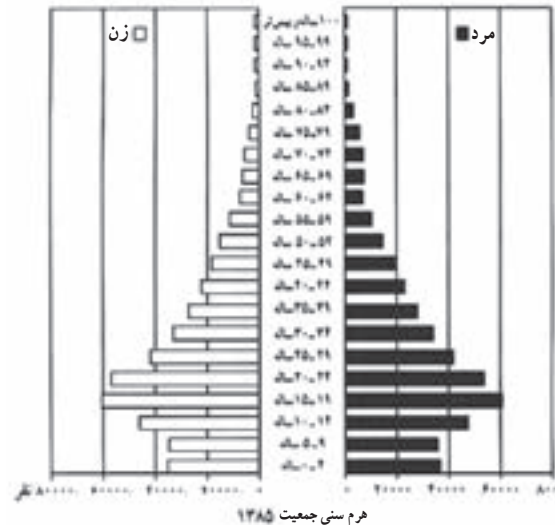
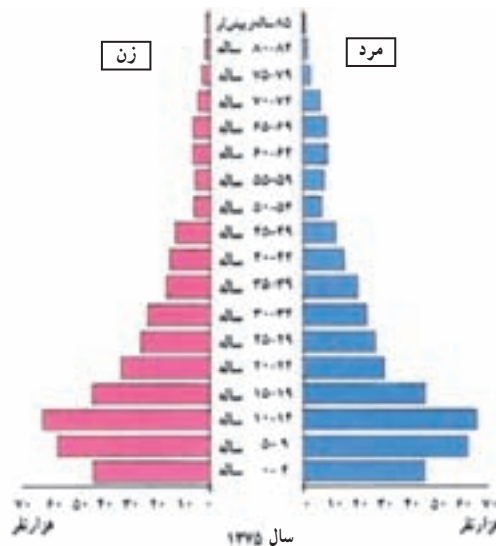
در سال ۱۳۸۵ بالاترین درصد شهرنشینی به ترتیب در شهرستان‌های شهرکرد و بروجن و کمترین درصد مربوط به شهرستان‌های کوهرنگ و اردل بوده است.

نمودار شماره ۲-۸- جمعیت شهری و روستایی (شهری ۵۱/۷ و روستایی ۴۸/۳)

ساختمان سنی جمعیت استان

نمودارهای شماره ۳-۸- هرم سنی استان در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

فعالیت

- به هرم‌های سنی جمعیت سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ توجه کنید. گروه‌های سنی جمعیت در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال ۱۳۷۵ چه تغییراتی پیدا کرده است؟
- رشد جمعیت در کدام هرم سنی بیشتر است؟ چرا؟

جدول شماره ۱-۸- تغییرات جمعیتی استان در سال‌های مختلف آمارگیری

سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه (درصد)
۱۳۳۵	۲۳۳۰۳۲	-
۱۳۴۵	۲۹۸۴۴۸	۲/۵۱
۱۳۵۵	۳۹۴۳۵۷	۲/۸۳
۱۳۶۵	۶۳۱۱۷۹	۴/۸۲
۱۳۷۵	۷۶۱۱۶۸	۳/۴۴
۱۳۸۵	۸۵۷۹۱۰	۱/۲

روند رشد جمعیت در استان

- با توجه به نمودار شماره ۳-۸ جمعیت استان بین سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ چه تغییری کرده است؟

جغرافیای انسانی استان

طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ رشد جمعیت استان از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، ۱/۲ درصد بوده که نسبت به دوره ۶۵-۷۵ با رشد ۳/۴۴ درصد، از رقم کمتری برخوردار است.

جدول شماره ۲-۸- مقایسه میزان جمعیت استان و نرخ رشد به تفکیک شهرستان ها

شهرستان	سال ۱۳۷۵	سال ۱۳۸۵	توضیحات	نرخ رشد
شهرکرد *کیار	۳۳۷۹۳۶	۳۶۸۴۶۶	شهرکرد ۳۲۵۱۸۹ کیار ۵۹۱۹۲	۰/۸۷
بروجن	۱۰۴۵۸۵	۱۱۵۲۸۶	—	۰/۹۹
لردگان	۱۴۴۴۷۷	۱۷۷۲۷۷	—	۲/۱۳
فارسان *کوهرنگ	۱۱۰۷۱۱	۹۰۹۸۰ کوهرنگ ۳۵۵۲۰	—	۱/۰۱ ۲/۲۶
اردل	۶۲۳۵۹	۷۰۳۸۱	همراه با بخش ناغان	۰/۸۷
جمع کل	۷۶۱۱۶۸	۸۵۷۹۱۰	—	۱/۲

توزیع جغرافیایی جمعیت در استان

جدول شماره ۳-۸- تراکم نسبی جمعیت به تفکیک شهرستان ها (نفر در کیلومتر مربع)

شهرستان	تراکم جمعیت
شهرکرد	۱۰۹/۲
کیار	۳۵/۵
بروجن	۴۹/۶
لردگان	۵۲/۳
فارسان	۱۶۷
کوهرنگ	۹
اردل	۲۹/۲

* در سرشماری سال ۱۳۷۵ شهرستان کوهرنگ جزء شهرستان فارسان و در سال ۱۳۸۵ شهرستان کیار جزء شهرستان شهرکرد محسوب می شد.

— آیا به نظر شما جمعیت در استان به طور یکسان پراکنده شده است؟ علت آن چیست؟
استان ما علی رغم داشتن وسعت کم، از تراکم نسبی بیشتری نسبت به کشور برخوردار است.
در سال ۱۳۸۵ تراکم نسبی جمعیت در استان ۵۲ نفر در کیلومتر مربع بوده است، در حالی که در همان دوره سرشماری، تراکم نسبی در کشور ۴۳ نفر در کیلومتر مربع بود. به نظر شما علت چیست؟
در بین شهرستان‌های استان بالاترین تراکم جمعیت در شهرستان فارس با ۱۶۷ نفر و پس از آن شهرستان شهرکرد با ۱۰۱ نفر، و کمترین تراکم در شهرستان کوهرنگ با ۹/۹ نفر بوده است.

— نیمه شرقی استان را با نیمه غربی از نظر پراکندگی جمعیت با ذکر دلیل مقایسه کنید؟
مهاجرت: استان ما یک استان مهاجر فرست است. مهاجرت‌ها در این استان به دو شکل صورت می‌گیرد:
۱- مهاجرت‌های خارجی که بیشتر به کشورهای حاشیه خلیج فارس انجام می‌شود.
۲- مهاجرت‌های داخلی که بیشتر به استان‌های همجوار است.
مهاجرت نوع اول عمدتاً به دلایل شغلی انجام می‌شود. نوع دوم مهاجرت نیز به دلیل شغلی و تحصیلی است.
دلایل عمده مهاجرت از استان:

۱- شرایط اقلیمی به خصوص در فصل سرد، ۲- کمبود منابع خاک، ۳- رشد پایین اقتصادی، ۴- کمبود فضاهای صنعتی، ۵- پایین بودن درآمد، ۶- کوچک بودن بازارهای محلی.
اشتغال و بیکاری: طبق آمار سال ۱۳۸۵ نیروهای فعال استان عمدتاً در ۳ بخش صنعت، خدمات و کشاورزی مشغول فعالیت بوده‌اند و در همین دوره نرخ بیکاری در استان ۱۲/۵ درصد اعلام شده است. نرخ فعالیت جمعیت نیز در سال ۱۳۸۷ معادل ۳۷/۱ درصد است.

عمده‌ترین دلایل بیکاری در استان:

- ۱- کمبود فضاهای کسب و کار
- ۲- رشد جمعیت
- ۳- کمبود مهاجرت نیروی متخصص به استان
- ۴- بیکاری فصلی در بخش کشاورزی.

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان چهارمحال و بختیاری

درس ۹ مردم‌شناسی فرهنگی استان (آشنایی با آداب و رسوم مردم استان)

وقتی از فرهنگ صحبت می‌شود منظور شیوه زندگی، باورها و ارزش‌های گروهی از انسان‌هاست که با یکدیگر زندگی می‌کنند. برای مثال، نوع پوشش، غذاها، گویش‌ها، آداب و رسوم، عروسی و عزاداری‌ها، شیوه‌های گذران اوقات فراغت، آداب معاشرت، باورها و ارزش‌های اخلاقی و ... از مصادیق فرهنگ به شمار می‌آیند. اگر فرهنگ را به دو قسمت رسمی و عمومی تقسیم کنیم. در این فصل به شاخص‌های فرهنگ عمومی مردم استان می‌پردازیم.

شیوه زندگی

در استان چهارمحال و بختیاری سه نوع شیوه زندگی را می‌توان کاملاً از هم متمایز کرد :

۱- شیوه زندگی شهری

۲- شیوه زندگی روستایی

۳- شیوه زندگی عشایری

امروزه تفکیک این شیوه‌ها تا حدود زیادی دشوار است، چه بسیارند روستاییان یا عشایری که چندین سال از مهاجرت آنها به شهرها می‌گذرد، ولی هنوز به بیشتر آداب و رسوم قبلی خود پایبندند و بر عمل به آنها اصرار می‌ورزند.

فعالیت

– با کمک اولیای خود تحقیق کنید مراسم روز سیزده بدر در سال‌های گذشته در منطقه شما چگونه برگزار

می‌شده است.

بیشتر بدانیم

آداب و رسوم

جشن‌ها و اعیاد :

مراسم عید نوروز : نوروز باستانی در استان چهارمحال و بختیاری از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. از سنت‌های این روز باستانی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد : خانه تکانی – نو کردن لباس و لوازم منزل – پختن برخی غذاهای سنتی در شب عید مانند شیر برنج یا کوفته برنجی در فرخشهر و شهرکرد، قورمه سبزی در بروجن – سفره هفت سین – عید رفتگان یا عید علفه – رفتن به زیارتگاه‌ها و اماکن متبرکه در اکثر شهرهای استان در هنگام تحویل

سال - رفتن زنان در صبح زود روز عید به زیارتگاه‌ها در پردنجان، نافچ و ...، تغییر محل سیاه چادر به محل سرسبزتر در بین عشایر هنگام تحویل سال - شال اندازی در شب عید یا یک شب قبل از عید.

شنبه گردش: اولین شنبه سال را زنان و کودکان از خانه بیرون می‌روند و با چیدن گیاهان خوراکی در مزارع و باغات سال جدید را شروع می‌کنند.

سیزده بدر (سیزده بگرد): در روز سیزدهم فروردین ماه در استان چهار محال و بختیاری کمتر خانواده‌ای را می‌توان یافت که در منزل باقی مانده باشد و آن روز را در طبیعت نگذراند. در این روز مردم غذای خود را در منزل آماده کرده و همراه با آجیل، میوه و چای به گردش در طبیعت می‌پردازند. سبزه خود را به آب انداخته و با انجام بازی‌های محلی خود را سرگرم کرده و سبزه، گره می‌زنند و نحوست این روز را از زندگی خود دور می‌کنند.

اعیاد مذهبی:

جشن‌های مذهبی در بین مردم چهار محال و بختیاری از جایگاه و اهمیت خاصی برخوردارند. از بین این اعیاد می‌توان به عید قربان، عید فطر، عید غدیر و اعیاد نیمه شعبان اشاره کرد. در همه این روزها مردم در مقابل منازل و مغازه‌ها با دود کردن اسفند و پخش شیرینی و شربت در بین عابری‌ها، به همدیگر تبرک گفته و به شادی می‌پردازند. از دیگر جشن‌ها و مراسم شادی در استان می‌توان به: مراسم ازدواج، خواستگاری، جشن ختنه‌سوران، مراسم پختن آش دندونی، مراسم آش پشت پا و... اشاره کرد.

مراسم سوگواری:

مراسم مربوط به عزاداری در

ماه محرم: در این استان تمامی کسانی که در ماه محرم و صفر به دنیا آمده‌اند با پوشیدن لباس مشکی، مراسم عزاداری شهادت امام حسین (ع) و یارانش را آغاز می‌کنند. هر چند امروزه به واسطه ارادتی که مردم مذهبی این استان به امام حسین (ع) دارند، بیشتر مردم حداقل در دهه اول محرم به پوشیدن لباس مشکی اقدام می‌کنند. برگزاری مراسم

تصویر ۱-۹- عزاداری در ماه محرم

نوحه‌خوانی در حسینیه‌ها، مساجد و تکیه‌ها، پخش غذاهای نذری در بین عزاداران که معمولاً در دهه اول محرم هر شب انجام می‌شود، انجام مراسم روضه‌خوانی در منازل، برپایی علم‌ها، راه اندازی دسته‌های عزاداری در خیابان‌ها و رفتن به سمت زیارتگاه‌ها در روستاها و... از رسوم ماه محرم در این استان هستند.

مراسم تعزیه خوانی: تعزیه در میان سنت‌های ایرانی رفتاری است آیینی نمایشی که با ساخت و پرداختی تاریخی - دینی در رفتارها و مناسک آیینی کهن ایرانی ریشه دوانده است. تعزیه نه تنها با اسطوره و آیین مرتبط است؛ بلکه با دین و مذهب ایرانیان نیز پیوند خورده است. مسلمانان شیعه در نمایش آیینی تعزیه خوانی، صحنه‌هایی از وقایع تاریخی که حدود هزار و چهارصد سال پیش در حادثه کربلا اتفاق افتاده است را احیا و بازگو می‌کنند. نقش و کارکرد تعزیه در جامعه بسیار وسیع است چنان که انگاره سازی برای شیوه رفتاری عامه مردم، ایجاد شور قدسی، تطهیر روح و تزکیه نفس، تسکین دردها، تحکیم همبستگی و وحدت، پایداری ارزش‌های دینی، حفظ و استمرار موسیقی سنتی و غیره از عوامل و آثار تعزیه به شمار می‌روند. در استان چهارمحال و بختیاری نیز همچون سایر استان‌های کشورمان این آیین مذهبی در برخی از ایام سال خصوصاً در ایام عزاداری امام حسین (ع) با شور خاصی برگزار می‌گردد. از دیگر مراسم مذهبی در استان می‌توان به مراسم دهه فاطمیه و مراسم احیا در شب‌های قدر و بستن سرگذر قرآنی در معابر اشاره کرد.

تصویر ۳-۹- ورزش باستانی (زورخانه‌ای) در شهرکرد

تصویر ۲-۹- مراسم تعزیه‌خوانی در طاقانک

مراسم مربوط به تدفین مردگان: این مراسم در اکثر مناطق استان تقریباً به صورت مشابهی انجام می‌شود. برگزاری مراسم قرآن‌خوانی در شب بعد از خاک سپاری، سوم، هفته و چهارم، بردن «مژدگانی» بر سر قبر بعد از نیمه شب اول خاکسپاری و عید مردگان از جمله کارهایی است که در این مراسم صورت می‌گیرد.

نمونه‌هایی دیگر از سنت‌ها و رسوم اجتماعی در استان:

- عشایر در سیزده روز اول سال حرکت به سمت ییلاق را شروع نمی‌کنند. (نحسی عدد ۱۳)
- چله به در: عشایر در زمان حرکت به سمت ییلاق دو طرف قاش را آتش روشن می‌کنند.
- عشایر بختیاری روز پنج شنبه را روز خوبی برای حرکت به سمت ییلاق می‌دانند.
- کوبیدن بر روی ظروف مسی در هنگام ماه یا خورشید گرفتگی.
- بستن اسفند و نمک در منازل برای رفع چشم زخم.

گفت و گو کنید

— در کلاس با همکاری دبیر خود در رابطه با چگونگی شکل گیری ضرب المثل ها گفت و گو کنید.

ضرب المثل ها

ضرب المثل ها معرف جهان بینی و بینش یک جامعه اند هر چند می توانند کارکردهای مختلفی داشته باشند. برخی ضرب المثل ها بیانگر رفتارهای اقتصادی اند و برخی رفتارهای اجتماعی و حتی مذهبی یک جامعه را نشان می دهند. به عبارت دیگر ضرب المثل ها بیانگر شیوه زندگی پذیرفته شده در یک جامعه هستند و متناسب با ارزش ها و اعتقادات و باورهای مردم آن جامعه شکل گرفته است. در بین مردم استان چهار محال و بختیاری نیز همچون مردم سایر جوامع ضرب المثل های مختلفی شکل گرفته است.

برخی از ضرب المثل های رایج در استان عبارت اند از :

- علف روی ریشه سبز می شود.
- اگر مهمان یکی بود، برایش شتر می کشتند.
- خدا در و تخته را جور می کند.
- برادریمون به جا معامله مون بیگونه.
- ار گپ نداری، بشین سایه برد گپ. (اگر بزرگتر نداری بنشین سایه یک سنگ بزرگ)
- بنگشت بردن بهشت، گ وطن ای وطن. (گنجشک را به بهشت بردند، گفت : وطن ای وطن)
- دنیا گشتن به از دنیا خردنه. (دنیا گردی بهتر از خوردن دنیا است)

تحقیق کنید

— یکی از ضرب المثل های رایج در منطقه خود را انتخاب کنید و در رابطه با چگونگی شکل گیری این ضرب المثل تحقیق کنید.

نژاد

در مورد خاستگاه نژادی مردم چهار محال و بختیاری به سختی می توان اظهار نظر کرد. قبل از مهاجرت آریایی ها به فلات مرکزی ایران، چهار محال و بختیاری دارای سکونتگاه های آباد فراوانی بوده است. اما شواهد نشان می دهد که فارس زبان های مستقر در چهار محال عمدتاً از مهاجران آریایی اند، که حدود هزار سال قبل از میلاد به این منطقه وارد شده اند. در مورد بختیاری ها، عقاید مختلفی وجود دارد؛ بیشتر مورخین بختیاری ها را ایرانی الاصل می دانند، و معتقدند بختیاری ها از نژاد پارس هستند. آمیختگی قومی : یافته های به دست آمده از پژوهش های مختلف نشان دهنده اختلاط اقوام ساکن در استان چهار محال و

بختیاری است. در یک تحقیق که بر مبنای گویش افراد صورت گرفته است، ترکیب جمعیت استان را به ترتیب «فارس»، «فارس و لر»، «لُر» و «تُرک» تشکیل داده اند.

گفت و گو کنید

— با راهنمایی دبیر خود در رابطه با اقوام ساکن در منطقه محل سکونت خود گفت و گو کنید.

زبان و گویش

زبان مردم استان چهار محال و بختیاری از دست نخورده ترین زبان های فارسی است؛ زیرا به دلایل مختلف به ویژه کوهستانی بودن منطقه بیگانگان کمتر توانسته اند به این منطقه وارد شوند. این زبان از ریشه فارسی پهلوی است که در آن لغات ترکی و عربی زیادی وجود ندارد. در این استان، علاوه بر گویش های مختلف زبان فارسی که در اکثر مناطق استان به آن سخن می گویند، می توان به زبان لُری با گویش بختیاری اشاره کرد که بختیاری ها با آن سخن می گویند. از دیگر زبان هایی که به صورت پراکنده در استان مورد استفاده قرار می گیرد، زبان ترکی با ریشه آذری و قشقایی است که مردم برخی مناطق چهار محال با آن زبان صحبت می کنند.

تحقیق کنید

— بررسی کنید، آیا در استان چهار محال و بختیاری به جز زبان های فارسی، لُری و ترکی زبان دیگری وجود دارد یا در گذشته وجود داشته است؟

بیشتر بدانیم

شعر و موسیقی

تصویر ۴-۹- موسیقی بختیاری و چوب بازی

در بین آثار بیشتر شعرای استان اشعاری به زبان و لهجه های محلی دیده می شود که برخی از آنها به صورت کتاب منتشر شده اند. در موسیقی این منطقه امید، عاطفه، عشق، مردانگی و شجاعت به وضوح دیده می شود. در این استان، نوعی موسیقی به نام موسیقی مقامی وجود دارد که مردم منطقه به آن «موقوم» می گویند و معروف ترین آن ها «ابوالقاسم خان»، «شیرعلی مردان»، «وای بلال» و ... می باشند.

تعداد مقام ها در ایل بختیاری به ۲۵ مقام می رسد. در بین مردم لردگان نیز آهنگ های بسیار زیبا و دلنشینی دیده می شود که معروف ترین آنها «شلیل» و «دای نی» است. موسیقی ها در استان معمولاً توسط «تو شمال ها» نواخته می شوند. در مناطق مختلف چهار محال از جمله شهرکرد و بروجن نیز موسیقی و اشعار محلی خاصی وجود دارد.

تحقیق کنید

— از اشعاری که به لهجه محلی شما سروده شده است، قطعه ای را انتخاب کرده و در کلاس برای همکلاسی های خود بخوانید و معنا کنید.

بیشتر بدانیم

تصویر ۵-۹- نمونه پوشش محلی بختیاری

پوشش محلی

پوشش در استان ما به تفاوت های اقلیمی و فرهنگی، بستگی دارد. پوشاک مردان و زنان بختیاری، با چهار محال متفاوت است. پوشش مردم چهار محال، شباهت زیادی به پوشش مردم در شهرهای دیگر کشورمان دارد.

بازی ها

بازی ها در هر منطقه عموماً متناسب با شرایط جغرافیایی و شیوه زندگی و نیازهای مردم شکل می گیرند. برخی بازی ها لزوماً برای تفریح و سرگرمی به وجود نیامده اند؛ بلکه می توانند برای پرورش قوای جسمی، فکری، عاطفی و اجتماعی مورد نیاز آن منطقه به وجود آمده باشند.

در گذشته بازی ها نوعی کار ورزی برای کار و دفاع محسوب می شده اند. که افراد از این طریق خود را برای سازگاری با منطقه آماده می کرده اند.

وجود بازی‌ها و ورزش‌هایی مانند کشتی، سوارکاری، چوب بازی، تیراندازی، سنگ‌پرانی، پریدن از روی جوی آب، کوه نوردی، سنگ‌نوردی در بیشتر نقاط استان این مطلب را به خوبی روشن می‌سازد. از دیگر بازی‌های محلی چهار محال می‌توان به آسیاب بچرخ، زنگوله پا، هفت سنگ، بازی چوب پل، دوز بازی و قایم باشک اشاره کرد.

هنرها و صنایع دستی

تصویر ۶-۹- فرش چالشتی

۱- قالی‌بافی: یکی از مشهورترین صنایع دستی استان که از پشم گوسفندان و رنگ طبیعی و با الهام از طبیعت بافته می‌شود قالی است. نقشه قالی‌هایی که در استان بافته می‌شوند به طور عمده: خشتی، سروکاج، گل پتو، جانماز و مسجدی، بوته‌ای، یلمه و ... است. از معروف‌ترین قالی‌هایی که در استان بافته می‌شوند می‌توان به قالی چالشتی و قالی یلمه (پشم در پشم) که خاستگاه آن عشایر قشقایی ساکن در منطقه بروجن است اشاره کرد که شهرت جهانی دارند. ویژگی ممتاز قالی این

استان در رنگ و طرح منحصر به فرد آن نهفته است. به عبارت دیگر طبیعت زیبای استان چهار محال و بختیاری در قالی‌های بافته شده در این استان تجلی پیدا می‌کند.

خرسک: نوعی قالی درشت بافت است که پرز آن را با قیچی نمی‌ریزند. نقشه این نوع قالی معمولاً ابداعی و برگرفته از طبیعت است و بافنده به میل و اراده خویش طرحی را در ذهن می‌پروراند و اجرا می‌کند. این نوع فرش معمولاً در بین عشایر و روستاییان مورد استفاده قرار می‌گرفته و به دلیل ناهموار بودن محل سیاه چادرها و کف اتاق‌ها در روستا، این فرش ضخیم بافته می‌شده است.

۲- گلیم بافی: در معنای کلی بار فرهنگی که گلیم بر دوش می‌کشد در حقیقت القا کننده یک نوع روش تولید است؛ زیرا کالاهای مختلفی در استان، با روش گلیم بافی تولید می‌شوند. گلیم فرشی است سبک که کلیه مصالح آن پشم است و بافنده آن معمولاً زنان عشایر و خانواده‌های روستایی می‌باشند. بافت گلیم بیشتر شبیه پارچه است تا قالی. و بیشتر به عنوان زیرانداز، خور، خورجین، تاجه و کیسه و ... از آن استفاده می‌شود. در استان چهار محال و بختیاری چهار نوع گلیم را می‌توان از یک‌دیگر متمایز کرد: ۱- گلیم روستایی، ۲- گلیم سومک (گلیم سوزنی

تصویر ۷-۹- نمونه ای از گلیم و جاجیم تولیدی در استان

بختیار)، ۳- گلیم پود پیچ، ۴- گلیم پارچه ای
جاجیم نوعی زیرانداز است که به چهار کوبی نیز معروف است و تقریباً به شکل گلیم تهیه می شود. از جاجیم به عنوان رختخواب پیچی یا چاجب در بین عشایر استفاده می شده است.

۳- نمذ مالی: یکی از قدیمی ترین، زیباترین و تخصصی ترین صنایع دستی در استان چهار محال و بختیاری صنعت نمذ مالی است که در سایر مناطق کشور کمتر دیده می شود. نمذ از پشم گوسفندان به صورت کاملاً سنتی در بیشتر مناطق استان تولید می شوند. در گذشته به عنوان زیرانداز یا نوعی پوشش برای چوپانان و کشاورزان مورد استفاده قرار می گرفته است. نوعی کلاه نیز از نمذ در استان تولید می شود که به کلاه نمذی معروف است و هنوز بیشتر مردان بختیاری از این نوع کلاه استفاده می کنند. شهرهای بروجن و شهرکرد، از مراکز مهم تولید گیوه و نمذ در استان هستند.

تصویر ۸-۹- نمکدان

۴- نمکدان: نمکدان، تی ور یا چننه از دست بافت های محلی زنان بختیاری است و بیشتر جنبه خود مصرفی داشته و جهت حمل و نگهداری نمک و مواد مشابه خوراکی از آن استفاده می شده است. از مهم ترین مناطق این بافته می توان به لردگان، چلگرد، کوهرنگ و مناطق مختلف بازفت اشاره کرد.

دیگر صنایع دستی استان عبارت‌اند از: وریس یا وریسین، چوقا (چوغا)، قفل‌سازی، سنگ تراشی، گیوه دوزی و خاتم کاری.

تصویر ۹-۹- صنایع دستی استان (وریس و قفل جالشتی)

تحقیق کنید

— با کمک والدین خود تحقیق کنید غیر از صنایع دستی که در کتاب نام آنها ذکر شده چه صنایع دیگری در منطقه شما تولید می‌شده است یا هم اکنون تولید می‌شود.

فصل چهارم

پیشینه تاریخی و مفاخر استان چهارمحال و بختیاری

درس ۱۰ پیشینه تاریخی و مفاخر استان

آیا می دانید استان چهار محال و بختیاری، مانند دیگر نقاط کشور ما ایران دارای پیشینه غنی تمدنی و فرهنگی است؟ فکر می کنید پیشینه تاریخ و تمدن در استان به چه زمانی باز می گردد؟ شما در این درس با برخی از جنبه ها و آثار تاریخی و فرهنگی و میراث های ماندگار استان خود آشنا می شوید.

تصویر ۱-۱۰ - موزه باستان شناسی شهرکرد

چهار محال و بختیاری در دوران پیش از تاریخ

بر اساس یافته ها و مطالعات باستان شناسی سابقه زندگی انسانی در استان به دوران پیش از تاریخ باز می گردد. قدیمی ترین آثار سکونت به دست آمده در استان به حدود ده هزار سال قبل - دوره نوسنگی - تعلق دارند.

تصویر ۲-۱۰ - آثار دوره پیش از تاریخ استان

با آغاز دوره سنگ و مس و در طول این دوره - پنج تا هفت هزار سال قبل - عملاً انسان‌های ساکن در منطقه وارد دوره کشاورزی گردیده و به تولید مواد غذایی پرداختند. آثار متعددی از دوران پیش از تاریخ در مناطق مختلف استان کشف شده است. از حدود ۵۰۰۰ سال قبل هم زمان با سایر مناطق، دوران آغاز نگارش یا دوران تاریخی در استان شروع می‌شود. کشف سفالینه‌های لب واریخته مربوط به آغاز دوره نگارش در استان و در مناطقی چون دشت شهرکرد و دشت خانمیرزا، آغاز این دوره و ارتباط ساکنان استان با مناطق خوزستان و بین‌النهرین - میان رودان - را تأیید می‌کند.

فعالیت

نام چند اثر باستانی استان چهارمحال و بختیاری بر جای مانده از دوران پیش از تاریخ را بنویسید؟

چهارمحال و بختیاری در دوره تاریخی

چهارمحال و بختیاری در دوران پیش از اسلام: بر اساس یافته‌های باستان‌شناسی با آغاز دوران تاریخی - یعنی از حدود ۵۰۰۰ سال پیش - بخش‌های وسیعی از این منطقه مشخصاً در محدوده حکومت ایلام قرار داشته‌اند. ظاهراً در اواخر هزاره دوم پیش از میلاد این منطقه نقش مهم‌تری در تحولات سیاسی ایلام داشته است. نتایج به دست آمده از گمانه زنی‌های انجام شده در منطقه بلداجی در شهرستان بروجن و کشف آجر نوشته‌ای به خط ایلامی از تپه باستانی قلعه گلی در شهرستان لردگان - که حاکی از احداث یادمان یا بنای مذهبی توسط یکی از پادشاهان ایلام میانه است - نشان می‌دهد که در حدود ۳۵۰۰ سال قبل این منطقه جایگاه ویژه‌ای در حکومت ایلام داشته است.

محوطه‌های باستانی مربوط به هزار سال قبل به این سو نشان می‌دهند که، اندک‌اندک گروه‌های مهاجر آریایی این منطقه را مانند سایر مناطق ایران به اشغال خود درآورده و بعد از سرنگونی حکومت ایلام به دست آشوری‌ها، هخامنشیان با تأسیس امپراتوری خود وارث تمدن و فرهنگ ایلامی‌ها در

تصویر ۳-۱۰ - آجر نوشته ایلامی کشف شده در شهرستان لردگان

تصویر ۴-۱۰ - ظرف سنگی کتیبه دار دوره هخامنشی

منطقه شده‌اند. اگر چه اطلاعات ما از وضعیت استان در دوره هخامنشی محدود است، ولی آثار به دست آمده نشانگر حضور پر رنگ هخامنشیان در منطقه چهار محال و بختیاری است.

هم زمان با حکمرانی دولت‌های هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان وجود مراتع غنی، منطقه را به بیلاق و سکونتگاه تابستانی مهم جوامع کوچ روتبديل کرده که وجود ایل راه‌های باستانی و حجاری نقوش برجسته در کنار این راه‌ها به اهمیت فوق العاده مسیرهای ارتباطی که موجب فراهم شدن زمینه ارتباطات اجتماعی و تجاری بین تمدن‌های جنوب غربی ایران و فلات مرکزی شده است، اشاره دارند.

تصاویر ۵-۱۰. بازمانده بنای خان اوی (جونقان) و بردگوری‌ها (اردل)

احتمال می‌رود هم زمان با دولت سلوکیان، حکومت محلی «الیمایی» در بخش‌هایی از مناطق غربی منطقه با مرکزیت شهر ایذه تشکیل شده باشد. الیمایی‌ها با استفاده از نبود یک حکومت مرکزی مقتدر پس از سقوط هخامنشیان و نیز شیوه حکومت ملوک الطوایفی اشکانیان، آنان بر قدرت خود افزودند؛ به طوری که نواحی جنوب خوزستان تا خلیج فارس را به اشغال خود در آورده و مستقلاً به ضرب سکه پرداختند. اگر چه با تشکیل دولت ساسانی به قدرت حکمرانان الیمایی پایان داده شد.

نفوذ سیاسی - اجتماعی، تمدنی و فرهنگی ساسانیان در استان به قدری زیاد بوده که علاوه بر بقایای جاده‌ها و پل‌ها، تعداد زیادی اشیاء تاریخی از جمله سکه و مهر از این دوره بر جای مانده است. بردگوری‌ها نیز از دیرین آثار سنگی استان در دوران قبل از اسلام می‌باشند که در شهرستان‌های اردل، کوهرنگ، کیار، فارسان و لردگان پراکنده‌اند.

تصویر ۸-۱۰. مجسمه بازمانده از دوره ساسانی

تصویر ۷-۱۰. سکه دوره ساسانی

تصویر ۶-۱۰. سکه دوره ساسانی

تحقیق کنید

- ۱- در مورد آثار بر جای مانده از دوره الیمایی در استان گزارش تهیه و در کلاس ارائه نمایید.
- ۲- از موزه باستان‌شناسی استان و یا یکی از موزه‌های شهرستان محل زندگی خود بازدید و گزارشی در این مورد تهیه نمایید.

استان در دوران اسلامی: اگر چه در مورد گذشته استان به ویژه در قرون اولیه اسلامی اطلاعات زیادی وجود ندارد و نمی‌توان سیر مشخصی برای وقایع و تاریخ منطقه بیان کرد، اما روایات منابع مدون اولیه در دوره اسلامی نشانگر حضور گروه‌های متعدد کوچ رو در منطقه است. آثار سکونت انسان در قرون اولیه اسلامی استان متعدد، پراکنده و کوچک‌اند. به دنبال هجوم اقوام ترک - غزنوی و سلجوقی - و مغول به منطقه و سپس در دوره حاکمیت اتابکان لر - ۵۵۰ تا ۸۲۷ ه.ق. - کوچ روی و مخصوصاً کوچ‌های طولانی به شیوه ییلاق و قشلاق از رونق زیادی برخوردار شد.

در تعدادی از متون و نوشته‌های این دوره، نام‌های مناطق گندمان، رار (لار) و میزدج به دفعات ذکر شده که نشانگر اهمیت جغرافیایی و تاریخی مناطق نام برده در آن دوران است. بررسی محوطه‌های باستانی، بناهای تاریخی، امازاده‌ها و اماکن مذهبی مربوط به دوره‌های مختلف اسلامی نشان می‌دهد که تحولات این منطقه از تاریخ سرزمین ایران تأثیر پذیرفته است.

در آثار نویسندگان، سیاحان و جهان‌گردانی چون ناصر خسرو، اصطخری و ابن بطوطه، از مناطق مختلف استان نظیر لردگان با عنوان «لوردغان» و فرخ شهر به صورت «کریوه الرخ» شرحی به میان آمده است. در هر حال مطالعات و بررسی‌ها نشان می‌دهد که از آغاز دوران اسلامی تا قرن سوم هجری این منطقه جزء ایالت جبال محسوب می‌شده است. در سال ۲۳ هجری با فتح نواحی شوشتر و ایزه توسط مسلمانان، کوچ نشینان آن نواحی با اسلام آشنا و به مرور سایر نواحی بختیاری و چهار محال نیز اسلام را پذیرفتند.

از اواخر قرن دوم هجری حکام محلی چهار محال و بختیاری تابع خلفای عباسی شدند و از قرن سوم هجری به بعد است که عنوان «بلاد اللور» به استان‌های کنونی لرستان، ایلام، چهار محال و بختیاری، کهگیلویه و بویر احمد و بخش‌هایی از استان‌های فارس و خوزستان اطلاق شد.

تصویر ۹-۱۰- سکه دوره اسلامی - مسجد جامع جاشتر

استان در دوران /تابکان لر: از آغاز قرن چهارم هجری با تقسیم منطقه «بلاد اللور» به دو قسمت «لُر کوچک و لُر بزرگ» این عناوین جایگزین عنوان قبلی می گردند و منطقه چهار محال و بختیاری عنوان «لُر بزرگ» را از این زمان تا اواسط دوره صفویه برای خود حفظ می نماید.

بعد از تشکیل حکومت اتابکان لُر در سال ۵۵۰ هـ. ق. و قرار گرفتن منطقه چهار محال و بختیاری در محدوده این حکومت و همجواری با مرکز حکومت آنها یعنی شهر ایذه، بر اهمیت منطقه افزوده شد. اتابکان لُر با ایجاد ثبات و امنیت در منطقه، اقدامات عمرانی متعددی انجام دادند که راه سازی - راه های مالرو - ساخت پل ها، احداث کاروان سراها و مساجد از مهم ترین اقدامات آنان است. دوران اتابکان شاخص ترین دوره اسلامی منطقه است، از همین رو آثار متعددی از این دوره در منطقه چهار محال و بختیاری شناسایی شده است. غلبه زندگی کوچ روی فقدان مراکز مهم یک جانشینی در منطقه را توجیه می کند. از قرن ششم هجری در دوره اتابکان لُر «ایالت جبال» به «عراق عجم» تغییر نام داد؛ بنابراین، استان ما در قلمرو این عنوان قرار گرفت. با انقراض حکومت «اتابکان لُر» در سال ۸۲۸ هـ. ق. توسط تیموریان این منطقه همچنان اهمیت خود را در وقایع دولت تیموریان حفظ کرد.

تصویر ۱۰-۱- محدوده حکومتی اتابکان لُر - مسجد اتابکان شهرکرد

استان در دوران صفویه: در دوره صفویه استان چهار محال و بختیاری به دلیل نزدیکی به شهر - اصفهان پایتخت صفویان - نقش مهم ایلات و عشایر وجود چراگاه ها و مراتع غنی و سرسبز، مورد توجه پادشاهان صفوی قرار گرفت. اولین بار در دوره صفویه بود که منطقه ای که قبلاً به نام «لُر بزرگ» خوانده می شد کم کم به «بختیاری» معروف گشت. در زمان حکومت «شاه تهماسب اول صفوی» چون کار جمع آوری مالیات این نواحی دچار مشکل شده بود، یکی از خوانین منطقه به نام «تاج میرخان استرکی» در مقابل پرداخت مالیات سالیانه گزافی، به سرداری منطقه انتخاب شد، ولی پس از مدتی او به قتل رسید و شاه «میر جهانگیر بختیاری» را به جانشینی وی برگزید؛ میر جهانگیر موظف بود، سالیانه ده هزار رأس قاطر، به عنوان مالیات در اختیار دولت صفوی قرار دهد. همچنین از زمان شاه تهماسب با توجه به تلاش های وی برای انتقال آب کارون به زاینده رود، منطقه مورد توجه بیشتری قرار گرفت. با به قدرت رسیدن «شاه عباس اول» و انتقال پایتخت صفویان از قزوین به اصفهان و پیگیری طرح انتقال آب کوهرنگ

تصویر ۱۱-۱۰- سنگ نوشته برجای مانده از دوره صفویه در فرخ شهر

به زاینده‌رود توسط این پادشاه، بر اهمیت این منطقه بیش از پیش افزوده شده. و در منابع آن دوره از مناطق مختلف چهار محال و بختیاری نام برده شده است. به نوشته منابع دوره صفوی «خلیل خان» پسر جهانگیرخان پس از وی به حکومت بختیاری رسیده است.

بر اساس مطالعات انجام شده بخشی از نقاط استان در این دوره جزء املاک و متصرفات طوایف کوچ‌نشین قشقایی بوده است. همچنین در این زمان تعداد قابل توجهی از ارامنه در نقاط خوش آب و هوای چهار محال اسکان داده می‌شوند.

هسته اولیه بسیاری از شهرهای امروزی استان در دوره صفویه شکل گرفته است. در این زمان، مرکز حکومتی

و دولتی منطقه در «قهفرخ» - فرخ شهر - قرار داشت. از این دوره آثار و بناهای بسیاری بر جای مانده است.

استان در دوران افشاریه: در دوره افشاریه منطقه چهار محال و بختیاری به دلیل همجواری با شهر بزرگ اصفهان و برخورداری از شرایط طبیعی خاص و به خصوص دارا بودن چمن‌زارها و چراگاه‌های وسیع و سرسبز و نیز استقرار ایل بزرگ بختیاری و وجود خوانین و سرکردگان قدرتمند که در صدد دستیابی به قدرت بودند، اهمیت بسیاری داشته است.

تصویر ۱۲-۱۰- فتح قلعه قندهار در دوره افشاریه - مسجد جامع شهر کیهان

در این دوره با توجه به بروز شورش‌های مختلف علیه دولت مرکزی در منطقه بختیاری و ماهیت نظامی دولت نادری، منطقه چهار محال و بختیاری بارها مورد تهاجم و لشکرکشی قوای نادرشاه افشار قرار گرفته است. مشارکت بختیاری‌ها در فتح قلعه قندهار توسط سپاهیان نادر یکی از وقایع مهم و ماندگار این دوران است.

اداره امور «بختیاری» و کار جمع‌آوری مالیات و سربازگیری در دوران افشاریه، توسط حاکمانی که از سوی نادر به این مقام گمارده می‌شدند، صورت می‌گرفت. مرکز حکومت بختیاری در این زمان در «خلیل آباد» - در استان خوزستان امروزی - بوده است.

نادرشاه اداره امور «چهار محال» را نیز به یکی از سرداران خویش به نام «محب علی بیک» واگذار نمود؛ و قریه «شهرک» - شهر کیان - را مقر حکومت وی قرار داد. محب علی بیک علاوه بر اداره امور منطقه چهار محال به اقداماتی نظیر جمع‌آوری مالیات، رسیدگی به شکایات، ایجاد امنیت در راه‌های منطقه و انجام اقدامات عمرانی و احداث بناها و ساختمان‌هایی چون حمام و مسجد پرداخت.

استان در دوران زندیه : پس از مرگ نادر شاه افشار که در زمان حکومتش سعی کرده بود تا قدرت ایلات و طوایف را درهم شکند - سرکردگان خوانین بختیاری همچون «علی مردان خان چهار لنگ» و «ابوالفتح خان هفت لنگ» رقابت خود را با دیگر مدعیان قدرت در صحنه سیاسی کشور آغاز کردند؛ ولی به دلیل وجود اختلافات داخلی و شرایط خاص کشور موفقیتی به دست نیاوردند و کریم خان از طایفه زند به حکومت رسید.

در این دوران منطقه چهار محال و بختیاری به دلیل موقعیت ویژه طبیعی و جغرافیایی و نیز حضور خوانین مدعی قدرت، اهمیت بسیار داشته است؛ زیرا این منطقه یا عرصه درگیری‌ها و جنگ‌ها بود و یا در مسیر لشکرکشی‌ها قرار داشت. بنابراین، اسامی بسیاری از مناطق استان در متون و منابع تاریخی این دوره ذکر شده است.

کریم خان نیز در ادامه سیاست دولت‌های صفوی و افشار، برای مقابله با شورش‌ها، دست به جابه‌جایی گسترده گروهی از طوایف بختیاری زد. با این حال در این دوره، اقداماتی در زمینه‌های عمران و آبادانی منطقه چهار محال و نیز در مسیر آموزش امور مذهبی و حمایت از سادات به عمل آمد. هم زمان با حکومت زندیه، مرکز حکومتی چهار محال پس از قتل «محب علی بیک» و با ظهور خاندان با نفوذ «ریاحی»، به قریه «چالستر» منتقل شد.

تصویر ۱۳-۱۰ - خانه آزاده چالستر

آیا می‌دانید از دوران افشاریه و زندیه چه آثاری در استان باقی مانده است؟ در این زمینه تحقیق و نتیجه آن را در کلاس ارائه نمایید.

استان در دوران قاجاریه : با تشکیل حکومت قاجاریه، آنان برای حفظ قدرت و موقعیت خود و نیز جلوگیری از شکل‌گیری یک جریان مخالف قدرتمند، سیاست ایجاد تفرقه و اختلاف بین ایلات و قبایل را در پیش گرفتند. در این دوره حکومت منطقه بختیاری، ابتدا در دست خوانین چهار لنگ و پس از سرکوبی شورش «محمد تقی خان» و از زمان پادشاهی ناصرالدین شاه به دست «حسین قلی خان» از خوانین طایفه هفت لنگ افتاد که با تأیید دولت مرکزی او چند سالی با اقتدار حکومت کرد؛ اگرچه مدتی بعد، ترس از قدرت‌گیری بیش از حد او، موجبات قتلش را فراهم کرد. از آن پس، بر اثر سیاست تفرقه افکنانه قاجارها مبنی بر تقسیم قدرت بین دو خاندان ایل خانی و ایل بیگی، تا مدت‌ها قدرت مؤثری در بختیاری شکل نگرفت.

در این دوران «محمود خان» حاکم منطقه چهار محال نیز به دلیل سرپیچی از اوامر حکومتی به قتل رسید و برادرزاده‌اش «حاج محمد رضا خان» به حکومت منطقه چهار محال رسید؛ وی شخصی مقتدر و کاردان بود و اقدامات عمرانی بسیاری چون احداث مسجد، حمام، قلعه و... در چالشر و روستاهای اطراف انجام داد. پس از مرگ وی «خان بابا خان» به قدرت رسید که به دلیل بروز اختلافات خانوادگی، خوانین چهار محال قدرت خود را از دست دادند و مدتی بعد حکومت چهار محال به «رضا قلی خان ایل بیگی» واگذار گردید.

یکی از وقایع مهم تاریخ استان در دوره قاجاریه، نقش مهم مردم استان در جریان اعاده مشروطیت (مشروطه دوم) و مقابله با استبداد محمدعلی شاهی بود. به دنبال تقاضاهای اعضای کمیته مشروطه خواهان اصفهان و علمای با نفوذی چون «حاج آقا نورالله اصفهانی» مجاهدین مشروطه خواه چهار محال و بختیاری به فرماندهی خوانین با نفوذ بختیاری به ویژه «حاج ابراهیم خان

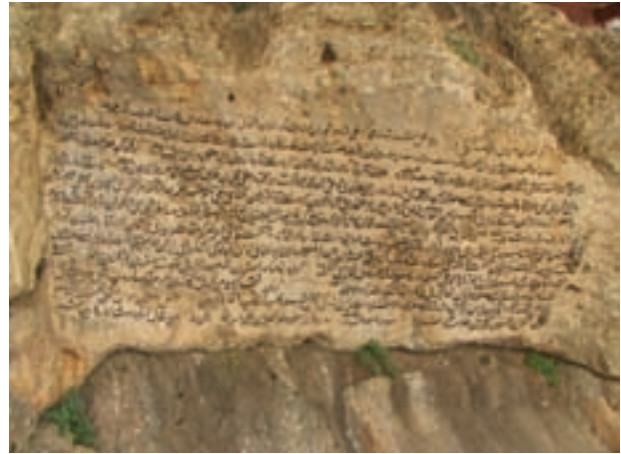
تصویر ۱۵-۱۰ مسجد جامع شهرکرد

تصویر ۱۴-۱۰ قلعه ستوده در چالشر

تصویر ۱۷-۱۰- قلعه امیر مفخم در دزک

تصویر ۱۶-۱۰- سنگ نوشته مشروطه در پیرغار ده چشمه

تصویر ۱۹-۱۰- فتح تهران در جریان مشروطه خواهی توسط مجاهدان

تصویر ۱۸-۱۰- قلعه سردار اسعد در جونقان

ضرغام السلطنه»، «نجف قلی خان صمصام السلطنه» و «حاج علی قلی خان سردار اسعد دوم»، پس از آزاد سازی اصفهان از دست قوای دولتی، به همراهی نیروهای مشروطه خواه گیلان و آذربایجان، در سال ۱۲۸۷ ه. ش. با شکست قوای محمدعلی شاه تهران را تصرف و به دوران استبداد صغیر پایان دادند.

از این پس خوانین بختیاری، موفق به دستیابی به مقامات و مناصب مهم دولتی و موقعیت‌های مناسب اجتماعی و اقتصادی شدند. حضور کمپانی «لینچ» در منطقه و قرارداد خوانین بختیاری با آنان برای احداث جاده‌ای کاروان رو که خوزستان را به اصفهان متصل می‌کرد؛ و نیز قرارداد انگلیسی‌ها در مورد نفت جنوب با خوانین بختیاری نیز شرایط و موقعیت‌های مناسبی برای آنان فراهم آورد. کاخ قلعه‌های زیادی از این دوره در مناطق مختلف چهار محال متعلق به خوانین بر جای مانده است.

تصویر ۲۰-۱۰- بختیاری‌ها و نفت

تحقیق کنید

- ۱- آیا می‌دانید در متن سنگ نوشته‌های مشروطیت در پیر غار - ده چشمه در شهرستان فارس - به چه مسائلی اشاره شده است؟ در این مورد تحقیق و نتیجه آن را در کلاس ارائه نمایید.
- ۲- از مجموعه تاریخی چالستر و منازل آزاده و ستوده بازدید و گزارشی تهیه و در کلاس ارائه نمایید.
- ۳- از کاخ موزه‌ها و یا قلعه‌های شهرستان محل سکونت خود بازدید، و گزارشی در این مورد تهیه و در کلاس ارائه نمایید.

استان در دوران پهلوی: با به قدرت رسیدن پهلوی اول و اجرای سیاست تمرکز و تسلط بر ایلات و عشایر، اسکان اجباری و خلع سلاح آنان، مقام‌های ایل خانی و ایل بیگی از میان رفت؛ و امور بختیاری‌ها توسط خوانین، کلاتران و مقامات پایین‌تر اداره می‌شد. در واقع رضا شاه، بدون توجه به ساخت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ سه برنامه کلی در رابطه با ایل بختیاری پیاده کرد: «اسکان، فروپاشی نظام ایلی و فرهنگ زدایی.» این سیاست بر پایه برداشتی کاملاً نادرست از مفاهیمی چون «پیشرفت و مدرنیزه کردن» صورت گرفت و نتیجه‌ای جز ایجاد فاصله میان حکومت و ایلات به دنبال نداشت.

در دوره پهلوی، بختیاری‌ها که تمام منطقه را در دست داشتند، نقش سیاسی خود را از دست می‌دهند؛ و تشکیلات سیاسی قبیله‌ای متلاشی می‌گردد؛ و با توجه به امنیت نسبی ایجاد شده و رویدادهایی چون اسکان اجباری عشایر و انجام اصلاحات ارضی - در دوره پهلوی دوم - کوچ روی کم رونق و یکجانشینی گسترش می‌یابد.

در این دوره با تأسیس برخی نهادها و مؤسسات دولتی در «شهرکرد» این محل که از اواسط دوره قاجار اهمیت یافته بود، عملاً به مرکز سیاسی و حکومتی منطقه تبدیل شد.

تصویر ۲۱-۱۰ سقوط نماد نظام شاهنشاهی در شهرکرد - دی ماه ۱۳۵۷

در زمان حکومت پهلوی دوم، اگر چه دولت سیاست مدارا با عشایر را در پیش گرفت، ولی با لغو عنوان «خان» در نظام سیاسی عشایر، عملاً رأس سلسله مراتب ایلی، قطع و کلاتران و کدخدایان به عنوان عوامل اجرایی دولت برای آرام نگه داشتن منطقه در مقابل افراد ایل قرار گرفتند. در این زمان اعمال فشار و نیز نفوذ و کنترل حکومت مرکزی ادامه یافت و با وجود رشد بسیار محدود در شیوه‌های تولید اقتصادی و نیز ویژگی‌های زندگی اجتماعی، دگرگونی اساسی در میان بختیاری‌ها صورت نپذیرفت و سیر زندگی کوچ روی به همان شیوه سنتی انجام می‌گرفت.

در این دوران برخی از افراد خوانین بختیاری به دربار

و مجلس سنا راه یافته و یا نظیر تیمور بختیار و شاپور بختیار، به مقامات مهمی دست یافتند، ولی تغییر مثبتی در وضعیت مردم چهار محال و بختیاری ایجاد نشد.

در هر حال حکومت پهلوی اگر چه با اجرای الگوی توسعه غربی در حوزه اقتصادی و ایجاد طبقه متوسط جدید در حوزه اجتماعی و تضعیف و تخریب فرهنگ دینی و حاکم نمودن فرهنگ غربی در ایران، اهداف خاصی را دنبال می‌کرد؛ ولی در استان چهار محال و بختیاری به دلیل ریشه‌های قومی و مذهبی و اثرپذیری مردم از روحانیت و شعائر مذهبی، این سیاست نتوانست در بین مردم استان طرفداری بیابد؛ و آنان در جریان نهضت مردم ایران به رهبری امام خمینی (ره)، و شکل‌گیری انقلاب اسلامی، نقش مهمی ایفا کردند.

تصویر ۲۲-۱۰ سقوط نماد نظام شاهنشاهی در بروجن

با راهنمایی دبیر خود جدول زیر را تکمیل کنید :

ردیف	نام اثر تاریخی	مکان استقرار	دوره تاریخی
۱	پل مصلی	بروجن	قاجاریه
۲			
۳			
۴			
۵			
۶			
۷			

وجه تسمیه و سیر تحولات تقسیمات کشوری در استان

«چهار محال» که حداقل از قرن ششم هجری قمری بدین نام شهرت داشته است؛ شامل محال چهارگانه «لار (رار)، کیار (کلار)، میزدج (مزدج) و گندمان (کندمان) می باشد.

«بختیاری» هم نام یک ایل و هم نام یک منطقه جغرافیایی است، که به دلیل استقرار بخشی از ایل بختیاری در این منطقه بدین نام خوانده می شود. ایل بختیاری شامل دو شاخه بزرگ چهار لنگ و هفت لنگ است.

از عصر صفویه در متون و بخشنامه های دولتی به دو منطقه «چهار محال» و «بختیاری» اشاره شده است. این مناطق در طول تاریخ به لحاظ سیر تحولات تقسیمات کشوری، فراز و نشیب های زیادی را پشت سر گذاشته اند؛ تا آن که با تصویب قانون ایالات و ولایات در سال ۱۲۸۵ هـ. ش. تا حدودی وضع کنونی چهار محال و بختیاری تثبیت شد.

منطقه چهار محال و بختیاری تا سال ۱۳۲۱ هـ. ش. با سه بخش شهرکرد، اردل و لردگان به صورت توابع شهرستان اصفهان – استان دهم – اداره می شد. در این سال بخش شهرکرد به شهرستان تبدیل و در سال ۱۳۳۲ هـ. ش. شهرستان شهرکرد به فرمانداری مستقل «بختیاری و چهار محال» تبدیل و از سال ۱۳۳۷ هـ. ش. تحت عنوان فرمانداری کل «چهار محال و بختیاری» با سه شهرستان شهرکرد، بروجن و ایذه در تقسیمات کشوری جای گرفت. در سال ۱۳۴۱ هـ. ش. شهرستان ایذه از آن جدا و سرانجام در سال ۱۳۵۲ هـ. ش. فرمانداری کل چهار محال و بختیاری با مرکزیت شهرکرد به استان تبدیل گردید.

شخصیت‌های فرهنگی – علمی استان

استان چهار محال و بختیاری از دیرباز محل پرورش و رشد چهره‌های برجسته دینی، فرهنگی، علمی و ادبی بسیار بوده است و حداقل از حدود قرن نهم هجری یعنی از اواخر عهد تیموری شخصیت‌های شاخص و برجسته‌ای در این استان زندگی می‌کرده‌اند که در عین فروتنی و زیستن در گمنامی، سهم به‌سزایی در رشد و رونق فرهنگ دینی، علوم، ادبیات، شعر و عرفان سرزمین عزیز ما ایران داشته‌اند. در این زمینه به اندیشمندان، بزرگان و رادمردانی همچون: آیت الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی، آیت الله بختیاری، آیت الله نطنقی، آیت الله زانیانی، آیت الله سید محمد باقر امامی، آیت الله فارسانی، آیت الله جونقانی، آیت الله حائری بروجنی، عمان و دهقان سامانی، حسین پژمان بختیاری، مشفق ضرغام بروجنی، میرزا حبیب دستان بنی، آصف قهفرخی، محمد قاسم بیضای جونقانی، داراب افسر بختیاری، ملا زلفعلی گرانی، دکتر ابوالقاسم بختیار و ... می‌توان اشاره کرد.

بیشتر بدانیم

آیت الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی

تصویر ۲۳-۱۰

آیت الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی

فقیه بزرگ و مجتهد برجسته آیت الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی در سال ۱۲۷۲ ه.ق / ۱۲۳۴ ه.ش. در قصبه دهکرد - (شهرکرد) - در خانواده‌ای مذهبی پای به عرصه وجود گذاشت. پدر ایشان عالم ربانی آیت الله سید محمد باقر دهکردی از علمای عالی رتبه عصر خود بوده است. مرحوم آیت الله دهکردی پس از فراگیری مقدمات علوم نزد پدر و تحصیل در مکتب خانه‌ها و نیز مدرسه علمیّه امامیه شهرکرد، در حدود سن ۱۲ سالگی برای تکمیل آموخته‌های خویش به اصفهان عزیمت و در مدرسه صدر بازار اصفهان نزد استادان برجسته آن عهد به تحصیل پرداخت و پس از فراغت از تحصیل مشغول تدریس شد و در سن ۲۵ سالگی به درجه اجتهاد نائل شد.

ایشان در سال ۱۳۰۱ ه.ق. عازم عتبات عالیات شد و پس از

زیارت قبور ائمه اطهار (ع)، در سامرا و نجف نزد استادان برجسته آن عصر نظیر آیت الله میرزای شیرازی و آخوند خراسانی به تحصیل پرداخت و پس از چندین سال مطالعه و تحقیق و دریافت اجازه روایت احادیث، از علمای به نام آن دیار، در سن ۳۷ سالگی به اصفهان بازگشت و در مدرسه صدر بازار به تدریس خارج فقه و اصول مشغول شد. ایشان علاوه بر تدریس و تربیت شاگردان بسیار، اقدام به تألیف بیش از ۲۴ جلد کتاب و رساله در زمینه فقه، اصول، تفسیر، حدیث، اخلاق و عرفان نمودند که به آثاری چون منبر الوسیله، شرحی بر طهارت، رساله عملیه، الفوائد و ... می‌توان اشاره کرد. آیت الله دهکردی در اصفهان علاوه بر تدریس صاحب منصب مرجعیت نیز بوده است

و جمعی از اهالی اصفهان و چهار محال و بختیاری از ایشان تقلید می نمودند و رساله عملیه ایشان به نام «هدایة الانام» بارها به چاپ رسیده است.

علاوه بر آنچه ذکر شد، در زمینه های اجتماعی نیز نام آیت الله سید ابوالقاسم نجفی دهکردی بارها در متون و اسناد به خصوص در ایام اعاده مشروطیت، مبارزه منفی با شیوه های اقتصادی مخرب بیگانگان و حمایت از تولید کنندگان داخلی در دوره قاجاریه و شرکت در مهاجرت علمای اعلام به قم در کنار مرحوم آیت الله حاج آقا نورالله اصفهانی در دوره پهلوی اول ذکر شده است.

مرحوم آیت الله دهکردی که یکی از ستارگان پر فروغ اجتهاد و فقاقت در عصر قاجار بود در سال ۱۳۵۳ ه.ق. / ۱۳۱۳ ه.ش. دار فانی را وداع گفت و پیکر آن مرحوم پس از تشییع جنازه با شکوهی در شهر اصفهان در کنار بقعه زینبیه دفن گردید.

از جمله صاحبان اجازه اجتهاد و روایت از آیت الله دهکردی به شخصیت های بسیار برجسته ای نظیر: امام خمینی (ره)، آیت الله العظمی بروجردی، آیت الله العظمی مرعشی نجفی و ... می توان اشاره کرد.

میرزا نورالله عثمان سامانی

عثمان، شاعر شیعی سرود و عارف شهیر ایران در عصر قاجار، در سال ۱۲۵۸ ه.ق. در خانواده ای اهل

تصویر ۲۴-۱۰- تمبر یادبود
میرزا نورالله عثمان سامانی

شعر و ادب در سامان به دنیا آمد و پس از گذراندن دوره مقدماتی در زادگاهش، برای تکمیل علم و دانش عازم اصفهان گردید و علوم رایج در آن زمان چون فقه، اصول و منطق، حکمت، کلام و ادبیات عرب را نزد علما و اساتید برجسته آن زمان فرا گرفت. عثمان که اصول شعر و شاعری را از کودکی آموخته بود و از ذوق وافر در این زمینه برخوردار بود به محافل و مجالس شعر و ادب اصفهان راه یافت و پس از مدت کوتاهی به شاعری توانا تبدیل گردید. عثمان با عده ای از شعرای چهار محال و بختیاری ارتباط داشته و در جلسات و محافل ادبی آن روزگار شرکت می کرده است. این شاعر و عارف برجسته در سال ۱۳۲۲ ه.ق. در زادگاهش سامان بدرود حیات گفته و بنا بر وصیتش او را در نجف اشرف نزدیک قبر هود(ع) و صالح(ع) به خاک سپردند. از جمله مشهورترین آثار او به دیوان اشعار، منظومه گنجینه الاسرار، معراج نامه و تذکره مخزن الدرر می توان اشاره کرد.

میرزا عباس خان شیدای دهکردی

تصویر ۲۵-۱۰-
میرزا عباس خان شیدای دهکردی

آقا میرزا عباس خان ارباب دهکردی، متخلص و معروف به «شیدا» ادیب، شاعر، خوشنویس و روزنامه نگار برجسته، در سال ۱۲۶۱ ه.ش. در دهکرد - شهرکرد - در خانواده‌ای اهل فضل و کمال به دنیا آمد. پدرش «آمیرزا اسحاق» از کدخدایان، منشیان و نویسندگان دستگاه مالی و اداری چهار محال و بختیاری در آن دوران بوده، به همین سبب میرزا عباس نیز پس از انجام تحصیلات مقدماتی به آموختن زبان‌های فرانسوی و انگلیسی روی آورد و در کنار پدر به کار منشی‌گری همت گماشت. به دنبال مهاجرت میرزا اسحاق و خانواده‌اش به اصفهان، میرزا عباس به منظور تکمیل تحصیلات خود به مدرسه صدر بازار اصفهان وارد شد و نزد اساتید برجسته آن عصر به آموختن صرف و نحو و منطق و بیان و فقه و اصول و تفسیر و ریاضی و حکمت و خوشنویسی پرداخت.

میرزا عباس که بعدها با تخلص شاعرانه «شیدا» به شهرت رسید، علاوه بر شرکت فعال در انجمن‌های ادبی آن روزگار به همکاری مطبوعاتی با نشریات سیاسی - اجتماعی آن زمان، همکاری با مجاهدین در جریان مشروطیت و انتشار مجله دانشکده اصفهان پرداخت. سرانجام این روزنامه نگار فرزانه و نویسنده توانا و شاعر خوش قریحه در اسفندماه سال ۱۳۲۸ ه.ش. دیده از جهان فرو بست و در گورستان تخته فولاد اصفهان به خاک سپرده شد. از شیدا غزل‌ها، قصیده‌ها، مثنوی‌ها و حکایت‌ها، مرثیه‌ها، اشعار طنز آمیز و بحر طویل‌های ارزشمندی بر جای مانده است.

حسین پژمان بختیاری

تصویر ۲۶-۱۰- حسین پژمان بختیاری

پژمان، شاعر، نویسنده، مترجم و پژوهشگر برجسته معاصر، در سال ۱۲۷۹ ه.ش. دیده به جهان گشود. پدرش علی مراد خان به همراه دیگر خوانین بختیاری در جریان مشروطه‌خواهی نقش فعال و نسبتاً مؤثری داشته است. مادر پژمان عالم تاج قائم مقامی، متخلص به ژاله از نوادگان قائم مقام فراهانی، وزیر و نویسنده مشهور عهد قاجار بود. پژمان به دلیل شرایط خانوادگی و مرگ پدر، دوران کودکی و نوجوانی سختی را پشت سر گذاشت و پس از تحصیل و فراگیری زبان فرانسه ابتدا در وزارت جنگ و سپس در وزارت پست و تلگراف به کار مشغول شد. پژمان پس از بازنشستگی به فعالیت‌های ادبی و شرکت در مجالس

و معاشرت با اهل علم و ادب مشغول شد و آثار و اشعار گرانبهایی از خود به یادگار گذاشت. حسین پژمان سرانجام در سال ۱۳۵۳ ه.ش. چشم از جهان فرو بست. از آثار او به دیوان اشعار، کویر اندیشه و خاشاک می توان اشاره کرد.

تصویر ۲۷-۱۰ تندیس یادبود میرزا حبیب دستان بنی در شهر بن

میرزا حبیب دستان بنی

میرزا حبیب دستان بنی، شاعر، ادیب، روزنامه نگار، مترجم و محقق برجسته، در قریه-شهر-بن متولد شد. وی پس از فراگیری مقدمات علوم در چهار محال، در اصفهان به تحصیل پرداخت. پس از آن به مدت چهار سال در تهران به فراگیری ادبیات و فقه و اصول پرداخت. او مدت کوتاهی بعد ناچار عازم استانبول در امپراتوری عثمانی آن روزگار شد و در مکاتب و مدارس مختلف به تحصیل و تدریس مشغول و مدتی از اعضای انجمن معارف آنجا بود. وی در

استانبول با آزاد مردانی که برای بیداری ایرانیان کوشش می نمودند همکاری می کرد. دستان در سال ۱۳۱۵ ه.ق. در شهر بورسای عثمانی از دنیا رفت و در همان جا به خاک سپرده شد.

میرزا حبیب مردی ادیب بود، زبان عربی را نیک می دانست و با زبان ترکی استانبولی آشنایی داشت. زبان فرانسه را نیز در استانبول آموخت و از این سه زبان در تدوین دستور زبان فارسی استفاده می کرد. از آثار این ادیب دانشمند و خوش قریحه به «دستور سخن، برگ سبز در اصول تعلیم زبان فارسی، خلاصه راهنمای فارسی، ترجمه کتاب حاجی بابا اثر جیمز موریه انگلیسی، ترجمه نمایش نامه مردم گریز اثر مولیر» و ده ها اثر دیگر می توان اشاره کرد.

فعالیت

با کمک خانواده خود، درباره زندگی و فعالیت های یکی از بزرگان و مفاخر محل زندگی خود تحقیق و گزارش آن را در کلاس ارائه نمایید.

درس ۱۱ جایگاه استان در دفاع از سرزمین ایران

جوان‌های شما در قالب تیپ ۴۴ قمر بنی‌هاشم (ع) سپاهیان، بسیجیان و فرماندهان بزرگ شما در جبهه جنگ حقیقتاً مایه سرافرازی بودند که فراموش شدن نیست.
مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای

پیشینه تاریخی و مفاخر استان

تصویر ۱-۱۱- رزمندگان استان در جبهه‌های حق علیه باطل

— آیا در مورد اتفاقاتی که در زمان انقلاب و جنگ تحمیلی در استان رخ داده، چیزی شنیده‌اید؟

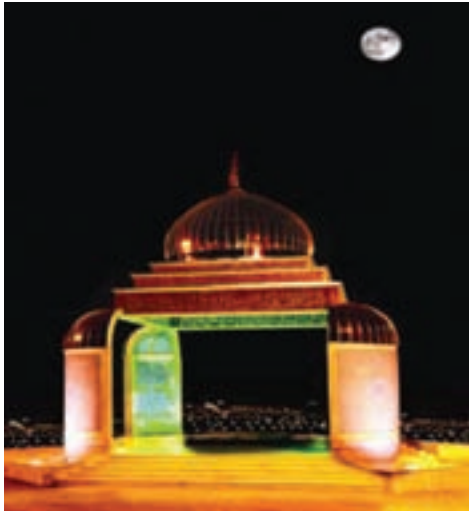

تصویر ۳-۱۱- گلزار شهدای شهرکرد

تصویر ۲-۱۱- بمباران شهرکرد (۱۳۶۶/۱۲/۲۰) ساختمان مخابرات

مردم ولایت مدار و غیرتمند استان ما، با شروع انقلاب اسلامی با شجاعت در صحنه‌های مختلف حضور یافتند. آنها در هشت سال دفاع مقدس، با شجاعت و رشادت فراوان برای پاسداری از تمامیت ارضی کشور و اهداف انقلاب اسلامی از هیچ گونه فداکاری و ایثار دریغ نکردند.

تصویر ۴-۱۱- تبة نورالشهدای شهرکرد- مدفن شهدای گمنام

الف) نقش استان در حراست از مرزهای ایران اسلامی
همانطور که در درس دهم خواندیم، مردم چهار محال و بختیاری در طول تاریخ همراه با دیگر هموطنان خود به پاسداری از کشور پرداخته‌اند. در این درس با نقش استان در زمان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی و نیز بعضی شخصیت‌ها و سرداران دفاع مقدس آشنا می‌شوید.

تصویر ۵-۱۱- مسجد جامع شهرکرد (یکی از مراکز تجمع و برگزاری سخنرانی‌های انقلابی و شروع تظاهرات علیه رژیم شاهنشاهی در هنگامه انقلاب اسلامی)

چهار محال و بختیاری و انقلاب اسلامی
مردم استان ما برای رهایی از حکومت استبدادی و نامشروع پهلوی دوم، به سهم خود نقش مهم و شایسته‌ای را در کنار هم‌میهنان عزیز در سرنگونی رژیم شاهنشاهی و پیروزی انقلاب اسلامی ایفا کردند و در این راه تعداد هفت نفر از مردم انقلابی استان به شهادت رسیدند.

چهار محال و بختیاری و دفاع مقدس

مردم غیور و سلحشور استان ما با شروع جنگ تحمیلی هم‌دوش با سایر آحاد ملت ایران برای حفاظت از شرف و عزت ایران اسلامی و به پیروی از خط ولایت در صحنه‌های مختلف دفاع مقدس شرکت نموده و با شجاعت از مرزهای کشور عزیزمان دفاع کردند و در این راه تعداد ۲۴۲۰ شهید و ۲۹۷۵ جانباز تقدیم نمودند. در میان شهدای استان تعداد ۵۸ سردار و امیر و ۳۰ فرمانده به چشم می‌خورد (جدول شماره ۱-۱۱).

پیشینه تاریخی و مفاخر استان

تصویر ۱۱-۶- اعزام رزمندگان اسلام از استان به جبهه‌های نبرد حق علیه باطل

تصویر ۱۱-۷- تشییع پیکر شهدا در زمان جنگ تحمیلی

همچنین روستاهای شیخ شبان، هرچگان و شهر وردنجان به دلیل تعداد زیاد شهدا نسبت به جمعیت به عنوان روستاهای نمونه کشور محسوب شده‌اند. به عنوان مثال، روستای شیخ شبان (از توابع شهرستان شهرکرد) با داشتن حدود ۲۵۰۰ نفر جمعیت در زمان جنگ، حدود ۱۰۰۰ نفر رزمنده داشته است که از این تعداد حدود ۸۰ نفر به فیض شهادت نایل آمده‌اند.

فعالیت ✓

- ۱- تحقیق کنید در محل زندگی شما چه تعداد شهید وجود دارد؟ در صورت امکان وصیت نامه یکی از آنها را برای جلسه بعد در کلاس قرائت کنید.
- ۲- ما چگونه می‌توانیم از اهداف و آرمان‌های عزیزمان پاسداری کنیم؟

تصویر ۸-۱۱- اعزام رزمندگان اسلام به جبهه (در این نبرد، پیر و جوان، از ایران اسلامی دفاع می کردند)

«خدایا تو میدانی که من در این لحظه، خالصانه و مخلصانه قدم در این راه نهادم و از همه چیز زندگی گذشتم و همه مادیات و معنویات را نادیده گرفتم.»

فرازی از وصیت نامه امیر سرتیپ شهید کریم بیاتی

جدول شماره ۱-۱۱- آمار شهدا، جانبازان و آزادگان استان چهار محال و بختیاری (تا سال ۱۳۸۹)

عنوان	تعداد	عنوان	تعداد	عنوان	تعداد
شهدای ارتش	۴۷۴	شهدای زن	۱۳	شهدای بمباران شهرها	۸۴
شهدای سپاه	۴۴۲	شهدای روحانی	۷۶	شهدای بسیج	۴۶۸
شهدای نیروی انتظامی	۴۰	شهدای دانشجو	۴۷	شهدای دولت	۳
شهدای جهاد	۵۳	شهدای دانش آموز	۵۶۱	شهدای گمنام واقع در تپه های نورالشهدای سراسر استان	۸۵
شهدای هلال احمر	۶	شهدای غیرایرانی	۱	شهدای معلم	۶۷
شهدای سردار	۴۴	شهدای فرمانده	۳۰	شهدای امیران ارتش	۱۴
آزادگان	۵۲۸	جانبازان	۲۹۷۵	جمع شهدای استان	۲۴۲۰

رزمندگان استان ما از ابتدای جنگ تحمیلی در اغلب عملیات ها شرکت نموده و با تشکیل تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی هاشم (قبل از عملیات محرم) فتوحات زیادی را کسب نمودند.

تصویر ۹-۱۱- اهدای کمک‌های مردم استان به جبهه (کارگاه همگام با جبهه)

بیشتر بدانیم

جدول شماره ۲-۱۱- عملیات‌هایی که تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی هاشم استان در آنها شرکت داشته است.

ردیف	نام عملیات	تاریخ عملیات	استعداد نیرویی شرکت کننده گردانی		
			منطقه عملیات	رزم	پشتیبانی رزم
۱	محرم	۶۱/۸/۱۰	منطقه عمومی موسیان	۴ گردان	۵ گردان
۲	والفجر مقدماتی	۶۱/۱/۱۸	فکه (رقابیه)	۴ گردان	۶ گردان
۳	والفجر ۴	۶۲/۷/۲۷	مریوان بانه	۴ گردان	۶ گردان
۴	خیبر	۶۲/۱۲/۳	جزیره مجنون شمالی و جنوبی (رطه)	۸ گردان	۷ گردان
۵	بدر	۶۳/۱۲/۱۹	شرق و غرب دجله	۴ گردان	۶ گردان
۶	والفجر ۸	۶۴/۱۱/۲۰	اروند رود ، فاو ، البحار	۶ گردان	۸ گردان
۷	کربلای ۴	۶۵/۱۰/۳	ام الرصاص	۶ گردان	۸ گردان
۸	کربلای ۵	۶۵/۱۰/۱۹	شلمچه ، کانال ماهی	۶ گردان	۷ گردان
۹	تکمیلی کربلای ۵	۶۵/۱۲/۸	پتروشیمی شلمچه و شرق بصره	۴ گردان	۷ گردان
۱۰	والفجر ۱۰	۶۶/۱۲/۲۳	حلیجه و شاخ شمیران و سورمر	۳ گردان	۶ گردان
۱۱	عقب روی فاو	۶۷/۱/۲۸	فاو	۲ گردان	—
۱۲	عقب روی جزیره	۶۷/۴/۴	جزیره مجنون	۲ گردان	۴ گردان

از آنجایی که مردم استان با تمام توان از رزمندگان اسلام حمایت می نمودند، دشمن یعنی برای شکستن مقاومت آنها، حملات وحشیانه ای به شهر کرد انجام داد که در اثر این حملات تعداد ۸۴ نفر از هم استانی های ما به درجه رفیع شهادت نایل آمدند.

تصویر ۱۰-۱۱- بمباران شهر کرد توسط جنگنده های دشمن یعنی در تاریخ ۱۳۶۶/۱۲/۲۰

سرداران و فرماندهان رشید هشت سال دفاع مقدس

«در هر جریانی قرار گرفتید، فقط توجه شما به خدا باشد و کاری انجام دهید که خدا راضی شود نه هیچ کس دیگر... ما از شما انتظار داریم، روز قیامت از شما نمی گذریم و این ودیعه ای که در برابر خدا و امام زمانش به شما سپرده ایم از شما طلب خواهیم کرد.»

قسمتی از وصیت نامه سردار شهید حسینی ترکی

تصویر ۱۲-۱۱- دانش آموزان شهید خدامراد صحراگرد دهکردی و رضا خالیدی (جوان ترین، شهید استان)

تصویر ۱۱-۱۱- سردار شهید حسینی ترکی

پیشینه تاریخی و مفاخر استان

در بین سرداران شهید دفاع مقدس از استان چهار محال و بختیاری می‌توان از شهدای زیر یاد کرد :
حسینعلی ترکی، امیر سرتیپ کریم بیاتی، امیر سرلشکر نعمت‌الله اکبری، عبدالصمد امیریان، خداکرم رجب‌پور، سید مرتضی هاشمی، الیاس ارجمند، رضا رحمانی، ارسلان حبیبی، سهراب نوروزی، سید کمال فاضل، ایرج آقابزرگی، نوروز صالحی، زال یوسف پور، سید عبدالله حسینی، سید ضیاءالدین نقنه‌ای و غلامرضا کاووسی.

«ای مردم، دنیا عرصه امتحان است و مرگ حتمی است شیطان همیشه می‌خواهد در همه جا ما را از یاد خدا غافل دارد...»

قسمتی از وصیت نامه سردار شهید عبدالصمد امیریان

سردار شهید محمدعلی شاه مرادی

سردار شهید حاج غلامرضا کاووسی

سردار شهید اردشیر غریب

سردار شهید مرتضی اسماعیل‌زاده

سردار شهید الیاس ارجمند

امیر سرتیپ شهید کریم بیاتی

سردار شهید عبدالله حسینی

سردار شهید نوروز صالحی

سردار شهید رضا رحمانی

سردار شهید جمشید براتیپور

سردار شهید ایرج آقا بزرگی نافچی

سردار شهید سید کمال فاضل

شهدای ترور

شهید امامقلی جعفرزاده

شهید مجتبی استکی

حجت الاسلام شهید عیسی توسلی

شهید رحمن استکی

فعالیت ✓

با کمک دبیر و راهنمایی خانواده خود و با مراجعه به پایگاه اطلاع رسانی بنیاد حفظ آثار و ارزش های دفاع مقدس در مورد زندگی و فعالیت های یکی از سرداران و فرماندهان استان در دوران دفاع مقدس مطلبی تهیه و در کلاس ارائه نمایید.

فصل پنجم

توانمندی‌های استان چهارمحال و بختیاری

درس ۱۲ قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان

– به تصاویر زیر نگاه کنید. مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری استان چیست؟

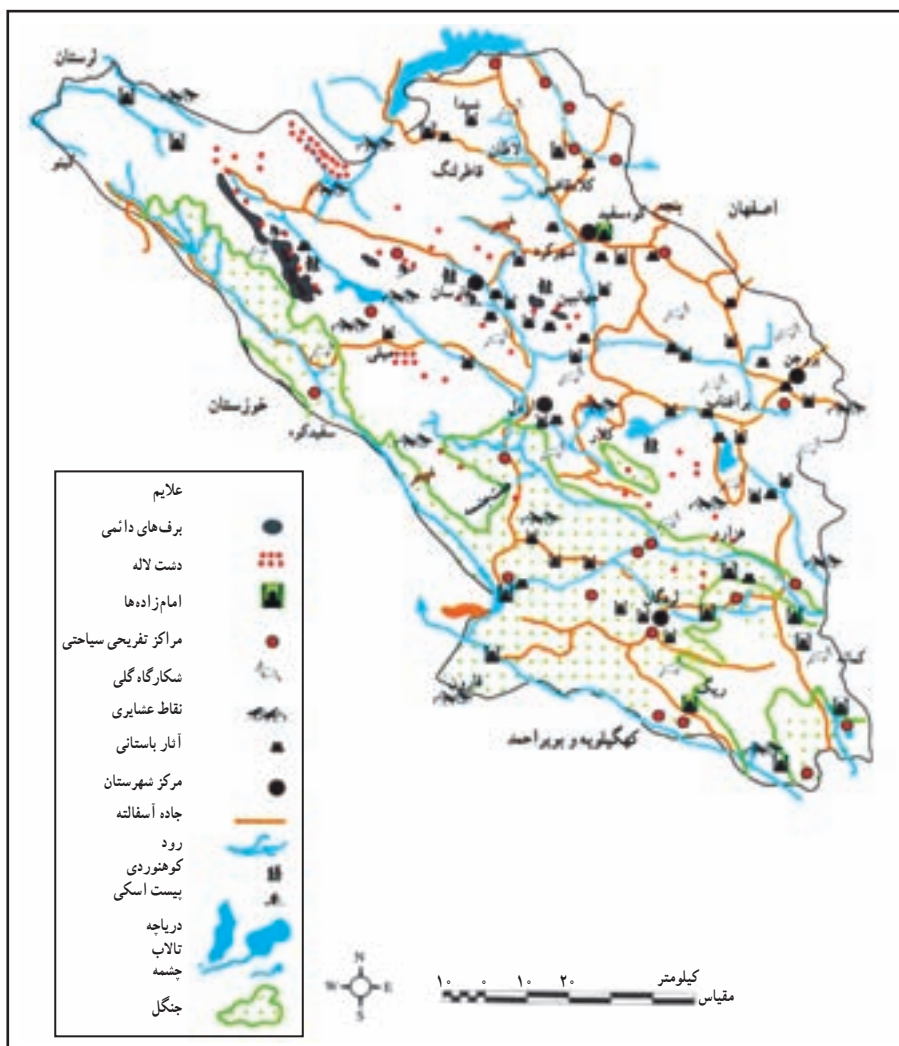
تصویر ۱۲-۱- بخشی از جاذبه‌های گردشگری استان

استان ما به دلیل برخورداری از مواهب خدادادی همچون طبیعت زیبا، هوای مطلوب، به‌ویژه در فصول بهار و تابستان، زیست‌گاه‌های حیات وحش، فضاهای روستایی و عشایری، آثار تاریخی و باستانی، صنایع دستی بسیار زیبا، جاذبه‌های علمی فراوان، امکانات ورزشی گوناگون و ... پذیرای گردشگران زیادی از سراسر ایران است.

مناطق گردشگری استان عبارت‌اند از :

- ۱- قطب محور شهرکرد، سامان، پل زمانخان
- ۲- شهرکرد، سد زاینده‌رود، حاشیه رودخانه زاینده رود
- ۳- شهرکرد، فارسان، چلگرد، بازفت
- ۴- شهرکرد، بروجن، تالاب چغاخور، منطقه حفاظت شده سبزکوه

توانمندی‌های استان

نقشه شماره ۲-۱۲- نقشه سیاحتی استان

۵- شهرکرد، تالاب گندمان، لردگان

۶- شهرکرد، اردل، حاشیه رودخانه کارون

فعالیت

۱- به نقشه بالا نگاه کنید. نقاط برجسته گردشگری در شهرستان محل زندگی خود را نام ببرید.

۲- با در نظر گرفتن نمودار شماره ۸ بگویید مهم‌ترین جاذبه گردشگری طبیعی شهرستان محل زندگی شما کدام

مورد است؟

الف) جاذبه‌های طبیعی استان

مهم‌ترین جاذبه‌های طبیعی استان عبارت‌اند از :

چشمه‌های فراوان معدنی (شور و شیرین)، تالاب‌ها، رودخانه‌های آرام و خروشان، آبشارها، غارهای آهکی، هوای متنوع در فصول بهار و تابستان، کوه‌های مرتفع، جنگل‌ها، مراتع و ...

نمودار شماره ۱-۱۲- جاذبه‌های طبیعی استان

با توجه به اینکه استان ما از نظر آب و هوا جزء چهار استان دارای بهترین شرایط در کشور محسوب می‌شود، جاذبه‌های طبیعی استان را می‌توان به فصول مختلف نیز تقسیم کرد. زیباترین فصل جهت بازدید از مناظر طبیعی استان، بهار است. در این فصل، طبیعت سرسبز به همراه چشمه‌های فراوان و هوای متنوع، مناظر چشم‌نوازی را ایجاد می‌نماید، به طوری که ۸۹ درصد گردشگران وارد شده به استان در سال ۱۳۸۷ در فصل بهار به استان سفر کرده و در فصل زمستان فقط ۱ درصد گردشگر به استان وارد شده‌اند.

تصویر ۳-۱۲- آبشار زیبای آتشگاه (شهرستان لردگان)

جدول شماره ۱-۱۲- جاذبه‌های طبیعی استان چهار محال و بختیاری در فصول مختلف

فصل‌ها	بهار	تابستان	پاییز	زمستان
طبیعت گردی				
کوهنوردی				
اسکی				
غارنوردی				
شنا				
قایق‌سواری در آب‌های خروشان				

فصل‌ها	بهار	تابستان	پاییز	زمستان
ورزش زمستانی	۳	۱	۲	۴

– جدول بالا را مانند جدول زیر با توجه به اهمیت هر کدام از جاذبه‌ها در فصول مختلف از ۱ تا ۴ شماره گذاری کنید.

ب) جاذبه‌های تاریخی، مذهبی، فرهنگی، مردم‌شناسی

از آنجایی که استان ما از پیشینه تاریخی غنی برخوردار است و همواره بخشی از کانون فرهنگ و تمدن ایران زمین و زادگاه شعرا، نویسندگان، عالمان و عارفان بزرگ بوده است، دارای جاذبه‌های مهم تاریخی، فرهنگی، مذهبی و هنری است که مهم‌ترین آنها در جدول شماره ۲-۱۲ معرفی شده‌اند.

جدول شماره ۲-۱۲- اسامی بعضی آثار و جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی و هنری استان

نوع اثر	نام اثر	موقعیت
قلعه	سردار اسعد بختیاری امیر مفخم بختیاری قلعه ابوالقاسم خان قلعه بارده قلعه دهناش قلعه تبرک قلعه ضرغام السلطنه قلعه امیر مجاهد قلعه چالشر	شهر جوققان شهرستان کیار- روستای دزک شهر اردل شهرستان شهرکرد - روستای بارده شهرستان کوهرنگ - روستای دهناش شهرستان کوهرنگ - روستای تبرک شهر فرادنبه شهرستان شهرکرد - روستای شمس آباد شهرستان شهرکرد - چالشر
مسجد تاریخی	اتابکان جامع فارسان جامع کیان حاج شیخ علی سونک جامع شهرکرد (خان) جامع چالشر جامع نقنه	شهرکرد فارسان کیان بروجن شهرستان اردل - روستای سونک شهرکرد چالشر شهرستان بروجن - نقنه
امامزاده	حلیمه و حکیمه خاتون حمزه علی بابایراحمند سیدبهاءالدین محمد شاهزاده عبدا... سید میراحمد و حیدرین مالک	شهرکرد تزدیکی بلداجی شهرستان شهرکرد - تزدیکی بن روستای شیخ شبان روستای سورک باباحیدر
عمارت	ستوده و آزاده آینه خانه‌های قدیمی بروجن	چالشر شهرکرد بروجن
بل	زمان خان دوپلان بن مصلی بهشت آباد خراجی مروارید کره بس دوازده امام بارز هوره	تزدیکی سامان روستای دوپلان بن بروجن روستای بهشت آباد روستای خراجی روستای شلیل مسیر بروجن - لردگان روستای دوازده امام شهرستان لردگان - روستای بارز روستای هوره

<p>قبور قدیمی</p> <p>قبور آرامنه</p> <p>قبور قدیمی سینی</p> <p>قبور قدیمی نقنه</p> <p>قبور قدیمی فرادنبه</p> <p>قبور قدیمی کرد شامی</p> <p>قبور قدیمی گهرو</p> <p>قبور قدیمی سرتشنیز</p>	<p>در شهرستان‌های لردگان، بروجن و کیار</p> <p>روستای سینی</p> <p>روستای نقنه</p> <p>فرادنبه</p> <p>شهرستان بروجن - روستای کردشامی</p> <p>گهرو</p> <p>شهرستان کیار - سرتشنیز</p>
برد گوری	برد گوری‌های واقع در شهرستان‌های اردل و کوهرنگ
حمام تاریخی	<p>مکتب خانه</p> <p>پرهیزکار</p> <p>درب امامزاده</p> <p>ناغان</p> <p>بروجن</p> <p>شهرکرد</p> <p>شهرکرد</p> <p>ناغان</p>
کتیبه	<p>هفشجان</p> <p>گردنه رخ</p> <p>خداآفرین</p> <p>مشروطیت</p> <p>سراب بکان</p> <p>سراب جوققان</p> <p>پل مروارید</p> <p>هفشجان</p> <p>شهرستان شهرکرد - گردنه رخ</p> <p>بازفت</p> <p>شهرستان فارسان - روستای ده چشمه</p> <p>جوققان</p> <p>جوققان</p> <p>شهرستان اردل - شلیل</p>
روستاهای تاریخی و منحصر به فرد	<p>یاسه چاه</p> <p>سراآقاسید</p> <p>شهرستان شهرکرد</p> <p>شهرستان کوهرنگ</p>

فعالیت

- ۱- در شهرستان محل زندگی شما کدام یک از جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی و هنری که در جدول شماره ۲-۱۲ آمده، وجود دارد؟
- ۲- آیا می‌توانید بگویید وجود موزه، چگونه بر توسعه گردشگری استان تأثیر می‌گذارد؟
- ۳- تصاویر زیر نمونه‌ای از سنگ قبور آرامنه‌ای که زمانی در استان زندگی می‌کردند و شیرسنگی بر روی قبور درگذشتگان می‌باشند. به نظر شما چگونه می‌توان از این نمونه آثار تاریخی استان محافظت و بهره‌برداری کرد؟

تأثیر گردشگری بر استان

توسعه گردشگری در استان از دو بعد (مثبت و منفی) مورد توجه قرار می‌گیرد که در جدول شماره ۳-۱۲ به تعدادی از آنها اشاره شده است.

جدول شماره ۳-۱۲- ابعاد مثبت و منفی گردشگری بر استان

تأثیرهای مثبت گردشگری بر استان	تأثیرهای منفی گردشگری بر استان
ایجاد شغل افزایش درآمد افزایش تفاهم بین المللی تحکیم وحدت ملی گذراندن سالم اوقات فراغت افزایش بینش اجتماعی تجدید قوا و تمدد اعصاب و افزایش بهره‌وری کاری کاهش مهاجرفرستی بهسازی محیط‌های گردشگری (در صورت فرهنگ‌سازی) توسعه صنایع دستی افزایش سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی نظیر احداث جاده و توسعه خدمات ارتباطی و در نهایت توسعه استان کاهش فقر و بیکاری	رهاکردن زیاله‌ها در فضای سبز و مسیر رودخانه‌ها و چشمه‌ها آتش‌سوزی احتمالی جنگل‌ها کمرنگ شدن فرهنگ سنتی و از میان رفتن غرور فرهنگی آشفته شدن معماری شهرها تغییر نامطلوب و زنده محیط از شکل طبیعی به مصنوعی نابودی تدریجی بناهای تاریخی برخورد خرده فرهنگ‌ها و ایجاد تضاد فرهنگی تبدیل زمین‌های کشاورزی، مراتع و جنگل‌ها به تأسیسات گردشگری (مثل ایجاد جاده، هتل و ...) افزایش بیکاری فصلی

تصویر ۵-۱۲- فرهنگ عشایری از برجسته‌ترین آیین سنتی استان

- ۱- با مشورت هم کلاسی‌هایتان موارد دیگری را به فهرست آثار مثبت و منفی گردشگری اضافه کنید.
- ۲- به نظر شما دولت و مردم چه نقشی در توسعه گردشگری دارند؟
- ۳- به نظر شما رسانه‌های گروهی مثل صدا و سیما چه نقشی در توسعه گردشگری دارند؟
- ۴- به نظر شما چرا مردم استان ما علاقه زیادی به زیارت اماکن مقدس دارند؟

مسائل و مشکلات گردشگری در استان و راهکارهای آن

استان ما به رغم دارا بودن جاذبه‌های متعدد گردشگری قادر به نگهداری مناسب گردشگران نیست. مهم‌ترین دلیل آن کمبود امکانات و تسهیلات گردشگری می‌باشد.

استان چهار محال و بختیاری علاوه بر جاذبه‌های طبیعی، دارای یکی از بزرگ‌ترین سازمان‌های ایلی کشور است. همچنین دارای لهجه‌ها، لباس‌ها، موسیقی محلی، مراسم جشن و سوگواری و سایر آداب و رسوم سنتی و جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی بسیار غنی است. مردم زیادی علاقه‌مند به بازدید و طبیعت‌گردی در این محیط زیبا هستند. لیکن جذب و نگهداری جمعیت زیاد گردشگران نیازمند امکاناتی است که کمبود آنها بسیار چشمگیر است؛ از قبیل راه‌های ارتباطی مناسب، وسایل رفت و آمد، شرایط مناسب اسکان، گرمایش، سرمایش، سرویس‌های بهداشتی، امنیت، وجود راهنمای گردشگری، فرهنگ پذیرش گردشگران و بهداشت و درمان.

بنابراین، اماکن و خدمات مورد نیاز گردشگران عبارت‌اند از:

هتل‌ها، مهمانسراها، مجتمع‌های بین راهی، توسعه و بهسازی جاده‌های ارتباطی، توسعه و بهسازی اماکن ورزش زمستانی و تابستانی، بهسازی و احداث اماکن مورد نیاز در نقاط طبیعت‌گردی، توسعه و بهسازی اماکن تاریخی، توسعه بازارهای سنتی و محلی، نظارت بر پخت و نگهداری بهداشتی خوراکی‌ها و غذاهای سنتی، افزایش دفاتر مسافرتی و ...

— به نظر شما بخش خصوصی در توسعه گردشگری چه نقشی دارد؟

درس ۱۳ توانمندی های اقتصادی استان

به شکل های زیر نگاه کنید و بگویید مهم ترین توانمندی های اقتصادی استان ما چیست؟

تصویر ۱۳-۱- فعالیت های صنعتی، معدنی و دامداری

استان ما قطب دامداری کشور است. علاوه بر آن به دلیل دارا بودن شرایط مساعد در زمینه زراعت و باغداری، منابع معدنی نسبتاً زیاد، دارا بودن نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر، موقعیت مناسب جغرافیایی، مجاورت با قطب های صنعتی بزرگ اصفهان و خوزستان، امکان بهره برداری از منابع غنی آب، ذخایر انرژی فسیلی و برق آبی فراوان، از توانمندی های بسیار بالایی جهت شکوفایی اقتصادی و تأثیرگذاری در توسعه کشور برخوردار است.

مسئولان و برنامه ریزان منطقه ای و ملی با توجه خاص به پتانسیل های استان بدون برهم زدن تعادل اکولوژیکی و با کمک مردم می توانند سبب رشد و شکوفایی استان ما شوند.

توانمندی های بخش کشاورزی

الف) بخش کشاورزی در استان ما به دلیل منابع آبی متعدد و اراضی مستعد به خصوص در زمینه باغات و پرورش دام و طیور، پرورش ماهی و زنبور عسل از موقعیت مناسبی برخوردار است.

۱- زراعت : حدود ۹ درصد (۱۴۴ هزار هکتار) از سطح استان زیر کشت انواع محصولات زراعی است که از این مقدار ۵۶ درصد (۸۱ هزار هکتار) زیر کشت آبی و مابقی آن (۴۴ درصد معادل ۹۳ هزار هکتار) به صورت دیم کشت می شود. مهم ترین محصولات زراعی استان چهار محال و بختیاری شامل گندم، جو، برنج، حبوبات، نباتات صنعتی، سبزیجات، نباتات علوفه ای و

توانمندی‌های استان

تصویر شماره ۲-۱۳- سیستم آبیاری بارانی (دشت بلداجی)

سیب‌زمینی می‌باشند که کشت گندم با سطحی حدود ۷۱ هزار هکتار (۵۰ درصد) مقام اول را در استان در بر می‌گیرد. در سال ۱۳۸۹ کل تولیدات زراعی استان حدود ۸۰۵ هزار تن بوده است. مهم‌ترین محدودیت‌های زراعت در استان، عدم دسترسی مناسب به منابع آب و نیز محدودیت‌های اقلیمی است.

جدول شماره ۱-۱۳- مساحت زیر کشت انواع محصولات زراعی در سال ۱۳۸۹

ردیف	نوع محصول	مساحت (هزار هکتار)	درصد	ردیف	نوع محصول	مساحت (هزار هکتار)	درصد
۱	غلات	۱۰۱	۷۰	۵	نباتات علوفه‌ای	۲۶/۸	۱۹
۲	حبوبات	۸/۶	۶	۶	محصولات دیگر	۰/۲	—
۳	نباتات صنعتی	۱/۲	۱	۷	جمع	۱۴۴	۱۰۰
۴	سبزیجات	۵/۸	۴				

۲- باغداری : قابلیت زمین‌ها برای کشت باغات به دلیل شرایط اقلیمی مناسب و دامنه‌های شیب دار که کشت زراعی را محدود می‌کند و نیز اقتصادی‌تر بودن تولیدات باغی نسبت به تولیدات زراعی موجب شده که انواع محصولات باغی سازگار با شرایط طبیعی در استان کشت شوند.

در استان چهار محال و بختیاری حدود ۴۶۳۵۰ هکتار (۱۶ درصد) به کشت محصولات باغی اختصاص داشته که حدود ۱۸۳ هزار تن (۱۴ درصد) انواع محصولات باغی تولید می‌نماید. مهم‌ترین محصولات باغی استان عبارت‌اند از : سیب، هلو، زردآلو، انگور، بادام و گردو. البته گردو و بادام با داشتن سطحی معادل ۲۷۱۲۲ هکتار (۵۹ درصد) از سطح باغهای استان را به خود

تصویر ۳-۱۳- گردو (سامان)

اختصاص داده‌اند. بیشترین باغ‌های استان در شهرستان شهرکرد به مساحت ۲۱۹۴ هکتار (۴۶ درصد) و کمترین آن در شهرستان اردل به مساحت ۲۱۹۴ هکتار (۵ درصد) قرار دارد. سرمایه‌گذاری، کاهش نزولات آسمانی و کاهش عملکرد در هکتار، مهم‌ترین محدودیت‌های باغداری در استان ما می‌باشند.

جدول شماره ۲-۱۳- میزان تولید انواع محصولات باغی در سال ۱۳۸۹

ردیف	نوع محصول	میزان تولید (تن)	درصد	ردیف	نوع محصول	میزان تولید (تن)	درصد
۱	سیب	۴۴۷۸۲	۲۵	۵	بادام	۲۰۸۹۹	۱۱
۲	هلو	۳۵۰۰۰	۱۹	۶	گردو	۱۱۵۰۰	۸
۳	زردآلو	۴۷۲۴	۳	۷	محصولات دیگر	۶۲۲۶	۳
۴	انگور	۶۰۰۰۰	۳۳	۸	جمع	۱۸۳۱۳۱	۱۰۰

۳- دامپروری: دامداری از فعالیت‌های بسیار قدیمی در استان چهارمحال و بختیاری محسوب می‌شود که از دیرباز

تصویر ۴-۱۳- استفاده از مراتع جهت پرورش دام

بسیاری از مردم کوچ‌نشین، روستاییان و حتی شهرنشینان بدان مشغول بوده‌اند. وجود مراتع بیلاقی، مراتع جنگلی و هوای سردسیری سبب شده‌اند استان ما یکی از مناطق عمده دامپروری کشور باشد. به‌طوری که تراکم نسبی دام در سطح ملی حدود ۵۳ واحد دامی در کیلومتر مربع بوده در صورتی که این رقم در استان ما حدود ۲۰۳ واحد دامی در کیلومتر مربع است.

نژاد غالب گوسفند منطقه از نوع گوشتی، شیری است و در صورت اصلاح نژاد، میزان گوشت قابل ملاحظه‌ای تولید خواهد نمود.

توانمندی‌های استان

تصویر ۵-۱۳- دامداری سنتی به شیوه کوچ نشینی و گاوداری صنعتی

در سال ۱۳۸۹ بیش از ۴ میلیون واحد دامی و ۸۲۲ واحد دام و طیور صنعتی و ۶۳۰ هزار قطعه طیور سنتی وجود داشته است. همچنین در این سال تولیدات دام و طیور حدود ۳۰۰ هزار تن بوده است. همچنین میزان تولید شیر، بیش از ۲۱۸۸۰۰ تن است؛ از این رو استان ما تولید ۲/۵ درصد شیر کشور را برعهده دارد. میزان تولید گوشت قرمز ۳۱۵۴۰ تن و گوشت مرغ ۱۷۶۰۰ تن است.

جدول شماره ۳-۱۳- جمعیت دام و طیور استان چهار محال و بختیاری در سال ۱۳۸۹ (واحد هزار رأس - قطعه)

گوسفند و بز	گاو و گوساله	طیور سنتی	دام صنعتی	مرغ گوشتی (صنعتی)	مرغ تخم گذار (صنعتی)	مرغ مادر (صنعتی)
۲۸۶۵	۲۰۵۵۳۰	۶۳۰۰۰۰	۷۱۸۳۵	۲۹۹۶۰۰۰	۲۱۲۰۰۰	۹۵۰۰۰

مهم‌ترین محدودیت‌های دامپروری در استان عبارت‌اند از: تخریب مراتع و از بین رفتن چراگاه‌های طبیعی و برخی سیاست‌گذاری‌های دولت در جهت تعادل دام و مرتع.

۴- پرورش ماهی (شیلات): وجود چشمه‌های فراوان، رودخانه‌های متعدد و پرآب، کیفیت و دمای پایین آب رودخانه‌ها و چشمه‌ها، سبب شده تا بستر مناسبی جهت پرورش و تولید ماهیان سرد آبی فراهم گردد؛ به طوری که استان ما در چند سال اخیر مقام نخست کشور را در تأمین ماهی قزل آلا به خود اختصاص داده است. در این استان تعداد ۲۶۰ مزرعه پرورش ماهی، در زمینی به مساحت حدود ۵۰ هکتار به تولید ۱۴۲۶۸ تن ماهی می‌پردازند.

تصویر ۶-۱۳- پرورش ماهی قزل آلاي رنگين کمان در مزارع پرورش ماهی استان

۵- پرورش زنبور عسل

مراعات وسیع (۱۰۹۳۰۰۰ هکتار) با گل‌ها و گیاهان متنوع و شهدخیز و کشتزارهای فراوان، موجب شده از قدیم پرورش زنبور عسل در استان رایج باشد. از حدود ۱۱۴ هزار کندوی عسل در استان در سال ۱۳۸۹ حدود ۶۰۰ تن عسل تولید شده است.

تصویر ۷-۱۳- مراعات و گل‌های معطر در استان، زمینه‌ساز پرورش زنبور عسل

محدودیت‌های کشاورزی در استان

باوجود توانمندی‌های فراوان کشاورزی در استان، البته تنگناها و مشکلاتی نیز در توسعه فعالیت‌های کشاورزی وجود دارد؛ از جمله:

- ۱- فرسایش شدید خاک
- ۲- خشکسالی‌های بی‌درپی
- ۳- پیروی از روش‌های کشاورزی قدیمی و آبیاری سنتی
- ۴- کمبود درآمد کشاورزان
- ۵- عدم تناسب بین قیمت نهاده‌های کشاورزی و قیمت تمام شده محصولات کشاورزی
- ۶- کوچک بودن زمین‌های زراعتی و یکپارچه نبودن اراضی

ب) توانمندی‌های بخش صنعت و معدن استان

۱- صنعت: استان ما استعداد زیادی برای ایجاد و توسعه انواع صنایع را دارد. به‌طوری‌که در سال ۱۳۸۷ بیش از ۱۷۶۰۰ نفر در این بخش اشتغال داشته‌اند. ارزش سرمایه‌گذاری انجام شده در این بخش نیز معادل ۱۹۷۰۰۰ میلیون ریال برآورد گردیده است.

تصویر ۸-۱۳- کارخانه آب معدنی چلگرد

مهم‌ترین عوامل مؤثر برای ایجاد صنایع در استان عبارت‌اند از :

- ۱- موقعیت جغرافیایی و ارتباطی مناسب و قرارگرفتن بین دو استان صنعتی خوزستان و اصفهان جهت استقرار صنایع فولاد و زیر مجموعه‌های مربوط به آن؛
- ۲- وجود شهرک‌ها و نواحی صنعتی متعدد با امکانات زیربنایی مناسب؛
- ۳- وجود منابع آبی مناسب جهت بهره‌برداری و ایجاد صنایع آب‌بر و وابسته از جمله بسته‌بندی آب معدنی؛
- ۴- وجود نیروی انسانی متخصص و ماهر و مراکز آموزش عالی و فنی و حرفه‌ای با بیش از ۴۲ هزار دانشجو؛
- ۵- وجود خطوط ارتباطی مناسب؛ مانند فرودگاه و نزدیکی به خطوط ریلی کشور؛

تصویر ۹-۱۳- تصویر ماهواره‌ای شهرک صنعتی شهرکرد

- ۶- شرایط اقلیمی مناسب برای استقرار صنایع مختلف از جمله صنایع فلزی و تبدیلی؛
- ۷- عبور خطوط لوله اصلی نفت و گاز از استان جهت ایجاد صنایع پتروشیمی و پالایشگاه؛
- ۸- وجود خطوط فشار قوی و پست‌های برق ۴۰۰ و ۶۳ کیلوولت؛
- ۹- تصویب ایجاد منطقه ویژه اقتصادی؛

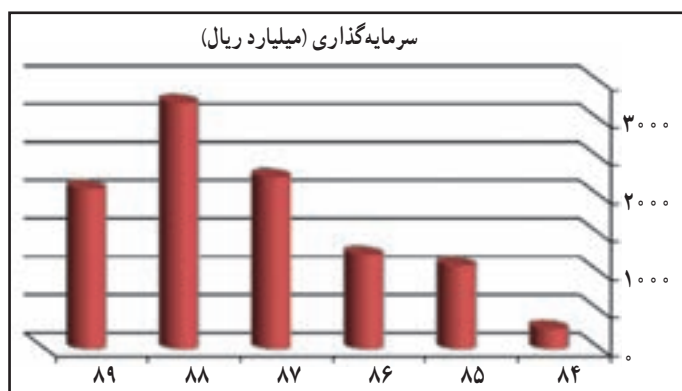
۱۰- قابلیت توسعه صنایع تبدیلی، تکمیلی و جانبی برای فعالیت‌های کشاورزی و آب‌های معدنی.

در این استان ۳۳ شهرک، ناحیه و مجتمع صنعتی، موجود و در دست احداث با وسعتی حدود ۳۶۴۹ هکتار قرار دارد. همچنین تا خرداد ماه ۱۳۹۰ مجوز تأسیس حدود ۱۴۸۸ فقره با سرمایه‌گذاری ۸۰۴۰۸ میلیارد ریال و با پیش‌بینی اشتغال ۴۰۲۱۳ نفر صادر شده است. از واحدها و طرح‌های منحصر به فرد در این استان می‌توان به تولید لامپ خودرو، چادر مشکی و شیر خشک نوزاد، ورق خودرو و دانه و پودر مالت اشاره کرد.

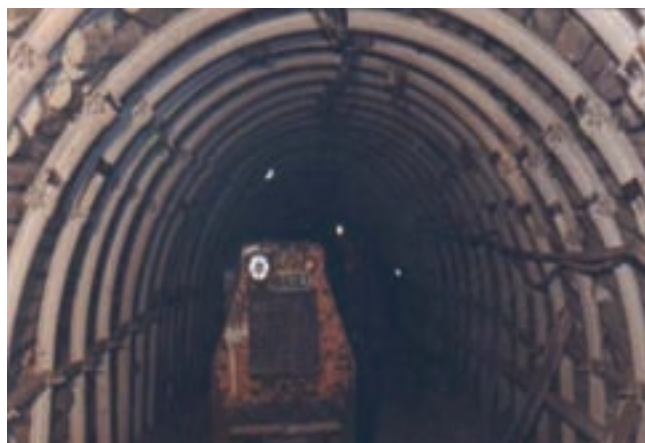
تصویر ۱۰-۱۳- کارخانه نساجی نگین بروجن

نمودار شماره ۱۳-۱- سرمایه‌گذاری انجام شده در بخش‌های صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹

۲- معدن: این استان در پایان سال ۱۳۸۹

دارای ۱۱۶ باب معدن، با پروانه بهره‌برداری بوده است که اشتغال مستقیم ۱۰۷۵ نفر و سرمایه‌گذاری ۳۶۸/۴ میلیارد ریال و حدود ۶/۵ میلیون تن از انواع مواد معدنی موجود در معادن استان را استخراج می‌کرده‌اند. از این تعداد، ۹۰ معدن، فعال و ۱۸ معدن، غیر فعال و ۸ معدن نیز در حال تجهیز و آماده‌سازی بوده‌اند. همچنین تعداد ۳۱ فقره پروانه اکتشاف و ۱۵ فقره گواهینامه کشف با سرمایه‌گذاری ۳۰۰۷ میلیون ریال و ۳۵/۸۷ میلیون تن

تصویر ۱۱-۱۳- معدن خاک نسوز دویلان (شهرستان اردل)

تصویر ۱۲-۱۳- ممریت لاخشک باباحیدر

ذخایر کشف شده نیز صادر شده است. این ارقام بیانگر رشد تولید معادل ۲۷ درصد نسبت به سال قبل بوده است. در این استان تاکنون ۱۵ نوع ماده معدنی شناسایی شده که عبارت‌اند از:

۱- انواع سنگ‌های تزئینی و نما از نوع مرمیت، ۲- سنگ گچ، ۳- ماسه سنگ سیلیسی، ۴- دولومیت، ۵- خاک نسوز، ۶- مواد اولیه سیمان، ۷- فلدسپات سدیم‌دار، ۸- مس و سرب و روی، ۹- آهن، ۱۰- سولفات استرانسیوم، ۱۱- شیل‌های بیتومینه، ۱۲- آهک صنعتی، ۱۳- شیل برای تولید آجر، ۱۴- خاک‌های صنعتی کربناته، ۱۵- سیلیستن. باتوجه به موقعیت زمین‌شناسی و ساختار تکتونیکی منطقه، تجمع کانی‌های غیر فلزی در استان نسبت به کانی‌های فلزی، بیشتر بوده است.

مهم‌ترین معادن استان عبارت‌اند از: ۱- سیلیس، ۲- سنگ گچ، ۳- سنگ لاشه، ۴- مواد اولیه سیمان، ۵- خاک نسوز، ۶- بوکسیت.

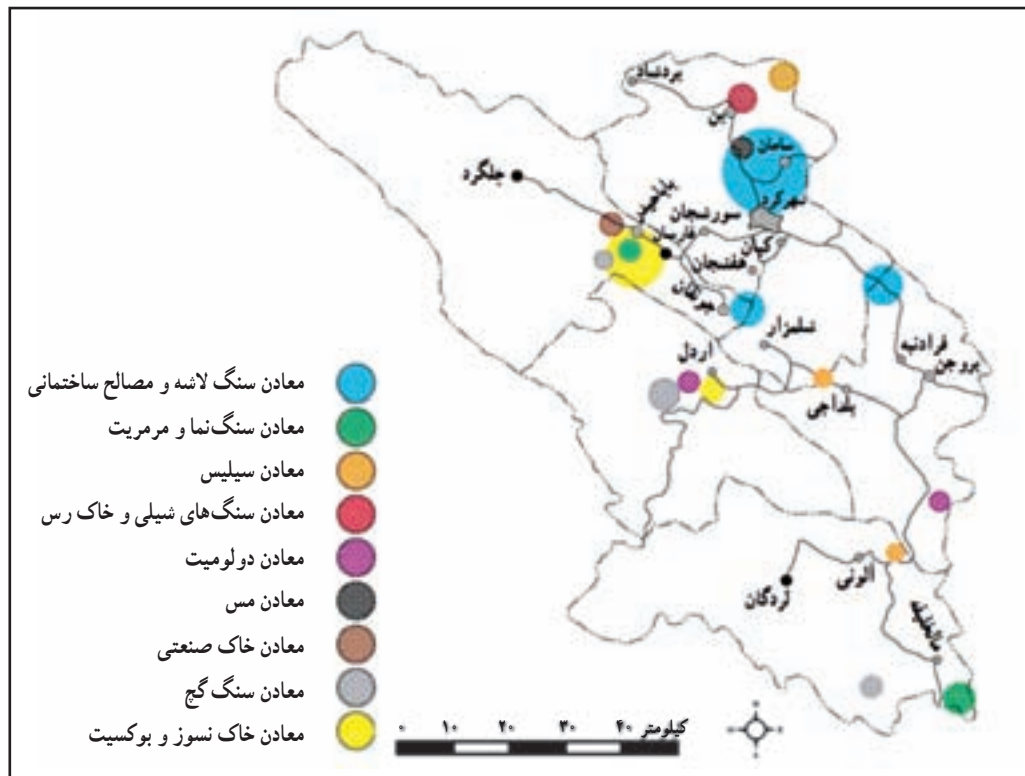
در حال حاضر پراهمیت‌ترین ماده معدنی موجود در استان ذخایر بوکسیت و آرژیلیت معدن خاک نسوز شهید نیلچیان دویلان است که با توجه به عیار و حجم ذخیره معدن موجود، یکی از بهترین معادن ایران و خاورمیانه است که تاکنون شناخته شده است. در مقایسه با این ماده معدنی معادن سنگ لاشه ساختمانی به لحاظ ارزش ریالی از اهمیت کمتری برخوردارند.

بیشترین تعداد معادن در شهرستان لردگان و کمترین تعداد آنها در شهرستان بروجن واقع شده است. ارزش تولید سالانه مواد معدنی ۱۴۵۰۰۰۰ تن برآورد شده است. همچنین ارزش تولیدات سالانه مواد معدنی در استان در سال ۱۳۸۷ تقریباً ۱۷۵۰۰۰ میلیون ریال است. تعداد شاغلان در معادن فعال استان ۹۰۸ نفر بوده‌اند.

بیشترین ذخایر معدنی با حدود ۱۵۰۰۰۰۰ هزار تن مربوط به معادن سنگ لاشه است که تقریباً ۸۸ درصد کل ذخایر معدنی را تشکیل می‌دهد. کمترین میزان ذخایر معدنی مربوط به معادن سیلیس با ۰/۹ درصد از کل ذخایر بوده است.

در حال حاضر عمده‌ترین مشکلات موجود در بخش معدن استان عبارت‌اند از:

– کمبود نیروی انسانی متخصص شاغل در بخش معدن

نقشه شماره ۱۳-۱۳- پراکندگی معادن استان

- کمبود مشوق‌های حمایتی از سرمایه‌گذاران
- کمبود زیر ساخت‌های مورد نیاز در مناطق معدنی
- راه‌های حل مشکلات بخش معدن
- تأمین نیروی انسانی مورد نیاز سازمان‌ها در بخش معدن
- اتخاذ راهکارهای حمایتی برای جلب سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته
- تأمین اعتبارات لازم برای ایجاد زیر ساخت‌های مناطق معدنی

فعالیت ✓

- به نقشه شماره ۱۳-۱۳ نگاه کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید :
- ۱- در محل زندگی شما کدام معادن قرار دارند؟ نام آنها را بنویسید.
 - ۲- به نظر شما توسعه صنایع و معادن، چه تأثیری در تحول اقتصادی استان دارد؟

ج) توانمندی‌های استان در بخش بازرگانی

— به نظر شما توسعه بازرگانی چه نقشی در تحول زندگی مردم دارد؟

اتصال فلات مرکزی کشور عزیزمان به نواحی حاشیه‌ای، برخورداری از صنعت فرش دستباف و سایر صنایع دستی، تولید صنایع ماشینی، توانایی تولید محصولات دام و طیور و ماهی قزل‌آلا، تولید محصولات باغی مخصوصاً بادام و گردو و محصولات گلخانه‌ای، شرایط بسیار مناسبی را برای رشد فعالیت‌های بازرگانی در استان ما فراهم آورده است که در صورت ایجاد و تکمیل زیربنای بازرگانی نوین در استان، می‌توان استان چهارمحال و بختیاری را به یک قطب بازرگانی تبدیل کرد. ارزش کل صادرات از طریق گمرک استان در سال ۱۳۸۹ تقریباً ۱۱۲ میلیون دلار بوده و بیشتر صادرات استان را کالاهای صنعتی و معدنی و مغز بادام تشکیل داده‌اند. بیشترین صادرات استان، لوازم خانگی برقی با تقریباً ۶۵ میلیون دلار است. همچنین ۸۰ درصد صادرات به سمت کشور عراق بوده است.

تصویر ۱۴-۱۳- صادرات ورق گالوانیزه خودرو و فرش

راه‌های ارتباطی: با توجه به موقعیت جغرافیایی استان و قرارگیری در حاشیه فلات ایران راه‌های مهم ارتباطی از گذشته‌های دور از این منطقه می‌گذشته که مهم‌ترین آنها جاده تاریخی دز، پارت بوده است. هم‌اکنون نیز راه‌های ارتباطی استان، از اهمیت زیادی برخوردارند؛ زیرا مسیر ارتباطی استان‌های جنوبی و داخلی کشور بوده و دو استان صنعتی خوزستان و اصفهان را به یکدیگر پیوند می‌دهند.

فصل ششم

شکوفایی استان چهار محال و بختیاری

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

درس ۱۴ دستاوردهای انقلاب شکوهمند اسلامی

– در محل زندگی شما پس از پیروزی انقلاب اسلامی، چه دستاوردهای عمرانی اتفاق افتاده است؟

– انتظارات شما برای شکوفایی بیشتر استان، چیست؟

استان ما در سال‌های متمادی (قبل از انقلاب اسلامی)، جزء چهار استان بسیار محروم کشور محسوب می‌شد. اما پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، علی‌رغم وجود مشکلات فراوان، از جمله مسائل جنگ و تحریم اقتصادی، با یاری خداوند متعال و تلاش مردم و مسئولان، همانند سایر نقاط کشور، راه ترقی را طی کرد؛ به‌طوری‌که اگر از افراد منصف که زمان‌های گذشته را به یاد می‌آورند پرسید که جامعه امروز استان ما را از نظر معیارهای توسعه با ابتدای انقلاب مقایسه کنند، مسلماً از پیشرفت‌های استان از ابعاد مختلف، صحبت خواهند کرد. گرچه همچنان راه زیادی برای توسعه باید طی کرد، اما با توجه به استعدادهای زیاد استان ما، به امید خدا و با اقدامات مناسب، به آن خواهیم رسید.

در این درس شما با پیشرفت‌های استان در ابعاد مختلف آشنا می‌شوید.

۱- صنعت

روند رشد صنعت در سال‌های اخیر شتاب بیشتری به خود گرفته است، به گونه‌ای که در حال حاضر در استان ما ۹۹۵ واحد صنعتی با سرمایه‌گذاری ۱۰۲۸۷۳۱۰ میلیون ریال و اشتغال ۱۹۵۴۴ نفر مشغول فعالیت‌اند. این در حالی است که در سال ۱۳۵۷ تنها ۱۱ کارگاه با سرمایه‌گذاری ۹۱/۳ میلیون ریال و اشتغال ۴۲۴ نفر فعالیت داشته‌اند. در ۱۳۸۷ رشدی معادل ۱۵/۸ را در بخش تعداد کارگاه‌های صنعتی شاهدیم. هم‌اکنون تعداد ۱۹ شهرک صنعتی و ۸ ناحیه صنعتی در استان قرار دارند که در سال‌های اخیر احداث شده‌اند.

جدول شماره ۱-۱۴ مقایسه تعداد کارگاه‌ها، شاغلان و ارزش سرمایه‌گذاری در بخش صنعت در سال‌های ۵۷ و ۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالیانه ۵۷-۸۸
تعداد کارگاه‌های صنعتی	کارگاه	۱۱	۹۹۵	۱۵/۸
میزان اشتغال	نفر	۴۲۴	۱۹۵۴۴	۱۳/۲
ارزش سرمایه‌گذاری انجام شده	میلیون ریال	۹۱/۳	۱۰۲۸۷۳۱۰	۴۵/۱

۲- معدن

تعداد معادن فعال و در حال بهره‌برداری استان در سال ۱۳۸۹، ۱۱۴ باب بوده که زمینه اشتغال ۱۰۴۳ نفر را فراهم کرده است.

البته تاکنون ۱۲۰ معدن با ذخیره حدود ۲۳۹۲ میلیون تن (به استثنای معادن شن و ماسه معمولی) در استان شناسایی گردیده‌اند که عمدتاً از گروه مصالح ساختمانی و کانی‌های غیر فلزی‌اند. در حالی که در سال ۱۳۵۷ فقط ۱ معدن در استان فعال بوده است.

جدول شماره ۲-۱۴- مقایسه بخش معدن استان در سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷ تا ۸۸
تعداد معادن فعال	معدن	۱	۱۱۴	۱۶/۳
میزان اشتغال	نفر	۱۶۲	۱۰۴۳	۶
میزان استخراج سالانه	تن	۲۵۳۱۷	۵۸۷۷۹۴۹	۱۸/۶

۳- کشاورزی

استان ما در سال ۱۳۵۷، دارای ۵۱۳۸۵ هکتار زراعت آبی و ۹۴۱۵۲ هکتار زراعت دیم بوده است. اما در سال ۱۳۸۸ این رقم به ترتیب ۸۰۵۵۲ هکتار و ۶۲۲۲۴ هکتار شده است. گرچه برای افزایش تولیدات کشاورزی، فقط افزایش سطح زیر کشت، اهمیت ندارد؛ بلکه استفاده از محصولات پربازده، مبارزه علمی با آفات، استفاده از روش‌های آبیاری نوین، اصلاح نژاد و... بسیار ضروری به نظر می‌رسند.

جدول شماره ۳-۱۴- مقایسه کشاورزی استان در سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۸

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۸	متوسط رشد سالانه ۵۷-۸۶
سطح زیر کشت زراعت آبی	هکتار	۵۱۳۸۵	۸۰۵۵۲	۱/۵
سطح زیر کشت زراعت دیم	هکتار	۹۴۱۵۲	۶۲۲۲۴	-۱/۳
سطح زیر کشت باغات	هکتار	۶۱۴۴	۴۴۲۲۷	۶/۶
سطح زیر کشت مجتمع‌های گلخانه‌ای	هکتار	-	۸/۵	-
تولید غلات	تن	۲۰۵۱۴۰	۲۳۸۷۱۳	۰/۵
تولید حبوبات	تن	۴۲۵۰	۱۱۵۱۰	۳/۳
تولید گیاهان صنعتی	تن	۳۸۷۰۰	۹۶۵۳	-۴/۴
تولید گیاهان علوفه‌ای	تن	۸۰۷	۳۱۷۵۳۶	۲۱/۳
تولید میوه‌های هسته‌دار	تن	۱۶۰۵۰	۲۵۰۱۷	۱/۴
تولید میوه‌های دانه‌دار	تن	۲۲۳۰	۲۴۴۲۲	۸

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

تولید انگور	تن	۳۳۰۰۰	۵۸۹۸۲	۱/۹
تولید بادام	تن	۱۴۸۰	۱۰۴۵۶	۶/۵
تولید گردو	تن	۱۱۵	۱۰۷۴۵	۱۵/۸

تولیدات دامی استان نیز در سال‌های پس از پیروزی انقلاب، روبه افزایش می‌باشند که در جدول شماره ۴-۱۴ به آنها اشاره شده است.

جدول شماره ۴-۱۴- مقایسه تولیدات دامی استان در سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷-۸۸
تولید گوشت قرمز	تن	۹۱۰۲	۲۹۲۰۰	۳/۸
تولید گوشت مرغ	تن	۱۵۶	۲۰۰۰۰	۱۶/۴
تولید عسل	تن	۷۰	۸۵۰	۷/۴
تولید تخم مرغ	تن	-	۳۵۰۰	۱۰۰
تولید ماهیان سردآبی	تن	-	۱۳۸۶۴	۱۰۰
تولید شیر	تن	۳۶۹۶۰	۲۴۸۲۰۰	۶/۱

۴- عمران روستایی

علی رغم اینکه جامعه استان ما را در سال‌های گذشته اغلب جامعه روستایی تشکیل می‌داده است، ولی این جامعه از امکانات بسیار اندکی برخوردار بوده است. به طوری که در سال ۱۳۵۷ تنها ۲۰ روستا دارای برق و ۱۱۰ روستا نیز دارای آب لوله کشی بوده‌اند. در حالی که در سال ۱۳۸۹ این رقم به ترتیب ۷۲۹ و ۶۲۷ روستا شده است. همچنین تا پایان سال ۱۳۸۹، ۳۲۲ روستا دارای طرح‌های بوده‌اند و تعداد ۱۲۴ روستای دیگر نیز در دست اقدام، برای تهیه طرح‌های می‌باشند.

تصویر ۱-۱۴- اجرای طرح‌های روستایی

جدول شماره ۵-۱۴- مقایسه شاخص های عمران روستایی در سال های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷-۸۸
روستاهای دارای برق	۲۰	۷۲۹	۱۲/۳
روستاهای دارای آب لوله کشی	۱۱۰	۶۲۷	۵/۸
روستاهای دارای خانه بهداشت	۴۷	۳۱۱	۶/۲
روستاهای دارای مرکز بهداشت	۴۰	۶۷	۱/۷
روستاهای دارای ارتباط مخابراتی	۵	۷۲۲	۱۷/۷
روستاهای دارای گاز	-	۲۶۸	۱۰۰
صندوق پست روستایی	۱۱۱	۲۸۴	۳/۱

۵- راه و ترابری

با اینکه استان ما از موقعیت جغرافیایی مناسبی جهت اتصال فلات مرکزی به نواحی حاشیه ای برخوردار است، ولی متأسفانه سال ها در بن بست ارتباطی قرار داشت و تنها با استان اصفهان متصل بود که این مسئله در عدم توسعه استان نقش بسیار مهمی داشته است. همچنین جاده های روستایی نیز بسیار اندک و با کیفیت بسیار پایینی بوده اند. هم اکنون نه تنها استان ما با تمامی استان های همجوار خود ارتباط زمینی دارد، بلکه احداث فرودگاه شهر کرد، اقدام بزرگی جهت ارتقای ارتباطات استان با سایر نقاط کشور و حتی بعضی کشورها بوده است. به امید خدا در سال های آینده نیز شاهد عبور خطوط آهن از استان خواهیم بود.

جدول شماره ۶-۱۴- مقایسه شاخص های ارتباطی در سال های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷-۸۸
طول جاده اصلی و چهارخطه	کیلومتر	-	۱۴۱۴	۱۰۰
طول جاده فرعی و روستایی	کیلومتر	۶۱۸	۳۱۶۹	۵/۱
تراکم جاده ها	کیلومتر به کیلومتر مربع	۴/۱۸	۳۰	۶/۲
تراکم جاده اصلی	کیلومتر به کیلومتر مربع	-	۹/۲	۱۰۰
تراکم جاده فرعی و روستایی	کیلومتر به کیلومتر مربع	۴/۱۸	۲۰/۷	۴/۷

۶- انرژی

یکی از معیارهای رفاه، برخورداری از انرژی به اندازه کافی است. در سال ۱۳۵۷، ۲۱۳۹۹ کیلووات ساعت انرژی برق به مصرف رسیده و در سال ۱۳۸۹، این رقم به ۷۰۷۴۷۶ کیلووات ساعت رسید.

جدول شماره ۷-۱۴- مقایسه شاخص‌های انرژی در سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷ تا ۸۸
مصرف انرژی برق	کیلووات ساعت	۲۱۳۹۹	۷۰۷۴۷۶	۱۴
مصرف برق خانگی	کیلووات ساعت	۱۲۹۰۶	۲۷۱۰۹۳	۱۱/۶
مصرف برق صنعتی	کیلووات ساعت	۱۰۵۸	۱۷۶۹۷۳	۱۸/۸
مصرف برق کشاورزی	کیلووات ساعت	—	۳۱۰۷۱۵	۱۰۰
سایر مصارف برق	کیلووات ساعت	۷۴۳۵	۱۵۶۷۱۲	۱۲/۲
اشتراک برق	مشترک	۲۱۰۹۹	۲۴۹۰۹۶	۸/۲
مصرف انرژی گاز	میلیون متر مکعب	—	۸۰۰	۱۰۰
اشتراک گاز	مشترک	—	۱۹۳۵۰۵	۱۰۰
شهرهای تحت پوشش گاز	شهر	—	۲۷	۱۰۰

۷- آب و فاضلاب

در سال ۱۳۵۷ هیچ‌گونه فاضلابی در استان تأسیس نشده بود، اما در سال‌های اخیر فعالیت شرکت آب و فاضلاب استان روند قابل توجهی گرفته است. به‌طوری که در سطح استان در سال ۱۳۹۰ بیش از ۸۷۰ کیلومتر شبکه، کار جمع‌آوری فاضلاب ۳۰۱۲۱۴ نفر را انجام می‌دهد. البته شهرهای زیادی هنوز دارای شبکه فاضلاب نیستند و از میان شهرهای استان، فقط شهرهای زیر دارای سیستم فاضلاب‌اند. شهرکرد، بروجن، فارسان، فرخ شهر، سامان، جوتقان و کیان (جدول شماره ۸-۱۴)

جدول شماره ۸-۱۴- مقایسه شاخص های آب و فاضلاب در سال های ۱۳۵۷ و ۱۳۹۰

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۹۰	متوسط رشد سالانه ۸۶ تا ۵۷
تعداد چاه ها	حلقه	فاقد آمار	۱۵۸	-
ظرفیت مخازن آب در مدار	متر مکعب	فاقد آمار	۱۲۶۹۰۰	-
جمعیت تحت پوشش فاضلاب	نفر	-	۳۰۱۲۱۴	۱۰۰
تعداد مشترکین آب	مشترک	فاقد آمار	۱۵۵۶۰۱	-
تعداد مشترکین فاضلاب	مشترک	-	۸۲۰۵۸	۱۰۰
طول شبکه آب	کیلومتر	فاقد آمار	۱۴۰۹/۶	-
طول شبکه فاضلاب	کیلومتر	-	۸۷۰/۵	۱۰۰

۸- مخابرات

تعداد تلفن ثابت نصب شده در سال ۱۳۵۷ معادل ۱۰۰۰ دستگاه بوده که در سال ۱۳۸۹ به ۲۹۰۳۲۸ دستگاه بالغ شده است که رشدی معادل ۲۰ درصد را نشان می دهد.

۹- بازرگانی

آماري در ارتباط با حجم واردات و صادرات در سال ۱۳۵۷ موجود نیست. اما در سال ۱۳۸۹ مقدار ۱۱۱/۷ میلیون دلار کالا از استان صادر شده که ۴۹ درصد رشد را نسبت به سال قبل از آن نشان می دهد. همچنین در همین سال مقدار ۱۶۶۴۱۳۵۵ دلار واردات از طریق گمرک شهرکرد صورت گرفته است.

مهم ترین کالاهای صادراتی استان عبارت اند از: مغز بادام، لوازم خانگی برقی، سیمان، ماهی، خاک نسوز، کاشی و سرامیک، سیلندر گاز، موکت، ماکارونی، چینی آلات، خمیر مایه، ظروف پلاستیکی و روغن خوراکی مهم ترین کشورهای مقصد صادرات استان به ترتیب عبارت اند از: عراق، افغانستان و هند.

۱۰- آموزش عمومی

نرخ باسوادی جمعیت استان ما در سال ۱۳۵۷ معادل ۳۷/۲ درصد بوده که این رقم در سال ۱۳۸۹ به ۹۴/۶۹ درصد رسیده است. همچنین در سال ۱۳۵۷ مدارس استان ۶۵۰ باب بوده اند که در سال ۱۳۸۹ به ۲۵۰۳ باب رسیده است. (جدول شماره ۹-۱۴)

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

تصویر ۲-۱۴- مدرسه روستایی

جدول شماره ۹-۱۴- مقایسه شاخص آموزش عمومی در سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷ تا ۸۸
نرخ باسوادی جمعیت استان	درصد	۳۷/۲	۹۴/۶۹	۱/۸۱
مدارس	باب	۶۵۰	۲۵۰۳	۴/۴
کودکستان و آمادگی	باب	۱۸	۴۱۷	۱۰/۶
مدارس ابتدایی	باب	۵۵۰	۹۶۴	۱/۹
مدارس راهنمایی	باب	۶۲	۵۰۰	۷
متوسطه و پیش دانشگاهی	باب	۱۹	۵۰۵	۱۰/۹
فنی و حرفه‌ای و هنرستان‌ها	باب	۱۱	۱۱۷	۷/۸
کل دانش‌آموزان استان	نفر	۶۸۶۱	۱۸۱۳۱۷	۱۱/۲
نسبت دانش‌آموزان به معلم	درصد	۲۶/۶	۱۷/۱۸	-۰/۲۳
نسبت دانش‌آموزان دختر	درصد	۳۱	۴۸/۶	۰/۵۸

۱۱- آموزش عالی

یکی از راه‌های رسیدن به توسعه، داشتن نیروی ماهر و متخصص است. استان ما در سال ۱۳۵۷، ۶۰۰ نفر دانشجو داشته در حالی که در سال ۱۳۸۸ این رقم به ۴۷۷۸۱ نفر بالغ شده است.

جدول شماره ۱۰-۱۴- مقایسه شاخص آموزش عالی در سال های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۸

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۸	متوسط رشد سالانه ۵۷ تا ۸۸
تعداد دانشجو	نفر	۶۰۰	۴۷۷۸۱	۱۷/۴
نسبت دانشجویان دختر	درصد	—	۵۵	۱۰۰
تعداد دانشجویان دانشگاه دولتی	نفر	۶۰۰	۳۶۰۰۳	۱۴/۶
تعداد دانشجویان دانشگاه آزاد	نفر	—	۱۱۷۷۸	۱۰۰
تعداد فارغ التحصیلان دانشگاه ها	نفر	۱۱۰	۶۵۷۹	۱۴/۶
تعداد اساتید تمام وقت	نفر	۵۳	۶۷۷	۸/۹
تعداد اساتید حق التدریس	نفر	۳۳	۲۲۲۱	۱۵/۱
تعداد دانشجو به استاد	درصد	۷	۱۶/۵	۰/۳۱

۱۲- بهداشت و درمان

همانطور که در جدول شماره ۱۱-۱۴ می بینید در سال ۱۳۵۷ تعداد ۳ بیمارستان، ۷۱ پزشک و ۳ دندانپزشک در استان ما وجود داشته است. اما در سال ۱۳۸۹ این آمار به ترتیب ۱۰ بیمارستان، ۷۶۳ پزشک و ۱۰۷ دندانپزشک بالغ می گردد.

جدول شماره ۱۱-۱۴- مقایسه شاخص بهداشت و درمان در سال های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷ تا ۸۸
تعداد بیمارستان	باب	۳	۱۰	۴
تعداد مراکز بهداشتی و درمانی	باب	۵۰	۱۳۷	۳/۳
خانه بهداشت	باب	۴۷	۳۱۳	۶/۱
تعداد کل پزشکان	نفر	۷۱	۷۶۳	۷/۸
تعداد پزشک عمومی	نفر	۶۵	۵۵۵	۷/۱
تعداد پزشک متخصص	نفر	۳	۲۰۸	۱۴/۲
تعداد دندانپزشک	نفر	۳	۱۰۷	۸/۲
تعداد داروساز	نفر	۰	۹۳	۱۰۰
تعداد تخت بیمارستان	تخت	۲۵۸	۱۳۵۸	۵/۴
تعداد پزشک به ازای هر هزار نفر	نفر	۰/۱۷	۰/۸۶	۵/۴
تعداد تخت بیمارستان به ازای هر هزار نفر	تخت	۰/۶۵	۱/۵۱	۲/۷

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

۱۳- فرهنگ و هنر

در بخش فرهنگ و هنر نیز در استان ما اقدامات ارزشمندی انجام شده است که در جدول زیر مشاهده می کنید.

جدول شماره ۱۲-۱۴- مقایسه شاخص فرهنگ و هنر در سال های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷ تا ۸۸
تعداد کتابخانه عمومی	باب	۳	۳۴	۷/۹
تعداد کتابهای کتابخانه عمومی	جلد	۱۲۶۵۷	۴۷۳۷۳۶	۱۲/۲
تعداد سالن های سینما	باب	۲	۴	۲/۳
تعداد فرستنده رادیو	دستگاه	۱	۱	۰
تعداد فرستنده تلویزیون	دستگاه	۳	۱۳۶	۱۳

۱۴- ورزش

تربیت بدنی با هدف پرورش نیروی جسمانی و تقویت روحیه سالم در افراد به عنوان عامل مهمی در تقویت ارزش های اجتماعی و رفتارهای مطلوب انسان مطرح و مانند ابزاری است که از طریق آن زمینه حفظ سلامت و قدرت افراد جامعه فراهم آمده و جامعه را مهیای رشد و پویایی می نماید.

با توجه به قابلیت های فراوان مردم استان ما در زمینه ورزش های انفرادی و دسته جمعی، پس از پیروزی انقلاب طرح های زیادی برای توسعه ورزش به اجرا درآمده است.

جدول شماره ۱۳-۱۴- مقایسه شاخص ورزش در سال های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۹

عنوان	واحد	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۹	متوسط رشد سالانه ۵۷ تا ۸۸
سالن ورزشی	تعداد	۱۳	۶۸	۵/۳
استخر	تعداد	۰	۵	۱۰۰
پیست دو و میدانی	تعداد	۳	۷	۲/۸
سالن باستانی	تعداد	۱	۷	۶/۵
جمعیت ورزشی استان	نفر	۲۵۷۰	۳۲۸۶۸	۹/۳
تعداد داوران ورزشی	نفر	۹۸	۲۳۷۲	۱۰/۸
تعداد مربی ورزش	نفر	۷۴	۳۳۵۷	۱۳

چشم‌انداز آینده استان

درس ۱۵

تصویر ۱۵-۱- کارخانه درحال احداث فولاد چهار محال

بیش از سه دهه از انقلاب شکوهمند اسلامی ایران می‌گذرد و با اینکه کارهای بزرگی در نقاط مختلف کشور انجام شده، اما راه برای توسعه بیشتر ایران اسلامی همچنان باز است. استان ما نیز همانند استان‌های دیگر از برکات انقلاب، به لطف خداوند بزرگ بهره بسیاری برده است که آمار و اطلاعاتی که در درس گذشته داده شد شاهد این ادعاست.

با توجه به استعدادهای خدادادی در استان ما از قبیل موقعیت مناسب جغرافیایی و قرارگیری در مسیر راه‌های پر تردد که نواحی داخلی کشور را به حاشیه ایران متصل می‌سازد، نیروی ماهر و متخصص، آب فراوان و با کیفیت بالا، خاک‌های حاصلخیز، وفور مراتع و طبیعت بسیار زیبا، استان ما سزاوار توسعه بیشتر در بسیاری از زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. اما باید توجه داشت، لازمه رسیدن به توسعه، در هر سرزمینی، از بین بردن موانع، تنگناها و محدودیت‌ها و تلاش انسان‌های ساکن آن سرزمین است.

«وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى» سورة نجم آیه ۳۹

«و این‌که برای انسان جز آنچه بر سعی و عمل خود انجام داده نخواهد بود.»

در این درس شما با برخی مشکلات و محدودیت‌های توسعه استان و نیز راهبردهای پیشنهادی برای توسعه آشنا می‌شوید.

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

برخی از مهم ترین مشکلات و محدودیت های بر سر راه توسعه استان

- عدم تعادل دام و مرتع، غالب بودن شیوه تولید سنتی در نواحی روستایی و عشایری، کوچکی و پراکندگی اراضی به ویژه در مناطق غربی استان
- کاهش بارندگی ها به ویژه در نیمه شرقی استان و وقوع خشکسالی های پی در پی و کاهش بیش از حد منابع آب زیرزمینی

تصویر ۲-۱۵- نابودی جنگل و فرسایش خاک

- توسعه نیافتگی بخش صنعت و معدن متناسب با قابلیت های استان
- فقدان شبکه جمع آوری فاضلاب در روستاها و کمبود آن در بسیاری از شهرها
- پرهزینه بودن احداث راه های زمینی با توجه به وضعیت کوهستانی و صعب العبور بودن بسیاری از مناطق استان و نیز عدم وجود راه آهن

تصویر ۳-۱۵- مشکلات راه سازی در مناطق کوهستانی استان

- کمبود تأسیسات مهار، ذخیره و انتقال آب و شبکه آبرسانی
- افزایش نرخ بیکاری، از ۴/۵۵ در سال ۱۳۵۷ به ۱۲/۴ در سال ۱۳۸۷
- فرسایش شدید خاک در اثر سرعت بیش از حد تخریب جنگل‌ها و مراتع
- کمبود سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی و عمرانی به ویژه توسط بخش خصوصی
- سرمایه‌گذاری ناکافی برای احیا، حفظ و حراست از آبخیزها

تصویر ۴-۱۵- اجرای طرح‌های آبخیزداری جهت کنترل سیلاب

- فعال نبودن بخش خصوصی بازرگانی در امر صادرات محصولات کشاورزی
- وجود ضعف در رابطه بین یافته‌های تحقیقاتی و علمی مراکز تحقیقاتی با کشاورزان، دامداران و تولیدکنندگان
- کوهستانی بودن استان و طولانی بودن دوره یخبندان و سرمای شدید

به نظر شما علاوه بر موارد ذکر شده، چه مشکلات دیگری مانع توسعه استان می‌شود؟

اصلی‌ترین قابلیت‌های توسعه استان

- ۱- موقعیت جغرافیایی و ارتباطی مناسب و استقرار بین قطب‌های توسعه یافته صنعتی و کشاورزی اصفهان و خوزستان
- ۲- برخورداری از جاذبه‌های مناسب گردشگری
- ۳- برخورداری از نزولات و منابع آبی فراوان
- ۴- برخورداری از قابلیت توسعه باغداری، دامپروری و آبرزی پروری
- ۵- برخورداری از محیط زیست و پوشش گیاهی مناسب برای تولید گیاهان دارویی
- ۶- وجود مراکز آموزش عالی و قابلیت تبدیل شهرکرد به عنوان یکی از مراکز دانشگاهی کشور
- ۷- قابلیت توسعه صنایع تبدیلی، تکمیلی و جانبی فعالیت‌های کشاورزی و آب‌های معدنی

- ۸- قابلیت تولید برق از طریق نیروگاه‌های برق آبی
- ۹- وجود تعداد زیادی نیروی کار ماهر
- ۱۰- وجود امکانات زیربنایی مثل آب، برق، گاز، ارتباطات و شهرک‌های صنعتی
- ۱۱- وجود منابع نفت و گاز در استان

مهم‌ترین اهداف و راهبردهای پیشنهادی برای توسعه استان

براساس سند چشم‌انداز ۲۰ سال آینده، برخی از اهداف بلند مدت توسعه استان عبارت‌اند از :

- ۱- توسعه گردشگری با تأکید بر گردشگری طبیعی، گردشگری روستایی و ورزش‌های زمستانی و آبی
- ۲- ارتقای نقش و جایگاه آب در فعالیت‌های اقتصادی استان
- ۳- حراست و احیای آبخیزها، مراتع و جنگل‌ها و سایر عرصه‌های زیست محیطی
- ۴- توسعه فعالیت کشاورزی با تأکید بر توسعه باغداری، دامپروری، زنبورداری و پرورش آبزیان
- ۵- توسعه صنعتی با تأکید بر صنایع تبدیلی مرتبط با کشاورزی و دامداری و منابع آب
- ۶- توسعه فعالیت صنعتی و معدنی با تأکید بر صنایع فولاد، پتروشیمی، نفت و گاز
- ۷- توسعه و ارتقای محورهای ارتباطی استان (جاده‌ای، ریلی و هوایی)
- ۸- گسترش بازرگانی مدرن و بالابردن سطح مبادلات و نفوذ به بازارهای ملی، منطقه‌ای و جهانی
- ۹- حفظ، احیا و ارتقای قابلیت‌های زیست محیطی
- ۱۰- ارتقای شاخص‌های اقتصادی استان و درآمد سرانه
- ۱۱- ارتقای نقش ورزش در تأمین سلامت جسمی و روحی

الف) اهداف و راهبردهای توسعه در بخش کشاورزی و منابع طبیعی :

- ۱- تأمین زیرساخت‌های لازم و فراهم کردن امکانات جهت توسعه باغات، پرورش آبزیان و زنبورداری
- ۲- تبدیل دیم زارهای کم بازده به باغات و رویش‌گاه‌های مرتعی
- ۳- احیای مناطق جنگلی و ایجاد مناطق با درختان سریع رشد و ترویج درختان مثمر، به‌ویژه گردو و بادام
- ۴- نوین‌سازی شیوه تولید کشاورزی و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی روستاها با تأکید بر توسعه دامداری صنعتی، باغداری، شیلات، زنبورداری و صنایع کوچک
- ۵- گسترش خطوط انتقال برق و گاز در نقاط جمعیتی به‌ویژه در مناطق جنگلی
- ۶- ساماندهی نظام بهره‌برداری مراتع به صورت مشارکتی
- ۷- ارتقای سطح آگاهی دامداران به منظور حذف تدریجی دام‌های کم بازده و تبدیل دام سبک به سنگین
- ۸- تأمین منابع مالی و اعتباری برای یکپارچه سازی اراضی کشاورزی، پوشش جوی‌های سنتی، احیای قنوات، بندها و سدهای خاکی در استان

(ب) اهداف و راهبردهای توسعه در بخش صنعت و معدن :

- ۱- ارتقای سطح آگاهی و مهارت‌های شاغلان بخش صنعت و معدن
 - ۲- حمایت، تقویت و توسعه صنایع کوچک اشتغال‌زا و ایجاد صنایع تبدیلی، جانبی و بسته‌بندی
 - ۳- مطالعه و احداث شهرک‌ها و نواحی صنعتی
 - ۴- هدایت بخشی از سرمایه‌گذاری خارجی و منابع ارزی جهت گسترش واحدهای صنعتی و معدنی
 - ۵- گسترش واحدهای فراوری سنگ‌های معدنی با تکنولوژی نوین
 - ۶- افزایش میزان تولید مواد معدنی تا حد ۱۰ میلیون تن در سال
 - ۷- تأمین زیرساخت‌های لازم جهت استقرار صنایع بزرگ در استان
 - ۸- افزایش اشتغال در بخش معدن به حدود ۱۶۰۰ نفر
 - ۹- افزایش سرمایه‌گذاری به حدود ۶۰۰ میلیارد ریال
- (پ) اهداف و راهبردهای توسعه در بخش منابع آب :

- ۱- مطالعه و اجرای بندها، سدهای خاکی و کانال‌های انتقال آب
- ۲- تأمین و توزیع آب شرب مناطق شهری و روستایی در دوره‌های میان مدت و بلند مدت
- ۳- احداث تصفیه‌خانه و اجرای شبکه‌های آبیاری و زهکشی
- ۴- مطالعه و اجرای طرح‌های تغذیه مصنوعی دشت‌های استان که با افت آب‌های زیرزمینی مواجه‌اند.
- ۵- تأمین اعتبار لازم جهت ادامه برقی نمودن چاه‌ها و موتور پمپ‌های کشاورزی در استان
- ۶- مطالعه و اجرای طرح بارورسازی ابرها در استان

تصویر ۵-۱۵- آب از عوامل توسعه در استان

- ۷- اجرای طرح ساماندهی رودخانه‌های استان
 - ۸- اعمال سیاست افزایش حق برداشت آب در استان
 - ۹- تعیین و نظارت بر حریم و ساحل‌سازی رودخانه‌ها
- (ت) اهداف و راهبردهای توسعه در بخش میراث فرهنگی و گردشگری :
- ۱- ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز محور گردشگری حاشیه زاینده رود و سایر محورهای گردشگری

- ۲- زمینه سازی، اختصاص تسهیلات و تأمین یارانه برای فعالیت بخش خصوصی در زمینه گردشگری
 - ۳- ایجاد زیرساخت های لازم در بخش گردشگری طبیعی و گردشگری روستایی
 - ۴- ایجاد زمینه های لازم در خصوص احیا و مرمت مجموعه های تاریخی
- (ث) اهداف و راهبردهای توسعه در بخش بازرگانی و حمل و نقل :

۱- اتصال استان به شبکه حمل و نقل ریلی کشور

۲- حمایت از شرکت های توانمند صادراتی

غیر دولتی در استان

۳- زمینه سازی برای احداث مراکز نگهداری

و ذخیره سازی کالا و انتخاب استان به عنوان یکی از مراکز سردخانه ای کشور

۴- زمینه سازی برای ایجاد منطقه ویژه

اقتصادی در استان

۵- تجهیز و بهره برداری از مراکز نمایشگاه های

دائمی استان

۶- احداث و تکمیل محورهای چهار خطه

ارتباطی استان به مناطق غرب، مرکز و جنوب کشور

(ج) اهداف و راهبردهای توسعه در زمینه آموزش عالی و بهداشت و درمان :

۱- گسترش واحدهای آموزشی و زیرمجموعه مراکز دانشگاهی در مراکز شهرستان ها

۲- تکمیل و تجهیز بیمارستان های آموزشی و احداث بیمارستان تخصصی در استان

۳- احداث مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، پزشکی و پیراپزشکی در استان

۴- فراهم نمودن بستر مناسب جهت فعالیت بخش خصوصی در زمینه ارائه خدمات پزشکی و پیراپزشکی

۵- تعیین شهرکرد به عنوان یک شهرک دانشگاهی در سطح ملی

۶- ایجاد پارک های فناوری و اطلاعات

۷- مطالعه و انتخاب شهرکرد به عنوان یکی از مراکز نجوم شناسی کشور

۸- تأسیس، تجهیز و راه اندازی دانشگاه صنعتی شهرکرد

(چ) اهداف و راهبردهای توسعه در بخش اجتماعی، فرهنگی، هنری و تربیت بدنی

۱- حفظ و احیای آداب و رسوم محلی

۲- ارتقای سطح آگاهی جامعه به منظور بالا بردن ضریب امنیت اجتماعی گردشگران

۳- ایجاد هماهنگی قانونی و اجرایی در جهت تشکیل و تقویت تشکلات و احزاب

تصویر ۶-۱۵- فرش دستباف از توانایی های بالای استان جهت صادرات

تصویر ۷-۱۵- مراسم عروس بران

۴- گسترش رشته‌های ورزشی متناسب با ورزش استان

۵- توسعه ورزش همگانی با مشارکت شهرداری‌ها و هماهنگی سایر دستگاه‌ها، تشکلات غیردولتی و شوراهای در استان

۶- ارتقای سطح کمی و کیفی ورزش از طریق گسترش باشگاه‌های خصوصی

۷- احداث فضاهای ورزشی شهری و روستایی متناسب با اقلیم استان

۸- حمایت از تولید، توزیع و صادرات محصولات فرهنگی

۹- اختصاص منابع مالی و اعتباری برای فعالیت‌های فرهنگی، هنری و ادبی

۱۰- توسعه و تجهیز پایگاه کشف و پرورش استعدادها و ورزشی در استان

۱۱- مطالعه و احداث ورزشگاه ۲۵ هزار نفری در مرکز استان

۱۲- سازماندهی و حمایت مستمر از تشکلات دینی، هنری، ادبی، مطبوعاتی و هیئت‌ها در استان

۱۳- ایجاد فضاهای فرهنگی

۱۴- راه اندازی کتابخانه‌های عمومی و شبکه‌های ارتباطی مدرن در مساجد و مراکز هنری

ح) اهداف و راهبردهای توسعه در بخش عمران شهری و روستایی :

۱- اختصاص اعتبار و کمک‌های مناسب به شهرداری‌های استان

۲- تهیه و اجرای طرح‌های هادی و تفصیلی شهری

۳- تأمین اعتبار لازم جهت راه اندازی و گسترش دهیاری‌ها در روستاهای بالای ۱۰۰ نفر جمعیت

۴- استفاده از انرژی برق آبی کوچک برای نواحی روستایی

۵- توسعه زیربنای مناطق روستایی

۶- برقراری ارتباط مناسب مخابراتی در سطح روستاهای استان با مشارکت‌های مردمی

۷- اولویت‌بندی روستاها براساس جمعیت برای برقراری ارتباط مخابراتی (تلفن ثابت)

۸- راه اندازی دهیاری‌ها و تجهیز مناسب آنها برای تحقق توسعه روستایی و مقابله با حوادث خطرآفرین

۹- بازسازی و بهسازی روستاها و مسکن روستایی

۱۰- تأمین اعتبار کافی برای اجرای طرح‌های احیای بافت فرسوده شهرهای استان

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

نقشه شماره ۸-۱۵- راه‌های استان

منابع

- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، معاونت امور اقتصادی و برنامه‌ریزی، سند ملی توسعه استان چهارمحال و بختیاری، مهرماه ۱۳۸۴
- استانداری چهارمحال و بختیاری، دفتر هماهنگی امور اقتصادی استانداری: مقایسه شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان چهارمحال و بختیاری قبل و بعد از انقلاب اسلامی، بهمن ۱۳۸۹
- اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان چهارمحال و بختیاری، مهندسین مشاور تهران برکلی، طرح جامع گردشگری استان، سال ۱۳۸۶
- طرح جامع توسعه چهارمحال و بختیاری، جلد چهاردهم، جامعه شهری
- سالنامه آماری استان چهارمحال و بختیاری، سال ۱۳۸۸
- مرکز آمار ایران، سرشماری اجتماعی – اقتصادی عشایر کوچنده کشور، نتایج تفصیلی، سال ۱۳۸۷
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، گزارش اقتصادی – اجتماعی استان چهارمحال و بختیاری، سال ۱۳۸۷
- مرحله دوم طرح پهنه‌بندی لرزه‌ای استان چهارمحال و بختیاری، استانداری چهارمحال و بختیاری سال ۱۳۸۶
- وزارت آموزش و پرورش، جغرافیای استان چهارمحال و بختیاری، شهرام امیدوار، زهره گمرکی، محمدرضا اعلایی بروجنی، سال ۱۳۸۹
- علیجانی بهلول: آب و هوای ایران، تهران، دانشگاه پیام نور، سال ۱۳۷۴
- معاونت برنامه‌ریزی استانداری چهارمحال و بختیاری، آمارنامه جمعیتی استان چهارمحال و بختیاری، سال ۱۳۸۵
- وب سایت مرکز آمار ایران: [www. Sci.org.ir](http://www.Sci.org.ir)
- وب سایت اداره کل هواشناسی استان چهارمحال و بختیاری: www.chaharmahal.met.ir
- وب سایت جهاد کشاورزی استان چهارمحال و بختیاری: www.chb_agri-jahad.ir
- وب سایت اداره محیط زیست استان چهارمحال و بختیاری: www.cb.doe.ir
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، معاونت امور اقتصادی و برنامه‌ریزی، سند ملی توسعه استان چهارمحال و بختیاری، مهرماه ۱۳۸۴
- زمانی پور، بابک: فروغ فرزانی زندگی نامه آیت الله سید ابوالقاسم دهکردی، فصلنامه فرهنگ بام ایران، شماره ۵ و ۶، شهرکرد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، بهار و تابستان ۱۳۷۹.

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

- دهکردی اصفهانی، ابوالقاسم: منبر الوسيله (مباحث اعتقادی به روش فلسفی و عرفانی)، جلد اول، به کوشش مجید جلالی دهکردی، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۹.
- توفیقی، حبیب الله و زمانی پور، بابک: میرزا حبیب دستان بنی در آینه پژوهش، شهرکرد، دبیرخانه کنگره بزرگداشت میرزا حبیب دستان بنی، مرداد ۱۳۷۹.
- فتاحی، قاسم: چهار محال و بختیاری در عهد افشاریه، تهران، سامان دانش، ۱۳۸۳.
- فتاحی، قاسم: چهار محال و بختیاری در عصر زندیه، شهرکرد، سدره المنتهی، ۱۳۸۷.
- نوروزی، علی اصغر: مطالعات باستان‌شناسی در حوضه آبخیز کارون شمالی (استان چهار محال و بختیاری)، مجله مطالعات باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۸.
- نوروزی، علی اصغر: محوطه نو یافته ایلامی فراتر از مرزهای شناخته شده ایلام، نامه پژوهشگاه، شماره ۳، تابستان ۱۳۸۲.
- نوروزی، علی اصغر: تحولات شهرنشینی در استان چهار محال و بختیاری، فصلنامه بام ایران، شهرکرد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، شماره اول، بهار ۱۳۷۸.
- آخوندی، اردشیر و زمانی پور، بابک: سیمای میراث فرهنگی و گردشگری استان چهار محال و بختیاری، تهران، پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۵.
- حیدریان، نورالله: میرزا عباس خان شیدا، شهرکرد، حوزه هنری چهار محال و بختیاری، ۱۳۸۵.
- قربان پور، خدابخش: بختیاری‌ها گذشته و حال، فصلنامه فرهنگ بام ایران، شهرکرد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، شماره ۲۰، بهار ۱۳۸۴.
- سینایی، عطاءالله: بختیاری‌ها و مشروطیت، فصلنامه فرهنگ بام ایران، شهرکرد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، شماره ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۷۹.
- فتاحی، قاسم: عمان سامانی و زمانه او، عرصه سیمرخ (منتخب مقالات کنگره ملی بزرگداشت عمان سامانی)، شهرکرد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۷.
- فتاحی، قاسم: تاریخ معاصر ایران در آینه شعر پژمان، فصلنامه فرهنگ بام ایران، ویژه‌نامه پژمان بختیاری، شهرکرد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، شماره ۱۸، بهار ۱۳۸۳.
- امان الهی، سکندر: قوم لر، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۷۰.
- امان الهی، سکندر: کوچ‌نشینی در ایران، چاپ دوم، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۶۷.
- خسروی، عبدالعلی: فرهنگ بختیاری، نشر پدیده، بی‌تا.
- همتیان، فیروزه: مطالعات مردم‌نگاری روستاهای واقع در حوزه تونل سوم کوهرنگ، (جلد یک)، ۱۳۸۷.
- صالحی، سید محسن: قومیت و آمیختگی قومی در استان چهار محال و بختیاری، فصلنامه بام ایران، زمستان ۸۱ و بهار ۸۲، شماره ۱۶ و ۱۷.

– تقی پور دهکردی، صفیه : بافته‌های چهار محال و بختیاری، شهرکرد، فصلنامه بام ایران، پاییز ۱۳۷۹، شماره ۷.

– کیوانی، مژگان : معرفی هنرهای سنتی چهار محال و بختیاری، شهرکرد، فصلنامه بام ایران، تابستان ۱۳۷۸، شماره ۲.

– فردوسی‌بان، فرحناز : هنر قفل‌سازی چالستر، شهرکرد، فصلنامه بام ایران، پاییز ۱۳۷۸، شماره ۲.
تقدیر و تشکر :

اداره کل آموزش و پرورش استان (مدیرکل محترم، معاونین و کارشناسان)

استانداری چهار محال و بختیاری

سازمان جهاد کشاورزی و معاونت آبخیزداری استان

اداره کل حفاظت محیط زیست استان

اداره کل هواشناسی استان

اداره کل ورزش و جوانان استان

اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

اداره کل امور عشایر استان

سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس استان

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان

شرکت آب منطقه‌ای استان

بنیاد شهید و امور ایثارگران استان

گنجینه اداره کل آموزش و پرورش استان

